

מצורפים העלוני:

- אידישע לעבן** עמ' י"א
- הנהגות** עמ' ט'
- בחרת בחיים** עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה** עמ' כ"ז
- ספר ויהלל** עמ' כ"ג

מתבשר

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון רח"צ
ואתחנן-נחמו
תשפ"ו

חדש בהיכל <<<

תלמוד בבלי מנוקד עם שינון התלמוד

בכורות ערכין תמורה

מהדורת ש"ס 'עוז והדר' הידועה בשלל מעלותיה, מוגהת בדקדוק רב, עם אלפי תיקונים בכל מסכת ובמפרשיה. במהדורת מנוקדת זו הגמרא ופירושי רש"י ותוספות מנוקדים בדקדקנות רבה, ובסוף הגמרא הובא מדור 'שינון התלמוד' כדי לסייע לתלמידים בשינון וחזרה על הגמרא וסוגיותיה. כל אלו נערכו בעימוד נאה ועם מיטב ההשכלות, לתועלת הלומדים.

שו"ע מתיבתא או"ח הלכות שבת (רסח-רעד)

ספר הטור עם הערות וצינונים, עם ספר שולחן ערוך ונושאי כליו, בתוספת מדורי ביאור נרחבים והערות נחוצות, ועוד שלל רב של הוספות לתועלת הלומד. הביאור 'מתיבתא' ערוך בשפה ברורה ונוחה, כשאליו נוספים: 'לקוט ביאורים', ועוד מדורי ליקוט וביאור נרחבים ומגוונים, שהכל ערוך ומוגה על פי דפוסים ישנים, במהדורה מהודרת ומאירת עיניים, לתועלת הלומדים.

תהלים באר החיים (הרב בידרמן)

דברי תורת הגאון החסיד רבי אלימלך בידרמן שליט"א, הכוללים אמרות אמונה ובטחון המעוררים את הלבבות ומציתים בהם את אש האמונה. בספר תהלים זה הוכנסו מיטב אמריו הנעימים של המשפיע, בתוספת סיפורים נאים שסיפר במהלך השנים. הספר בא בכריכת דמוי עור מהודרת בגודל 14 ס"מ.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

נוסחאות בברכת המזון במטוס ובבית-מלון
| עמ' ז' |

האור החיים הק': מתנועע ואוכל... ואינו חי!
| עמ' ב' |

החייל ההונגרי שהוכיח את יהדותו
| עמ' ג' |

פניני אביר יעקב עמ' ה'

פנינים ואמרות

פנינים תכנים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום (ד, ד)

עצה כנגד היצר הרע: בכל יום - תאמר "היום"

אמר הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זי"ע: התורה הקדושה מעניקה לאדם עצה נפלאה כיצד לעבוד בדרך ה' מבלי להישבר. מטבע הדברים, עבודת ה' רצופה התמודדות והיא דורשת מאמץ קבוע ומלחמה עיקשת כנגד היצר הרע, המנסה לייאש את האדם. על כך אומר הפסוק: אם ברצונכם לדבוק בהקדוש ברוך הוא ולנצח במערכה, הסוד טמון במילים "חיים כולכם היום".

וזאת העצה: על האדם לומר לעצמו בכל יום מחדש - "היום אני רוצה לעבוד את ה', וביום זה בלבד אני מתרכז". אין לאדם קושי אמיתי לעמוד בניסיון או להקדיש זמן לתורה במשך יום אחד בודד. הבעיה מתחילה כשהוא מביט קדימה ותוהה בדאגה: "איך אצליח להתמיד כך לאורך ימים ושנים?". לכן העצה העמוקה היא לקבל על עצמך קבלה קטנה וטובה ליום אחד בלבד, ומחר - יאמר שוב אותו הדבר. חיים כולכם - היום! כל יום ויום, "היום!"

שבע מילים, שבע כריכות

בעת הנחת תפילין של יד, כורכים את הרצועה על היד שבע כריכות. במקום לספור במחשבה "אחד, שנים, וכו'", נהגו רבים להרהר במחשבה את הפסוק הידוע מפרשתנו: **ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום**.

בפסוק זה ישנן בדיוק שבע מילים, וכך, עם כל מילה שיוצאת מן השפתיים או עוברת במחשבה, מרוויחים גם כריכה מדויקת וגם כוונה עמוקה על דבקות בבורא ועל חיים האמיתיים. שמעתי מיהודי יקר שבעת שהתחיל להניח תפילין, נכנס אל הרה"ק רבי איציקל מפשעוורסק זצ"ל, והרבי הורה לו לאמץ את המנהג הזה: להעביר במחשבתו מילה אחר מילה מן הפסוק בזמן כריכת הרצועות.

בהקשר לכך מסופר סיפור מפעים:

היה זה בעיצומה של מלחמת העולם השנייה. יהודי מהונגריה, שומר תורה ומצוות, החליט להצטרף לקבוצת פרטיזנים שלחמה בגרמנים מתוך היערות. כדי להשיג מודיעין יקר ערך וחומרי חבלה, הוא נקט בצעד נועז: בשעות היום הוא התנדב לקבוצת צעירים שפעלו 'למען הרייך'. הוא התהלך ביניהם בזהות בדויה לחלוטין, כשהוא מתחזה לגוי גמור, רכש את אמונם, ובלילות היה חומק אל חבריו ביערות ומפוצץ יחד איתם גשרים

(הרב אליעזר הלוי, אסופת רעיונות דאשית חכמה, כפי ששמע אותו ישירות מחתנו של אחי בעל המעשה)

הרחמים המסתתרים בתוך הדין

הצדיק הקדוש רבי שלום אליעזר מראצפערט הי"ד, היה נוהג לבאר יסוד גדול באמונה ביחס לשנות הגלות במצרים: כשהיו

דבר האמונה

האמונה בה' כהקדמה ומבוא לעבודת ה'

עבודה זו היא תמידית עד שאין שום עובד ה' פטור ממנה גם לאחר עדן ועדנים כי אין סוף לדרגותיה, וגם אם נדמה לפעמים שכבר זכה להשריש בקרבנו את האמונה, עדין צריך התחזקות מתמדת שלא תעלה האמונה מלבו בבחינת 'הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנִי' (משלי כג ה). ועל זה בא הרמז 'עבד הוי"ה' בגימטריא 'אמונה', שזה עקר עבודתו של כל עובד ה' להתחזק ולהתגבר תמיד בענין האמונה.

האמונה בה' יתברך היא היסוד והעקר בכל מצוות התורה, כמו שאמרו חז"ל (מכות כג): שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, בא דוד והעמידו על אחת עשרה, בא ישעיהו והעמידו על שש, בא מיכה והעמידו על שלש, חזר ישעיהו והעמידו על שתיים, בא חבקוק והעמידו על אחת שנאמר (חבקוק ב ד) 'וְצִדִּיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה'. ובדאי שמכל תרי"ג מצוות שבתורה אין לזוז כמלא נימא, אלא שבירידת הדורות בדקו החכמים לדעת מה היא הדרך שעל ידה יכול כל אחד לבוא לקיום המצוות כלם, כאשר כל צדיק העמיד דרך שעל ידי ההתחזקות בה 'מצאו את הפתח ואת הדרך לקיום כל תרי"ג מצוות כראוי, וכך הוסיפו לצמצם את היסודות עד שהגיע חבקוק ליסוד והעקר אשר בו תלוי הכל והוא יסוד האמונה בה', ובכך האמונה אפשר להמשיך אליו כח וסיוע להתגבר בעבודת ה', כי אמונה לשון המשכה, והמאמין בה' יכול להמשיך אליו סיוע בכל עניני עבודת ה'.

וכן כתוב (תהלים קיט פו) 'כָּל מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה', וכפי שדרש פסוק זה אור שבעת הימים מרן הבעל שם טוב הקדוש ע"ה, שיסוד כל מצוות התורה תלויים במצוות האמונה, כי כאשר מאמין יגיע מכך לתפלה, לקיום המצוות וללמוד התורה הקדושה.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

הפה לדבר, ומה שאין האוזן יכול לשמוע. וכפי שאומרים בכל תפוצות ישראל בפיוט 'לכה דודי' בקבלת שבת: "שְׁמֹר וְזָכֹר בְּדָבָר אֶחָד. הַשְׁמִיעֵנוּ קָל-הַמִּיחָד".

והענין בזה, כי באמת אין שום קדימה לאחד מהם על פני חבירו, ושניהם צדקו יחדיו - דבוקים ואחוזים זה בזה.

ולא בכדי הוא, שהרי זכור ושמור רומזים לכל מצוות התורה, מצוות עשה ולא תעשה, על משקל שתי הדברות הראשונות, 'אנכי ה' אלקיך' ו'לא יהיה לך אלהים אחרים', אשר גם הן נאמרו בדבור אחד (ראה ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רסו). וכך פירש רבינו האור החיים הקדוש (שמות כ א), כי מצות 'אנכי' היא עיקר ושורש כל מצוות עשה, ו'לא יהיה לך' היא עיקר ושורש כל מצוות לא תעשה.

ומעתה יש לבאר כי זהו גם ענין 'זכור' ו'שמור', כי שבת קודש שקולה כנגד כל התורה כולה (ראה מדרש נחומא כי תשא, לג), ומשום כך באה בה במצוות הזכירה בעשייה, וזה שורש כל מצוות העשייה, וכן באה בה מצוות השמירה, אשר היא אחת מלשונות מצוות לא תעשה, כדברי חז"ל (עירובין צו). "כל מקום שנאמר השמר פן ואל - אינו אלא בלא תעשה".

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

בני ישראל נתונים בשעבוד המר והמפרך תחת יד מצרים, נדמה היה להם כי ההנהגה כלפיהם היא באופן של מידת הדין המתוחה עליהם. אולם, כאשר נגאלו ונוכחו לראות כי בעקבות "קושי השיעבוד" הם יצאו ממצרים לפני הזמן המתוכנן (ונגאלו לאחר 210 שנים במקום 400), התברר להם למפרע כי הקושי עצמו נבע ממידת הרחמים, שנועדה לקצר את משך הגזירה ולהצילם מלטבוע במי"ט שערי טומאה.

נמצא אפוא, שגם בתוך הדין הגדול ביותר מסתתרים רחמים עצומים. זהו שנאמר בפרשת השבוע: "אתה ה' הראת לדעת כי הוי"ה הוא האלוהים" - שם, מתוך כור הברזל של מצרים, זכית לראות ולהבין כי גם מה שנראה במבט ראשון כמידת הדין (שם 'אלוקים'), אינו אלא ביטוי מובהק של מידת הרחמים (שם הוי"ה).

(הרה"ח ר' יהושע הלר ז"ל, "אבוא בגבורת", ע' תקל"א)

שמור וזכור בדיבור אחד

השינוי הידוע ביותר בין שתי הדברות, הוא החילוק במצוות השבת. בראשונות נאמר (שמות כ ח) "זָכֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", ובשניות נאמר (דברים יב יב) "שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ".

אך כבר אמרו חז"ל (שבועות כ): כי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין יכול

ווארט מהאור החיים הק'

לא כל מי שמתנועע ואוכל - הוא חי באמת...

את הפסוק "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום" (ד, ד), מבאר ה"אור החיים" שאת תיבת חיים ניתן לפרש גם על המילים שלפניה, וגם על המילים שאחריה, ושניהם אמת.

"ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים" - הכוונה שאתם דבקים בה' אלוהיכם שהוא אלוהים חיים, וכמו שכתוב בהמשך הפרשה (ה, כג) "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלוהים חיים מדבר מתוך האש", הרי שה' נקרא אלוהים חיים.

וכן ניתן לפרש את תיבת 'חיים' על המילים שאחריה, כפי שאנו רגילים לפרש 'חיים כולכם היום'. ומוסיף האור החיים לתת עומק ומשמעות

ראה נא שתבחר את דרך החיים ולא את דרך המות... אטו בבהמות עסקינן?!

ואמר הרבי זצוק"ל שכוונת הכתוב הוא כך: התורה הקדושה מצווה את האדם ואומרת לו "ובחרת בחיים", ראה נא לבחור ב"חיים", ומה הכוונה "לחיות" [וואס הייסט לעבן], וכי משחק "כדור רגל" זה נקרא לחיות? האם להתלבש עם כל השגעונות של הגויים המשוגעים בפאריז זה נקרא חיים? ומה נקרא לחיות - א פייערדיגן שבת קודש זה נקרא לחיות! [שבת מלאה בהתלהבות ושלחבת אש, זה נקרא לחיות!] תורת ה' זה נקרא לחיות! חיות דקדושה זה נקרא חיים! לזה נתכוונה התורה הקדושה בציווי "ובחרת בחיים", כשאתה הולך לבחור את דרכך בחיים ראה נא לבחור ב"חיים" האמיתיים!! חיים שיש בהם חיות!!

(הרה"ג ר' שלמה זלמן פרידמן אבד"ק סאטנב, "נועם שיח", יתרו תשע"ו)

בפירוש זה, שלא כל מי שנושם נקרא חי, וכלשונו הזהב של בעל האור החיים שכותב "שזולת זה (בלי לשמור תורה ומצוות ולדבוק בהקב"ה) לא יקרא חיים, הגם שיתנועע ויאכל...", אמנם - אתם הדבקים בה', אכן חיים כולכם היום, אתם ראויים להיקרא חיים.

על כגון דא היה אומר האדמו"ר בעל ה"ישועות משה" מו"זיניץ זצוק"ל, כי בפסוק נאמר (דברים ל, ט): "ובחרת בחיים", התורה הקדושה מצווה את האדם שיבחר בחיים. נשאלת השאלה, לאיזה צורך אמרה כן התורה? היעלה על הדעת שאדם שעומדים לפניו שתי דרכים, דרך החיים ודרך המות, יבחר לעצמו את דרך המות בו בזמן שעומד לפניו גם דרך החיים עד שהתורה צריכה להורות לו את הדרך הנכונה ולומר לו: ר' איד!

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
כניסת השבת	19:06	19:21	20:01	20:46
יציאת השבת	20:21	20:24	21:08	22:04
כניסת חג המזות	20:58	20:56	21:30	22:12

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפרי
"ספרי אור החיים"

ספרי אור החיים

מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הר"ן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

את היום! מתחילים

הגזית היום! נביית עוז והדר - אור לישרים

newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

רק עם חכם ונבון:

כיצד עצה גאונית להודיע על סכום כפול מהנגב,
גרמה לחבורת גנבים להפליל את חברם ולהשיב את הכסף לבעליו.

רק עם חכם ונבון (ד, י)

על הפסוק (בראשית כט, יב): "וַיִּגְדַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָחִי אֲבִיהָ הוּא" הקשו חז"ל (בבא בתרא קכג ע"א): וכי אחי אביה הוא, והלא בן אחות אביה הוא? אלא, אמרה רחל ליעקב: עליך לדעת כי אבי רמאי גדול הוא ולא תוכל לו. אמר לה: אם רמאי הוא, "אחיו אני ברמאות". אמרה לו: וכי מותר לצדיקים לנהוג ברמאות? ענה יעקב: כן! כמו שנאמר (תהלים יח, כז): "עם נבר תתברר ועם עיקש תתפתל".

ואומר ה"נודע ביהודה", כי אף שחכמי ישראל הולכים בתום וביושר, הקב"ה מכניס בליבם להכיר את דרכי העורמה של הרמאים והגנבים, כדי שיידעו להתמודד עימם ולא יצליחו להערים עליהם בבית הדין. ה"חלק יצחק" מספינקא היה רבי לאלפי חסידים. מסופר עליו שבילדותו נהג בשוּבבות גדולה. אביו, ה"אמרי יוסף", היה משלם את כל הנזקים שהזיק ילדו הקטן בשוּבבותו. כששאלו אותו מדוע אינו מזהיר את ילדו אייזיק'ל שלא ישבור חלונות, ענה ה"אמרי יוסף": "כעונש על כך, עוד ישברו אצלו דלתות וחלונות...". וכך הוה. מגיל צעיר נודע ה"חלק יצחק" בגדלותו בתורה והתכתב עם גדולי הדור, ובהם המהרש"ם מברעז'אן ורבי יצחק אלחנן מקובנא. לאחר הסתלקות אביו ה"אמרי יוסף", הוא מילא את מקומו באדמו"רות. אלפים היו גודשים את בית מדרשו - בספינקא, במונקאטש ובסעליש, ומרוב דוחק וצפיפות נשברו דלתות וחלונות. כך התקיימו דברי ה"אמרי יוסף"...

נספר עובדה נפלאה מחוכמתו ופקחותו הגדולה של ה"חלק יצחק":

יהודי סוחר גדול נסע ברכבת מבודפשט לדברצין ובכיסו סכום עתק של חמישה עשר אלף כתרם. הדרך היתה ארוכה והיהודי התנמנם במושב. כל אותה עת עקב אחריו גנב והמתין לשעת כושר. כשראה הגנב שנפלה עליו תרדמה, וידא שאיש מנוסעי הקרון אינו שם לב למעשיו, ואז התקרב אל האיש ורוקן את כיסו. הגנב מיהר לעבור לקרון אחר ובתחנה הראשונה ירד מהרכבת ושללו בידו. כשהקיץ היהודי משנתו וגילה את אשר ארע, פרץ בזעקות שבר. הוא פנה אל הנוסעים שישבו בקרון ושאלם אם שמו לב להתרחשות, אך הם השיבו בשלילה. בהגיע הרכבת לדברצין, ניגש היהודי לתחנת המשטרה וסיפר בסערת רגשות על הגניבה הגדולה וביקש את עזרתם באיתור הגנב. מיד לאחר מכן נסע אל ה"חלק יצחק" בסעליש וסיפר לו בבכי על המקרה. אמר לו הרבי: "תחזור לדברצין ותפרסם בעיתון את דבר הגניבה, ותציין שנגנבו ממך שלושים אלף כתרם. מדי יום תתייצב בתחנת המשטרה ותבדוק אם מצאו את הגנב".

אמר לו היהודי: "רבי, איך אכתוב שנגנבו לי שלושים אלף כתרם, הרי כבר דיווחתי למשטרה שנגנבו לי חמישה עשר אלף כתרם?! הם עלולים לחשוד בי ברמאות".

אמר לו הרבי: "תעשה כדברי, ואם המשטרה תבוא אליך בטענות על כך, תאמר להם שעשית זאת במצוותי".

עשה האיש כמצוות הרבי. הלך ופרסם בעיתונות של דברצין אודות מעשה הגניבה ברכבת וציין שנגנבו ממנו שלושים אלף כתרם, והוסיף: "כל הידוע על פרטים על הגניבה מתבקש לפנות לתחנת משטרת דברצין..."

מדי יום הוא הגיע לתחנת המשטרה לראות אם התחדש משהו בעניינו. בימים הראשונים לא אירע דבר, אולם כעבור כמה ימים בישר לו מפקד תחנת המשטרה כי נמצא שלל הגניבה! היהודי הודה לו בהתרגשות והסתקרן: "איך קרה הדבר?"

סיפר לו קצין המשטרה: "אחד מחבורת הגנבים בא לתחנת המשטרה והלשין על חברו הגנב, הוא אפילו הראה לנו את מקום המחבוא".

היהודי לא ידע את נפשו מרוב שמחה. אולם השוטר מיהר להשביט את שמחתו: "אני מצטער, איננו יכולים להחזיר לך את כסף, שכן גילינו סתירה חמורה בדבריך: לנו אמרת שנגנבו ממך חמישה עשר אלף כתרם, אך בעיתון כתבת שלושים אלף. הסתירה הזו חשודה בעינינו ודורשת הסבר..."

אמר לו היהודי: "אכן ציינתי את מה שידעתי - נגנבו ממני חמישה עשר אלף כתרם. אולם הרבי מסעליש ציוה עלי לכתוב בעיתון שלושים אלף, ועשיתי כמצוותו..."

השוטרים החליטו לנסוע לסעליש כדי לחקור את ה"חלק יצחק". הרבי קיבל אותם בסבר פנים יפות ואמר להם: "אסביר לכם את העניין. אני שיערתי שהגנב ברכבת שייך לחבורת גנבים גדולה. כידוע, מנהגם של הגנבים לצאת למשימה ולהביא את השלל לראש החבורה והוא ממונה לחלק את השלל בין הגנבים. לכן בכוונה תחילה הוריתי ליהודי לציין שנגנבו ממנו שלושים אלף כתרם, כדי שחבריו הגנבים יתרגזו על הגנב שרימה אותם והביא להם רק מחצית משללו... כעת נותר לקוות שבעקבות זאת הם ילכו להלשין עליו כדי לנקום בו על מה שעולל להם. ואכן כך היה..."

(הגאון רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א - נאה דורש)

שמע ישראל:

הילדה שנולדה כבדת שמיעה,
הרופאים לא נתנו לה הרבה סיכויי
שמיעה, האב קיים סגולת לימוד
הלכות קריאת שמע, כהיום הילדה
שומעת כאחד האדם, הסכינתו ושמו:

הבשורה נחתה על ההורים הצעירים כרעם ביום בהיר. הן כל הורה חפץ ושוואף שילדיו יהיו בריאים ומוצלחים, שכל איברייהם יפעלו כראוי וכהלכה, בהתאם לבני גילם.

אולם, למרבה הצער, זה עתה הודיעם הרופא כי בתם לא תוכל לשמוע כראוי, אלא אם תעבור ניתוח במסגרתו יותקן באזניה שתל מיוחד, שגם הוא לא מבטיח דבר - אבל מאפשר לתלות תקווה שיבוא יום והיא תוכל לשמוע, אולי, איכשהו... ההורים מיהרו לקבוע תור לניתוח הדרוש, ובד בבד - החליט האב לסור למעונו של מרן הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל, ולבקש את עצתו וברכתו. רבי חיים הקשיב לדברים בכובד ראש, שמע על הסיכויים והסיכונים, על השתל ועל התקוות הנתלות בו, וכחרף עין פסק ואמר: 'כדאי שתלמדו הלכות קריאת שמע. זה יסייע שבתכם תוכל לשמוע כאחד האדם!'

האב נדהם, התקשה להבין את פשרם של דברי רבי חיים. מה הקשר בין שתל באוזניים לבין הלכות קריאת שמע?! - הוא הרהיב עוז ושטח את תמיכתו בפני רבי חיים, שהגיב על אתר: 'פשוט: הלא בהלכות קריאת שמע יש הלכה להשמע לאוזניים את שאתה מוציא בפיו'. לפיכך זו סגולה לשמיעה טובה! - אמר רבי חיים, והאב אימץ את העצה והחל ללמוד הלכות קריאת שמע.

מועד הניתוח הגיע, והניתוח עבר בהצלחה בחסדי שמים. הרופאים הסבירו כי עכשיו מתחיל תהליך ארוך של 'קליטת השתל'. להורים הוסבר שהשתל מתחיל את תהליך השמיעה מחדש - כמו אוזני תינוק בן יומו. בתחילה בקושי שומעים משהו, אחר כך ניתן להבחין בצלילים ורעשים עמומים, ועם הזמן השמיעה הולכת ומתחדדת, כאשר התקוה היא כי עם הזמן יגיע השתל ליכולת שמיעה טובה. 'אבל זה יקח זמן, נמתין לפחות כמה חודשים, ונראה לאן נגיע' - אמרו הרופאים.

כמקובל לאחר ניתוחים מעין אלו, נקבעו לילדה סידרת פגישות מעקב בבית החולים. בכל פגישה כזו, שבו הרופאים והתריעו כי הם עדיין בכלל לא בוחנים את יכולת השמיעה, שכן בכל מקרה - עד שהילדה תחיל לשמוע בעזרת שתל יקח זמן רב. הם רק בודקים שהשתל נקלט, שהאוזן לא מזדהמת, וכן הלאה...

כעבור תקופת מה, הודיעו הרופאים כי אפשר כבר לקבוע פגישה ראשונית לבדיקת שמיעה. הם קבעו מועד לפגישה הזו, אולם מכל מיני סיבות - מועד הבדיקה נדחה. גם כשהגיע התאריך החילופי חלו עיכובים

<<<

<<<

אין עוד מלבדו:

**המרוץ לדירה שהסתיים בברכה: סיפור מופלא על אב חתן,
שחיפש דירת אירוח לאחיו שהגיע מחו"ל, וכשוויתר על השתדלות
והפקיד את כל העניין בידי שמיים - זכה לישועה מדהימה.**

אני גר בארץ הקודש, בעוד חלק מבני משפחתי גרים בחו"ל. אנחנו שומרים על קשר בטלפון, מאחלים ומתברכים בזמנים המתאימים לכך, וגם משתתפים בכאבים הקטנים של החיים. הרגעים הגדולים שלנו הם כשאנו נפגשים. תמיד זה קורה עם סיבה למסיבה, כמו חתונה בדרך כלל. המפגש בפני עצמו מהווה שמחה גדולה, ולכן תמיד, גם בזמני שמחה עמוסים מלאים בהתרועעות מרובה, אני שמח להקדיש זמן ולהשקיע מאמץ בהכנות למפגש איכותי ככל האפשר עם המשפחה שלי; המשפחה שמגיעה לשמוח איתי באמת, מעומק הלב, בטיפוח ידיים ורגליים מהסוג שרק אחים בדם יכולים להעניק.

והנה, זה בא. יום החתונה של בני הלך והתקרב. הזמנות נשלחו אל מעבר לים, ואחי הצעיר סיפר כי הוא מתכוון בציפייה רבה לטיסה ארצה. "תשיג לי דירה מיום רביעי עד יום ראשון שאחר כך, כדי שאוכל להשתתף גם בשבת השבע ברכות", ביקש אחי, ואני רציתי מאוד למלא את משאלתו-משאלתי.

בשלב זה החל המרוץ אחר דירה לאחי. מה בסך הכל ביקשתי? מקום שאפשר להניח בו משפחה צעירה ממש, לחמישה ימים בלבד. שהם ירגישו בנוח, ושהאירוח יהיה להם נעים. זה הכל! אך הגישושים העלו חרס. החתונה של בני מצטרפת לעוד עשרות חתונות שנערכות באזור שלנו באותו שבוע בדיוק, כולם שמחים וכולם צריכים דירות, וכל ארבע אמות פנויות מתמלאות עד מהרה. אם בתחילה ניסיתי למצוא בעל חסד כלשהו, או שיתוף פעולה מהסוג של 'שמור לי ואשמור לך', התברר שהתבדיתי. אין בנמצא בעל בית שייאות לבקשתי. פניתי לתיווך של דירות בתשלום, אבל גם זה לא היה קל. כך עד שקיבלתי שתי הצעות שהשתלבו זו בזו: דירה אחת שתהיה פנויה ביום רביעי, ודירה אחרת שתהיה פנויה מיום חמישי עד יום ראשון.

לא רציתי לטלטל כך את אחי ומשפחתו. הרגשתי ש'זה לא זה'. הם עומדים להגיע מטיסה ארוכה, ולא שייך לארח אותם בצורה כזאת. אך, עשיתי לי חשבון: הרי עשיתי את כל ההשתדלות שיש בידי, חיפשתי ודיברתי ושאלתי וחקרת, ומציתי. מי יכול לעזור לי? רק הקב"ה! אמרתי, "ריבוננו של עולם, אני יוצא מהממונה, ובבקשה תסדר לי דירה לאחי, שכאשר הוא יגיע מחו"ל הוא יתארח כאן בנעימות ובנוחות".

הפקדתי את העניין כולו אצל הקב"ה, ממש "השלך יפהך". פשוט הרגשתי איך החבילה הזאת ששמה 'דירת אירוח' יורדת ממני לגמרי, ואני לא מתעסק איתה יותר. הקב"ה ידאג ויסדר, וזה בוודאי יהיה על הצד הטוב ביותר.

חלפו כמה ימים מאותה החלטה נחושה, ולילה אחד השתתפתי בחתונה. פתאום ניגש אלי בפנים מאירות אחד מהמשתתפים בשמחה, ואמר לי: "גם אתם מחתנים עוד מעט, הא?"

"אהה".

"ובטח מזמינים את האח מחו"ל".

"כמובן".

"ובטח מחפשים לו דירת אירוח".

"כן, כן". לא יכולתי לומר יותר ממילים קצרות בצירוף הנהונים נמרצים, כי התזמורת הורידה כל סיכוי לשמוע או להשמיע משהו.

האיש קרא לי לצד ואמר לי, "יש לי בבניין דירה שהשוכרים שגרו בה יצאו ממש עכשיו, והשוכרים החדשים עדיין לא הגיעו. אני מתאר לעצמי שתוכל לקבל את הדירה הזאת בתשלום סמלי". הוא נתן לי פרטים, ואכן זו הייתה הדירה שאליה נכנס אחי אחר כבוד. דירה מרוהטת, נקייה, שהייתה פנויה בתאריכים המדויקים של החתונה והשבת שאחריה.

זה היה כל כך בולט: מהרגע שהנחתי את העניין כולו אצל הריבוננו של עולם, הסתדרו העניינים להפליא.

(גליון השנחה פרטית)

שונים, ושוב נדחה מועד הבדיקה. הרופאים אמרו כי ממילא אין סיבה להילחץ הרי זה עתיד לקחת עוד חודשים ארוכים עד שהילדה תשמע... סוף סוף, הגיע יום בדיקת השמיעה. כשהורים נכנסו, שבו הרופאים והתריעו כי הם מקווים שהילדה תשמע 'משהו', צליל, רעש, משהו שיושמע באוזניה בקול רם - והיא תגיב לו. וכך הילדה נכנסת לבדיקה, כשהוריה מקווים שהיא שומעת 'משהו'... משהו שיתן תקווה!

למרבה ההפתעה, הבדיקה הלכה והתארכה, הלכה ונמשכה. ובסיומה - יצא הרופא והכריז: 'אינני מבין איך, אבל הילדה שומעת מצויין, כאחד האדם! בדקנו שוב ושוב, התקשינו להאמין שלאחר זמן כה קצר מקליטת השתל הילדה כבר שומעת היטב. אבל ככה זה, נקודה. בדקנו שוב ושוב, היא שומעת נהדר, בדיוק כמו בני גילה!' האב המופתע חיבק את בתו חזק, בהודאה לה' על חסדו ורחמיו. נתנו לו בקושי שביב של תקווה, והנה כי כן - הילדה שומעת מצויין, מי היה מאמין! דילגה בקלילות על חודשים של הסתגלות, על מדרגות ושלבים בהפעלת השתל, והנה היא שומעת כאחד האדם, בלי שניתן להבחין שהיא עושה זאת בעזרת שתל שהושתל באוזניה אך לפני כמה חודשים!

בלב שמח ומתרונו, כשהוא מודה לה' על חסדו, ובד בבד מופתע מעוצמת הנס המתחולל מול עיניו, שב לשגרת יומו והגיע לסדר לימודו הקבוע. והנה, באותו היום נפל בחלקו ללמוד את הגמרא העוסקת בהלכות קריאת שמע, ומול עיניו הוא רואה את דברי חז"ל שדרשו: 'השמע לאוזניך את מה שאתה מוציא מפיו'!

לפתע צץ זיכרון עמום ממעמקי מוחו והיכה בו כברק: הן הנס הזה לא קרה בחלל ריק, יש לו התחלה... אי אז, לפני כמה חודשים כאשר החל ללמוד הלכות קריאת שמע, כפי שיעץ לו רבי חיים קניבסקי, שגם הסביר לו את טעם הוראתו זו - שכן בקריאת שמע יש הלכה 'השמע לאוזניך' - ועיניו הרואות ואוזניו השומעות כי כך אכן קרה, והילדה שומעת מצויין מעל ומעבר לציפיות! אין זאת אלא בזכות לימוד הלכות קריאת שמע!

סיפור מופלא זה, מעורר את הלב: הרי קריאת שמע היא מצוה אותה אנו מקיימים לפחות פעמיים ביום. זו מצוה שיש לה הלכות רבות, שכדאי וצריך להקפיד על כל פרטיה, אלא שהשגרה עשויה להשכיח מאיתנו את ההקפדה המלאה. כמה כדאי לחזור וללמוד הלכות קריאת שמע, ולמלא אותן בהקפדה! הרי קריאת שמע היא מצוה כה יקרה, זו ההכרזה שלנו שאנו בניו של ה' ומאמינים בו בכל לב. הבה נשקיע את הזמן כדי להכריז את ההכרזה הזו כראוי, כדי לקרוא קריאת שמע כהלכתה - בכוונה הראויה, בדקדוק התיבות, תוך שמיעת הקריאה, ובזמנה כמובן. בקריאת שמע טמונה תמצית הכרזת היהדות שלנו - הבה נקיים מצוה זו בכל פרטיה ודקדוקיה, ונזכה להשפעות הרבות הטמונות בה ברוחניות ובגשמיות!

(גל' פניני פרשת השבוע)

פנינים על הפרשה:

דאין חטא בא על ידו:

וזהו שנים יורנו בדרך יבחר, והדרך שבו הוא דאין חטא בא על ידו. והנה מי זה האיש ירא' ראשי תבות 'מי זה', להורות לנו הסוג הב', דאפלו מי שנזדמן ובא לו חטא באקראי, ממרקו הקדוש ברוך הוא ביסורין באקראי, ואין כאן חטא. והנה משמעות מי זה האיש, כאלו אמר אשרי האיש שזכה למעלה זו, ולהכי רמז 'מי זה' פעם שניה בראשי תבות, כלומר, לא על זה בלבד שאין חטא בא על ידו אני קורא 'אשרי האיש', אלא אפלו מי שנזדמן לו באקראי ונתמקם ביסורין באקראי, גם על זה אני קורא עליו 'אשרי האיש':

ירמוז שיזכה לדביקות בקונו

אי נמי דאחת מן המעלות היא תוספת דבקות בקונו. והנה הו"ה יורנו בדרך גימטריא 'זה דבקות' דעל ידי נפילת אפים ביראה כראוי וזכה להתדבק בקונו כראוי, ועל זה נאמר יורנו בדרך יבחר, דאין דרך שבוחר ירא' ה' יותר מדבקות, ואפשר דלזה רמזה תורתנו הקדושה (דברים ד) 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום', הנה 'הדבקים בהו"ה' גימטריא 'זו נפילה' עם הכולל לרמז דעל ידי נפילת אפים כראוי וזכה אדם להתדבק עם קונו, וזוכה לחיים הנצחיים. והנה שאמר 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם', על ידי נפילת אפים כראוי וזכותם להתדבק עם יוצרם כראוי, ועל ידי זה 'חיים כלכם היום', שאמת וזכותם לחיים הנצחיים:

(אלף בינה, מומר כה בתהלים)

לא יסיר דברי התורה מליבו לעולם

ודברת בם בשבתך בבינתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך (דברים ו, ז).

אשרי תמימי דרך ההלכים בתורת ה' (תהלים קט א). מה שאמר ההלכים, להורות דלעולם אינם מסירים דברי תורה מלבם, אפלו בשעת משא ומתן ובשעת אכילה ובשעת שכובה, דכזה מקימים מקרא שכתוב (שם ו) 'ודברת בם בשבתך בבינתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך'. והנה שאמר ההלכים, אפלו בשעת הליכתם בדרך אינם מפנים לבם לבטלה, כי אם מחשבתם בתורה. ומה שאמר בתורת ה', להורות דבעינן תורה לשמה:

(אלף בינה, תהלים קט תחילת אות א)

יעסוק בתורה גם בלכתו בדרך

נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי (תהלים קט קה). בא בזה לומר דמקום אזהרת התורה, שהשומר תורה כראוי, צריך לקיים מה שאמרה התורה (דברים ו-י) 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבכם, ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בבינתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך'. הרי מפרש דצריך שלא 'פרד מדברי תורה אפלו בלכתו בדרך, וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום במקום אחר (תהלים פה) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'. והנה שאמר נר לרגלי דברך, דהינו, איני עוקר רגלי מן הארץ עד שעושה דברך נר לרגלי, והדרך שאני מהלך בה אני עושה דברך נר לנתיבותי, באפן שאיני נפרד מדברך כלל:

(אלף בינה, תהלים קט אות ג)

זהירות בקיום מצוות קלות כחמורות

רק השמר לך ושמר נפשך מאד (דברים ד ט). על כן כל פקודי כל ישרתי, כל ארח שער שנאתי (תהלים קט קכח). הכונה מאחר שהמצוות הם צווי יתברך, חייב אדם להיות זהיר במצוה קלה כבחמורה (אבות פ"ב מ"א), דכלם מפיו יתברך נצטוו והי מניהו מפקת, וכמאמר התנא עליו השלום (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. וכן נמי צריך לזהר בעברה קלה כבחמורה, וכמאמר התנא עליו השלום (שם) שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה, שעל ידי קיום מצוה הקלה יבוא לקיים החמורה ממנה, וכן בהפך לעברה חס ושלום (ספרי שופטים קפ"ז):

וזהו שכתוב על כן כל פקודי כל ישרתי, דהינו כל פקודיך שהם המצוות כלם בכללותם ישרו בעיני וישוים הם בעיני קלות כבחמורות, ואני זהיר בהם בשונה, כי מאחר דבצווייך שוים הם היכי דמי שנעשה בהם חלוק מצדמי, על כן כלם ישרתי ואני מקים אותם בשונה. והוא הדין בהעברות, אני זהיר בקלות כבחמורות, וזהו כל ארח שער שנאתי, דהינו העברות שהם דרך שער, כלם בכללותם שנאתי ורחקתי הקלות והחמורות:

שמירת רמ"ח אבריו ושו"ס"ה גידיו הרוחניים תלויה בקיום תר"ג מצוות

אי נמי דהמצוות הם תר"ג, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, והם ממש כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים שיש באדם (מכות כז: תנחומא שמיני ח). והנה כמו שיש בגוף האדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים חמריים, כך יש בגוף רוח ונשמה שלו בכל אחד מהם רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, ועל ידי קיום תר"ג מצוות מתקיימים, ובאיוה מצוה שפוגם נפגם האבר שנגדו בגוף רוח נשמה שלו. ועל זה צריך האדם לזהר אזהרה גדולה בקיום המצוות, כדי שלא יהיו בגוף רוח ונשמה שלו פגומים וחסרים חס ושלום. והנה שכתוב על כן כל פקודי, דהינו כל הפקודים שהם מצוותיך בכללותם, אני זהיר בכלם לקיים קלות וחמורות, וטעמא מאי, כל ישרתי, קרי בה 'ישרותי', דהינו שישירותי תלוי בהם, לפי שגופי נפש רוח ונשמה שלי כל אחד יש בו תר"ג כנגד תר"ג מצוות, ואם פגמתי במצוות בעצמי פגמתי, לכן אני כל ארח שער שנאתי ואהבתי מצוותיך לקיים, כדי שיהיה קיום לגוף רוח ונשמה שלי, שכן הזהרתנו בתורתך הקדושה (דברים ד ט) 'רק השמר לך ושמר נפשך מאד', דהשמירה לאדם ולגוף רוח ונשמה שלו תלויה בשמירת המצוות:

(שערי ארוכה אות ע)

על ידי נפילת אפים כראוי זוכה להתדבק עם קונו

'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם (דברים ה, ו). היום מי זה האיש ירא' ה' יורנו בדרך יבחר (תהלים כה יב). הנה אחת מן המעלות הוא שהעושה נפילת אפים כראוי אין חטא בא על ידו, ואם יזדמן לו איוה חטא באקראי, יתסר באקראי עד ימקח חטאו. ואין לך דבר גדול מזה, וזהו שאמר מי זה האיש ירא' ה', דהינו, מאן דין גבר בגברין המתגבר על יצרו ועושה רצון יוצרו כדי שבשעת נפילת אפים יזכה למעלה זו

עצות וסגולות:

שבת קודש

ביום השבת עולות התפילות של ימות החול

כתב רבנו האר"י ז"ל (עולת תמיד שער כללות התפילות), דכל התפילות של חול עקר עלייתם הם ביום השבת, דיום השבת הוא גמר הדבר ותקונו בעולמות עליונים למעלה.

(אלף בינה, אות ת"ו א)

יזהר שלא לדבר דברי חול בשבת

וזהרנו הרבה על דברי חול בשבת, כדי שלא לפגם בשבת שהוא קדש. השמרו בקדשתו שלא תדברו בו דברי חול, דכזה אתם עושים פגם גדול למעלה.

(פיתוחי חותם, פרשת ויקהל ד"ה ויקהל משה)

לא יכעס בשבת

מכל שכן שלא תבואו לידי כעס בשבת, דזה הוא הפגם הגדול.

(פיתוחי חותם שם)

יזהר בקיום ג' סעודות שבת בזמן

סעודת השבת, שצריך האדם לזהר בשמירתם הרבה לקיים כל אחת בעתה. וכמה הפליגו רבותינו ז"ל על קיומן, ובפרט הרב רבי שמעון בר יוחאי עליו השלום בזהר הקדוש באדרא (זוהר ח"ג רפה), דאמר אסדהנא עלי וכו' דלא בטל שום סעודה מהם מימיו.

(גנוי המלך, תיקון התשובה אות נה)

שלא יהיה קטרוג מסעודות החול

ומה נענה אנן יתמי דיתמי דכלנו מלאים פגמים, וגם באלה הסעודות הקדושות שיש בהם גם הנאת הגוף אנו מתעצלים מלקיימן. על זה מצאה קפידא מקום לנח והשטן מקטרג, אומר, רבוננו של עולם, ראה אמה שבחרת, בסעודת הרשות שאין בהם שער אלא ענש עם מודרזים איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק, ובסעודת מצוה הם מתעצלים ומבטלים אותן. על כן ירא' ה' יזהר בקיומן מאד, ולא יתעצל ולא יבטל שום אחד מהן, כי המבטל שום אחד מהן ענשו גדול.

(גנוי המלך שם)

הגאון הרב שמשון פינקוס זצ"ל: בפרשת השבוע אנחנו פוגשים את משה רבנו כשהוא פותח בתפילה מיוחדת במינה: "וְאַתְּ חֵן אֵל ה'". חז"ל מלמדים אותנו שהמילה "ואתחנן" מגיעה מלשון חנינה. יש עשרה לשונות של תפילה, ואחת מהם 'חנינו', ובה התפלל משה רבינו את תפילתו זו. משה רבנו ביקש מהקדוש ברוך הוא "מתנת חנינם". הוא לא בא עם רשימת זכויות או קבלות על כל מה שעשה למען עם ישראל, אלא פשוט ביקש לקבל פרס בלי שום סיבה מוצדקת. וכלשון רש"י: אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם."

מה זה בכלל "מתנת חנינם"?

תפילה כזאת, באופן של 'ואתחנן' דורשת מאיתנו משהו עמוק מאוד: התבטלות מוחלטת והכרה ברורה ששום דבר בעולם לא מגיע לנו באמת על פי שורת הדין.

אם נחשוב על זה, בעולם המושגים שלנו, כמעט אי אפשר למצוא דוגמה ל"מתנת חנינם" אמיתית. קחו למשל עני שמבקש צדקה מעשיר. כלפי חוץ זה נראה כמו מתנת חנינם, נכון? אבל האמת היא לגמרי הפוכה! התורה מחייבת את העשיר לתת, כל עם ישראל קשור זה לזה וערבים כל ישראל זה לזה, וכשלאחד חסר, חבריו משלים לו. יתרה מכך: הספרים הקדושים מסבירים שהכסף שנמצא אצל העשיר הוא בכלל לא שלו, הוא פיקדון שהקדוש ברוך הוא הפקיד אצלו כדי שיעביר אותו לעני.

לא סתם הוא, שעני שמבקש צדקה ולא מקבל אותה, מרגיש פגוע וכועס בעומק הלב. למה? כי בתוך תוכו הוא מרגיש שהעשיר פשוט גנב לו את הכסף שהיה מיועד עבורו מהשמיים! אז צדקה היא לא מתנת חנינם. אם כן, מתי אדם באמת מעז לבקש משהו שהוא מאה אחוז בחינם? כדי להבין את זה, נציב לנגד עינינו משל שנראה תלוש מהמציאות, סיטואציה כואבת עד מאוד.

היה היה בחור אחד, שזכה לאבא נפלא ויוצא דופן. האבא הרעיף עליו אהבה ללא גבול, קנה לו רכבי יוקרה, בנה לו דירה מפוארת, שילם לו את כל החובות ושמר עליו מכל משמר. אבל הבחור הזה היה מפונק וכפוי טובה. יום אחד, בעקבות יכוח טיפשי ומטופש, 'התעצבן' הבן מאוד - והוא

עשה את הנורא מכל: הוא קם והרג את אביו.

עבר זמן, והנה הבחור עומד בבית המשפט מול כס השיפוט. השופט מקריא את כתב האישום המזעזע, והרוצח הצעיר מבין שהוא עומד לקבל מאסר עולם ממושך בין כותלי הכלא. בצר לו, הוא פורץ בכבי תנין, מרים את עיניו לשופט ומתחנן בדמעות: "כבוד השופט, אני מתחנן אליך, תרחם עליי! תפעיל את מידת הרחמים ותשחרר אותי הביתה בלי עונש... תתחשב בי, הרי אני מסכן, אני יתום מאבא!"

איזו בושה, איזו כלימה ואיזו חוצפה! השופט מביט בו בהלם וחושב לעצמו: יתום?! הרי אתה בעצמך הפכת את עצמך ליתום! באיזה אומץ אתה מעז לבקש רחמים על המצב שאתה במו ידיך יצרת?

האם המשל המבהיל הזה, עם כל הציניות שבו, לא משקף במידת מה את התפילות שלנו?

אנחנו מגיעים לקדוש ברוך הוא ומבקשים בריאות, פרנסה וחיים. אבל רגע, מי בכלל מעכב את השפע הזה מאיתנו? הקדוש ברוך הוא מצדו רק רוצה להשפיע טוב, והרי המעשים והעבירות שלנו הם אלו שמקלקלים, חוסמים את הצינורות ומביאים עלינו את הצרות.

חישבו על אדם שנמצא בצרה גדולה או בסכנה ומבקש שהשם יציל אותו. הרי שלוש פעמים ביום אנחנו אומרים בקריאת שמע: "הַשְׁמַרְנוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם... וְתָרָה אֶף ה'". התורה הזהירה אותנו בפירוש, הספרים הקדושים והצדיקים בכל הדורות צועקים ומוזהרים אותנו שוב ושוב

מפני תוצאות המעשים שלנו, ואנחנו לא תמיד מקשיבים. ואז, כשהתוצאה המובטחת מגיעה, אנחנו מרימים ראש לשמיים ומבקשים: "תציל אותי!". מאיפה העוז לנהוג כמו אותו 'יתום' מהמשל?

התשובה לזה היא המהות של תפילת "תחנונים". אנחנו יכולים לבקש, רק מתוך הבנה והכרה שהרחמים של הקדוש ברוך הוא הם בלי גבול ובלי תכלית. אנחנו מגיעים ללא שום טענות, ללא זכויות, וללא דרישות של "מגיע לי" - אלא מתוך הכנעה גמורה וציפייה לחסד נטו. מתנת חנינם אמיתית.

אם יבוא אדם ויטען כלפי מעלה: "תענה לי בזכות המצוות שלי", המצב עלול להיות בעייתי, כי אעוזה אדם יוכל לומר שמעשיו מושלמים. אבל אם נבוא ונאמר: "ריבונו של עולם, עשה למען שמך ולמען חסדך, כי אתה חנון ורחום" - לטענה הזו אין לאף מקטרג תשובה. לחסד של ה' אין סוף ואין שום דבר בעולם שיכול להגביל אותו.

ומכאן מוסר ההשכל אלינו, בגשתנו אל התפילה, שלוש פעמים ביום, לא לעשות זאת רק כדי "לסמן וי" על החובה. עלינו לגשת אל התפילה כעני העומד בפתח ומבקש נדבה. לא נסמוך על המעשים שלנו, לא על המצוות ולא על הייחוס, אלא נתלה את העיניים אך ורק בדבר אחד: בטובו הגדול ובחסדו של בורא העולם - כי אתה הוא רב סליחות ובעל הרחמים, עשה עימנו צדקה וחסד, והושיענו!

(מעובד על פי מאמרו של הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל, שערים בתפילה, פרק 'תחנונים')

כ"ק אדמו"ר מטעמשוואר שליט"א: בספה"ק קדושת לוי כתב, כי הנחמה הכי גדולה שיש לבני ישראל הוא שה' יתברך בעצמו הוא המנחם אותם ומרפא את שבריהם, ובמדרש כתוב כי למה כתוב ב' פעמים, נחמו נחמו, כי הנה לקינו בכפלים ולכן גם הנחמה היא בכפלים.

טעם שבעה דנחמא

כתוב בלבוש על שבת נחמו (סימן תקנ"ח), כי הנה מאחרי ת"ב עד כלות השנה, מפטירים שבעה דנחמא כדי לנחם את העם מן החורבן, והם כנגד ז' מיני נחמות הנזכרים במדרש, שהמשיל גלות ישראל למלך שנשבה עם בניו וחתניו ועמו כולו, ונשארה המלכה שכולה וגלמודה ימים ושנים, ואח"כ מבשרים אותה על חזרתם והיא מתנחמת, כך המלכה היא ירושלים שתבשר במהרה בימינו על חזרת השכינה וכנסת ישראל, והנחמות הן החזרת הבנים והבנות והכלות והחתנים ואחיה ואחיותיה וחזרת המלך באחרונה עם כל העם, הוא הקב"ה יתברך.

כנסת ישראל רוצה להתנחם ע"י השי"ת

בעצמו

עוד כתב הלבוש שם להקשות על סדר ההפטרות בשבע דנחמא, וכתב בשם האבודרהם טעם במדרש לסדר זה ע"ד הצחות, כי הנה תקנו לומר בתחלת ההפטרות מן הנחמות, נחמו נחמי עמי, כלומר שהקב"ה אומר לבניאים נחמו נחמו את

רצון הבורא, ולכן הוא משתוקק שה' ישלחנו שוב בשליחותו, לכן משאיר מקום בגופו של החולה אשר שם לא מרפא לגמרי, ואז יוכל לחלות שוב, כדי שה' ישלח אותו שוב כשליח לרפא את החולה, אך אם השי"ת מרפא אותו לבדו אז זה רפואה שלמה לגמרי, ובזה ביאר מ"ש רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה, כי לכאורה קשה הלשון, כי הלשון הוא בכפילות, 'רפאנו' ו'נרפא' אלא הכוונה בזה, רפאנו ה', כי אז 'נרפא', וכן הושיענו ונושעה, כי ע"י השי"ת בעצמו יושיע אותנו אז נושעה לגמרי, כי אז יהיה זאת רפואה לגמרי. ובזה ביאר למה רצו דווקא שה' יתברך בעצמו הוא ינחם אותם ולא ע"י הנביאים, אלא כי אז יהיה א גאנצע נחמה, ולכן אומר להם השי"ת אנכי אנכי הוא מנחמכם, כדי לקיים בקשתם של ישראל.

בספה"ק קדושת לוי כתב, כי הנחמה הכי גדולה שיש לבני ישראל הוא שה' יתברך בעצמו הוא המנחם אותם ומרפא את שבריהם, ובמדרש כתוב כי למה כתוב ב' פעמים, נחמו נחמו, כי הנה לקינו בכפלים ולכן גם הנחמה היא בכפלים.

(כ"ק אדמו"ר מטעמשוואר שליט"א - מעיינות החיים)

עמי, ובשבת שניה משיבה כנסת ישראל, ותאמר ציון עזבני ה', כלומר אינה מתפייסת בנחמת הנביאים, כי חפצים לנחמת ה' יתברך בעצמו. ובשבת שלישית אומרים, ענייה סוערה לא נוחמה, כלומר, חוזרים הנביאים לפני הקב"ה ואומרים לפניו יתברך הנה כנסת ישראל לא נתפייסה בתנחומין שלנו, ואח"כ בשבת רביעי חוזר הקב"ה ומשיב ואומר אנכי אנכי הוא מנחמכם, כלומר, חוזר הקב"ה ואומר, אני בעצמי מנחם אתכם, ולפיכך בשבת חמישית אומר רני עקרה, כלומר את כנסייתי רני עקרה, וכך מנחם אותם, ובשבת שישיית אומר קומי אורי כי בא אורך, ואח"כ בשבת שביעית משיבה כנסת ישראל, שוש אשיש בה' תגל נפשי באלוקי, ובזה שמחים כי הקב"ה בעצמו הוא המנחם אותם.

נחמה שלימה זה רק ע"י השי"ת בעצמו

בספה"ק בני יששכר הקשה למה אין כנסת ישראל רוצה לקבל את הנחמה מהנביאים עצמם, וכתב באריכות כי הנה כאשר הקב"ה שולח רפואה ע"י שליח או מלאך, הרי המלאך משתוקק לעשות

השבוע במדור:

שכר דירה בצפת ושכנו בונה ומרעיש | ברכת המזון לאוכלים בגינות או בים או במטוס | מעון קיץ המושכר לו לכל החיים, לשבוע בשנה, החייב במזווה | הגיעו ללינה בצימר ורואים שאין בו מזווה. האם מותר לישון שם? | האם מותר לאכול בחוף ים, בפארק, באוטובוס ובמסעדה | האם ישנה אפשרות להשתמש בכלי ללא טבילה?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ובעמח"ס 'חשוך חמד'

מעון קיץ המושכר לו לכל החיים, לשבוע בשנה, החייב במזווה

שאלה: ראובן שכר

דירה בבית מלון בחו"ל, והוא רשאי לגור בה כל ימי חייו, אבל רק שבוע בשנה, האם דירה זו חייבת במזווה, שהרי הוא גר בה כל שנה פחות מחודש.

ארכיון 'עוז והדר'

הרי לא אכלו בבית? ומה יעשה כשאוכל במטוס או ברכבת? ואיך לנהוג כשאוכל על שפת הים?

תשובה: א. במטוס. אם המטוס

שייך לנכרים, יאמר "הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בהליכתנו ובישיבתנו עד עולם" כמבואר במשנ"ב (סימן קצ"ג ס"ק כז). ואם המטוס שייך ליהודים, יאמר "הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה" כי הקביעות של האכילה עושהו כבית וכעין מה כתב המשנ"ב שם, שאפשר לומר הרחמן הוא יברך את בעה"ב הזה וקאי על בעל הסעודה.

ב. בגינה. האוכל בגינה או בכל מקום שאינו בית, נראה דיאמר הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בהליכתנו ובישיבתנו וכו', ואל יאמר הרחמן ישלח לנו ברכה מרובה בבית זה ועל שלחן זה שאכלנו עליו.

ג. מסעדה ובית מלון. נסתפקתי אם ראוי לברך את בעל המסעדה [או בית מלון] שאוכל אצלו, שלכאורה הרי משלם לו, ומשום מה יתחייב לברכו? אך מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל פשט לי לברך, כי נהנה מבעל המסעדה, שהרי אם לא היה בעל המסעדה טורח לאורחיו, היו רעבים וכספם לא היה משיבוע אותם, ולכן ראוי להכיר לו טובה ולברכו, ומה שכתב המשנ"ב (סימן קצ"ג ס"ק כז) "אם כל אחד אכל משלו אז אפילו בבית ישראל אומרים 'הרחמן הוא יברך אותנו' הדברים אמורים כשאוכל משלו, אבל אם אוכל במסעדה ובעל הבית טרח עבורו והכין לו סעודתו יש לברכו. וקצת סמך לכך מדברי רש"י (במדבר כ' י"ז) "מכאן לאכסנאי שאנפ"י שיש בידו לאכול, יקנה מן החנווני כדי להנות את אושפיו", עכ"ל. הרי שהתורה הקפידה (על כך ודרשה) שיש להנות את בעל האושפיו, ואם כן מסתבר שיש לברכו.

יש להעיר מדברי המשנ"ב (סימן רא סק"ז) שכתב "אם אחד סמוך על שלחנו (של בעל הבית) ומשלם לו דמי מזונו שאותו (אורח) אין צריך לברך לבעל הבית..." הרי שהמשלם דמי מזונו אין צריך לברכו. י"ל שכוונת המשנ"ב היא לברכה המיוחדת שאורח מברך את בעה"ב אבל לא מה שנהוג אצלנו שכל אחד אומר הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה. או יש לחלק שדברי המשנ"ב אמורים כשיש הרבה אכסניות ובעה"ב לא עושה כל טובה לאורח כי אם לא יאכל כאן ימצא מקום אחר, אבל במקום כזה שבעל הבית עושה טובה לאורחים שמחזיק אכסנאי במקרה זה גם כשמקבל תשלום מגיע לו עדיין ברכה.

שכר דירה בצפת ושכנו בונה ומרעיש

שאלה: ראובן שכר חדר בצפת למרגוע

ושילם מראש. החדר היה טוב אך השכן שליד הבית החל למחרת לבנות והביא טרקטור ומקדח והרעישו מאוד, ראובן אומר לשמעון שהדירה לא ראויה לנופש... והוא דורש חזרה את כספו, ושמעון טוען לראובן מזלך גרם?

תשובה: לכאורה נראה כיון שהבית לא

נפל, ועדיין יכול לדור בו, אלא שקשה לדור כן, הרי זה דומה למה שכתב השו"ע (חו"מ סימן שכ"א ס"א) החוכר או המקבל שדה מחבירו, והוא בית השלחין או בית האילן, ויבש מעין בית השלחין ולא פסק הנהר הגדול, אלא אפשר להביא ממנו בדלי, או שנקצץ האילן של בית האילנות, אינו מנכה לו מחכירו. והרמ"א כתב בשם המרדכי שאף מכאן ולהבא אינו יכול לחזור בו, ודעת המהר"ם פאדוואה שמכאן ולהבא יכול לחזור בו. וסיים שהעיקר כדעת המרדכי שאינו יכול לחזור בו אף מכאן ולהבא, וביאר הנתיבות (סק"א) הטעם שכיון שהאונס נעשה בדבר של השוכר אומר לו המשכיר מזלך גרם דבדידיה נעשה האונס.

אמנם נראה שבעניינינו אם המשכיר ידע שבתוך זמן השכירות יתחילו לבנות בבית שלידו, ולא יוכלו לנפוש בביתו, אין זה דומה ליבש המעיין ושאר האונסים שאומר לו מזלך גרם, אלא הרי זה כמו שהשכיר לו בית עם מום, שהשוכר יכול לחזור בו.

ויש לעיין אם המשכיר חייב להעמיד לו בית אחר, שכתב השו"ע (חו"מ סימן שיב) שהמשכיר בית זה ונפל, אינו חייב לבנותו, אלא מחשב על מה שנשתמש בו ומחזיר לו שאר השכירות. וכתב החזו"א (ב"ק סימן כג סק"י) שלכן אין הנפילה אינה עושה מום במקח, כיון שהיה הבית חזק, ונפל באונס. משמע שאם היסודות היו רעועים, צריך לתת לו בית אחר, כיון שהיה מום במקח, ואולי גם בעניינינו כיון שהיה מום במקח, צריך להעמיד לו בית אחר, אף שאמר לו בית זה, וצ"ע.

ברכת המזון לאוכלים בגינות או בים או במטוס

שאלה: בברכת המזון אומרים בני אשכנז,

"הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה ועל שלחן זה שאכלנו עליו", כיצד יש לנהוג כשילדים אוכלים בגינה ציבורית, האם יאמרו בברכת המזון "הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה",

תשובה: מבואר ביומא דף י ע"א דלכל

הלשכות שהיו במקדש לא היה מזווה חוץ מלשכת פרהדרין, שהיה בה דירה לכהן גדול. וצ"ע הלא הכה"ג לא גר בה אלא שבוע ימי הפרישה לבד, וא"כ למה חייב במזווה.

שאלה זו שאל הגבורת ארי, וז"ל: קשה לי הא דירת כהן גדול לא היתה אלא ז' ימי הפרישה לחוד, והא אמרינן במנחות (דף מד) הדר בפונדקי בארץ ישראל והשוכר בית בחו"ל, כל שלשים יום פטור מן המזווה. והא דירת כה"ג בלשכה זו, דומה לדר בפונדקי בא"י, ואפילו אי הוי דמי לשוכר בית בארץ ישראל דאמרינן התם דעושה מזווה לאלתר, הא מפרש התם דהיינו טעמא משום ישוב א"י... והאי טעמא לא שייך גבי לשכה זו... ועוד דה"ט דישב א"י אינו אלא מדרבנן, ובסוגיא זו משמע דלת"ק לשכה זו חייבת במזווה מהתורה.

והשיב הדובב מישרים (ח"א סימן יב) על קשיית הגבורת ארי, שלשכת פרהדרין היתה מוכנה עבור כה"ג בכל שנה ושנה, ובמשך השנים דר שם יותר משלושים יום, לכן שפיר חייבת במזווה. ומציין הדובב מישרים לדברי התוס' ביומא דף י ע"א (ד"ה חוץ), שהקשה דליחשב גם לשכת בית האבן שבה היתה דירה לכהן השורף את הפרה" ולפי הנ"ל אתי שפיר, דבשלמא לשכת פרהדרין היתה מוכנה עבור כהן גדול לכל שנה ושנה, ולכן חייבת במזווה, משום שע"י צירוף כמה שנים שבדעת הכה"ג לדור בה, נחשבת ליותר משלושים יום. משא"כ שורף את הפרה דהיה אחת לכמה שנים, וגם לא מוכרח שהשניה תהיה ע"י אותו כהן ששרף הראשונה, אין כאן צירוף של י' יום. ואולי יש לכון דברים אלו בדברי התוס' שכתב וז"ל: א"נ כיון דלא הוי בכל שתא אלא אחת לכמה שנים, לא חשוב דירה, יעויין שם בדובב מישרים באריכות. לסיוכום: לפי הדובב מישרים אפילו אם השלושים יום אינם רצופים חייב במזווה, וצ"ע.

הגאון רבי עמרם פריד שליט"א רב קהילת 'נצח ישראל' בני ברק

קצר בלבד] ע"י שיפיקרו בפני שלושה. ובאופן שבעל הכלי מפקיר, ואחר משתמש ללא כוונת זכיה - מהני אף לכתחילה.

מקור: מבואר בשו"ע (א"ח)

סי' שכ"ג ס"ו, יו"ד סי' קכ סט"ו) שאדם שיש לו בשבת כלי לא טבול, יכול להקנות את הכלי לגוי, ולחזור ולשאול אותו ממנו, וכך יכול להשתמש בכלי ללא טבילה. ומכך שלא כתב השו"ע שיכול להשתמש ע"י שיפיקר את הכלי בפני שלושה אנשים ויתכוון שלא לזכות בו בחזרה, יש להוכיח שאין הפקרת הכלי פוטרת מטבילה, ועי' שו"ת מהרי"ל דיסקין (ק"א סי' ה אות קלו) שהוכיח כן. אך יש לדחות שחזר מתיר ותלת נקט השו"ע, ולמעשה היה נראה שעכ"פ מהני לפחות מיום אחד וצ"ע [ולכך לא נקט השו"ע עצה זו שאינה מועילה ליותר מיום אחד], אך יותר מכך אין יכול להשתמש בו ללא טבילה, אלא או ישליכנו לאשפה או יזכה בו ויטבלנו.

ארכיון 'עוז והדר'

באוטובוס בין עירוני, במסעדה ובמקומות ישיבה שבפארקים, שמאחר וזה מקום ישיבה המיועד לאכילה מסודרת ואנשים רגילים לאכול בו, אין בזה איסור (עיין מעשרות ג, ה שאם אין בוש לאכול שם, הגדרתו כחצר ולא כשוק).

אדם שנמצא במקום ללא אפשרות לטבול כלים, האם ישנה אפשרות להשתמש בכלי ללא טבילה?

שאלה: אדם שנמצא במקום ללא אפשרות לטבול כלים, האם ישנה אפשרות להשתמש בכלי ללא טבילה?

תשובה: אין היתר להשתמש בכלי רב פעמי ללא טבילה, אפילו בפעם הראשונה. אך יש להסתפק אם יש להקל להשתמש בכלי [לזמן

הגיעו ללינה בצימר ורואים שאין בו מזוזה. האם מותר לישון שם?

שאלה: הגיעו ללינה בצימר ורואים שאין בו מזוזה. האם מותר לישון שם?

תשובה: כיון שהמגורים במקום אינם מיועדים לזמן ארוך אלא לזמן קצר, דינו כ'אכסנאי' ופטור ממזוזה, ויש שמסכמים עם המשכיר שיוכל להוציאו משם בכל רגע שירצה, ואז נחשב המקום כ'פונדק' הפטור ממזוזה (מנחות מד, א ורש"י שם, רש"י מנחות לב, יו"ד סי' רפו).

האם מותר לאכול בחוף ים, בפארק, באוטובוס ובמסעדה, או דהוי אכילה בשוק הדומה לכלב?

שאלה: האם מותר לאכול בחוף ים, בפארק, באוטובוס ובמסעדה, או דהוי אכילה בשוק הדומה לכלב?

תשובה: אפשר להקל לאכול בחוף,

הלכה כרבי מאיר

בהיכל בית הדין "לשכת הפוסקים" התקיים מעמד 'לחיים' מרומם לרגל הוצאת הספר החדש "מאיר נתיבות" ובו הלכות הלכה למעשה בהלכות שבת או"ח חלק ג', מאת הפוסק מורינא הגאון האדיר רבי מאיר סירוטה שליט"א, מראשי הרבנים "בתי ההוראה לשכת הפוסקים", הספר בהוצאת ממלכת התורה 'עוז והדר'.

במרכז המעמד השתתף האב"ד הגרמ"מ פומרנץ שליט"א ריש מתיבתא עוז והדר, במעמד שיבח הגרמ"מ פומרנץ את הפוסק וספרו החדש מאיר נתיבות.

יצויין: כי בדרכי ממלכת 'עוז והדר' נמנעים מלהדפיס ספרים של פוסקי זמננו, וכאן כוח הפסק של הגר"מ סירוטה גבר עד שכולם מעידים "הלכה כרבי מאיר". כאמור בממלכת 'עוז והדר' לא רצו לוותר על הספר החשוב שהוא חובה בכל בית, ואין ספק שהספר יכבש את ארון הספרים היהודי.

נהדרה

אורות של אמונה לדרך החיים

החדה

מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

גיליון יח

פרשת ואתחנן-נחמו תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

הבקשה להתגלות החסד

בפרשתנו אנו קוראים על תפילתו הזכה של משה רבנו (דברים ג כ-ה) ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר וכו' אנעברה נא ונראה את הארץ הטובה. הרה"ק בעל דברי חיים מצאנז ז"ע דורש מפסוקים אלו יסוד כביר בעבודת השם. הלא משה רבנו ידע והאמין באמונה שלמה וללא שום ספק, גם כי הנזירה שגורה עליו שלא יכנס לארץ ישראל היא לטובתו המוחלטת ולטובת כלל ישראל. אם כן, מדוע התחנן כל כך. אלא שבקשתו של משה רבנו הייתה על אופן התגלות הטוב, הוא ביקש אנעברה נא ונראה, כלומר התחנן שיהיו החסדים והטובות מגלים ונראים לעין כל, ולא יישארו בבחינת חסד נסתר.

להתיר את הצרור החתום

בדרך זו מאיר הרה"ק בעל אמרי נועם ז"ע (פרשת בא ד"ה א"י בא) את הפיוט הקדוש בתפילת רבי נחמיה בן הקנה, אָנָּה בְּכָח גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. הפסוק אומר (איכה ג' לה) מפי ג'ליון לא תצא הרעות, שכן כל הדינים בעולם הם מלאים חסדים במקורם ובפנימיותם. רק כאשר הם משתלשלים ומתגלים לעיני בשר שלנו, נראה כאילו הם דינים חלילה.

אך אנו, בני אדם קרוצי חומר, באים ומבקשים כי אין בנו כוח לסבול את הדינים אפילו כשהם מכוסים, ועל כן תפילתו היא (תהלים פה"ח) הִרְאֵנוּ ה' חֶסֶדְךָ, שגם לעינינו יראה הטוב כשהוא מלא חסדים, בלי שום תערובת של דין כלל. והוה עומק הבקשה אָנָּה בְּכָח גְּדֻלַּת יְמִינְךָ, שכל אותם עניינים הנראים בבחינת כוח וגבורה, הרי בפנימיות שלהם הם בבחינת ימין שהוא חסד. ואף שלעינינו נראה שיש בהם מעט דין, הרי צרור וצפון בתוכם כוח החסד שהוא כולו טוב. ולכן אנו מבקשים תתיר צְרוּרָה, אנא פתח את אותו צרור שבו נעזים החסדים, כדי שגם לעיני בשר יראה ויתגלה שהכל הוא חסד מוחלט.

שמוחת הלב תלויה בראיית העיניים

דברים מאירים ברוח זו כתב גם הרה"ק בעל ישמח משה ז"ע (פרשת כי תשא ד"ה ויאמר א"י). הנה בודאי שהקדוש ברוך הוא עושה עמנו טובות בכל עת, כפי שאנו מודים בכל יום ועל נסִיךְ שֶׁבָּכָל יוֹם עָקְמוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבָּכָל עֵת. אלא שלעיתים מרוב הרגל אין אנו מרגישים בהם (כמבאר במסכת שבת י"ג ע"א). על כך אמרו חז"ל (יומא עד ע"ב) שסומא אין לו שובע, משום שאינו רואה את מה שהוא אוכל. וכך נאמר אצל בני ישראל במדבר (במדבר י"א) בְּלִיתִי אֵל הַקֵּן עֵינַי.

נמצא שאם אנו מקבלים חסדים אך איננו רואים אותם בגלוי, קשה לנו להגיע לדי שביעה מן הטובות. וזוהי מהות בקשתנו שבענו מטובך ונשמחנו בישועתך, אנו מתחננים לניסים גלויים, שכן מי שאינו רואה את הטוב בעיניו, מתקשה לדעת כיצד לשמוח בו באמת.

הוראה למעשה:

שבת נחמו קוראת לנו להרים את המבט. גם כשאנו מתמודדים עם מצבים בחיים שנראים כהסתר פנים, כגבורות וכדינים, נזכור באמונה זכה שפנימיותם היא חסד רחום ואורח. מתוך אמונה זו, לא ניכנס לעצבות, אלא נבקש ונתחנן לפני בורא עולם שישיר את העולם ויתיר את הצרור. נתפלל שישפיע עלינו שפע של ישועות, נחמות וחסדים גלויים ומוארים, כדי שנוכל לראות את הטוב בעינינו ולשמוח בו בלב שלם.

בצל האמונה פרקי חיזוק לחיים של רוגע ושלווה

מתוך החושך יזרח האור – הנחמה שבקיום התורה מתוך עניות הדעת

אור מתוך ההסתר – סוד העמידה בניסיונות

דובקות עצומה ממלאות את ליבו, ומתוך חשק פנימי המושך אותו לקדושה במנוחת הנפש מוחלטת.

הנחמה האמיתית בגלות – השכינה עמנו

תובנה זו היא יסוד עצום לכל אדם. גם כאשר הוא מרגיש כי תש כוחו ממלחמת היצר וכבר כשל כוח הסבל מרוב תלאות, אל לו ליפול חלילה לזרועות הייאוש. עליו לחזק את רוחו בדיעה כי הנה זה עומד אחר קְתָלָנוּ (שיר השירים ב ט). זוהי בדיקת נקודת ההתחזקות של עם ישראל בגלות, ההכרה כי השם יתברך לא עזב אותנו לבד.

בדרך זו מאיר הרה"ק בעל תפארת שלמה ע"ה (במאמרו לשבת נחמו ד"ה נחמו). הוא מבאר כי שורש כל הנחמות של עם ישראל בגלות, הוא לעורר את ליבם ולומר להם, שאף על פי שאנו גולים ואין אנו רואים את התגלות כבוד ה' כמו בימים הקדמונים, בכל זאת לא רחק ממנו כבוד ה' ולא מאס בזרע ישראל חלילה. עוד שכיתנו בתוכנו והוא עומד אחר כותלנו, סמוך לכל קוראיו וממהר לגאול אותנו.

התפארת שלמה מוסיף כי מעבר לייאוש הגשמי, הצרה הגדולה ביותר בגלות היא עצבות הנפש. בני ישראל חוששים שמא השם יתברך אינו חפץ עוד בהם, ומי יודע אם עבודתם עולה לרצון לפניו. מחשבות אלו מחלישות את עבודת השם. לכן, ראשית הנחמה בפי הנביאים היא להראות לעם ישראל כי הקדוש ברוך הוא שורה איתם בכל מקומות מושבותם, צילו מעליהם, והוא חפץ בעבודתם ושומע את עתירתם כל הימים.

כל יגיעה עולה לריח ניחוח

מתוך ידיעה זו אנו מתחזקים בהבטחת הנביא (ישעיהו כ"ו) חֲבִי כְּמִעַט רָגַע עַד יִעָבֵר זָעַם. יבוא היום והאדם יראה כי קץ שם לחשך (איוב כ"ג). במדרש (בראשית רבה פ"א ט) דרשו פסוק זה על היצר הרע, שהקדוש ברוך הוא קצב לו זמן כמה שנים יעשה חושך ואפילה בעולם, וכשייעקר היצר הרע, יסור החושך ויופיע אור גדול. והכל יבוא בזכות אותן שעות קשות והתמודדויות שהיו מנת חלקו של האדם.

גם אם אדם מביט סביבו ורואה שעדיין לא באה מנוחתו, עליו להאמין באמונה שלמה שהקדוש ברוך הוא רואה את כל מאמציו ויגיעותיו העצומות. כל ניסיון בא לזכך את הנשמה ולהאירה. שום יגיעה שמשקיע האדם אינה הולכת לאיבוד, אלא הכל עולה לריח ניחוח לבוראו. ובכל שהתמודדות קשה וענייה יותר, כך תהיה ההארה שלאחריה עוצמתית ועשירה יותר.

המשך בעמוד הבא

מסעו של יהודי בעבודת הבורא רצוף לעיתים בעליות ומורדות. ישנם ימים שבהם הלב פתוח, השכל מאיר, והאדם חש קרוב ודובק בקונו. לעומת זאת, ישנן תקופות של יובש, בלבול והסתר פנים, בהן הוא מרגיש כעני העומד בפתח ומתקשה למצוא טעם בלימודו ובתפילתו. אולם, גדולי החסידות מלמדים אותנו כי דווקא באותם רגעי חשיכה, כשהנפש שרויה בעניות הדעת, נבחת נאמנותו האמיתית של האדם. התעקשות להמשיך לעבוד את השם גם מתוך קושי, ניסיון וערפול, היא זו הבונה את הכלים הרוחניים להכלת האור הגדול, ומבטיחה כי סוף הנחמה והישועה לבוא מתוך עשירות רוחנית והרחבת הדעת.

סוד העוני והעשירות של הנפש

המשנה באבות (פרק ד' משנה ט) מלמדת, רבי יוחנן אומר, כל המקים את התורה מעני, סופו לקימה מעשור. למראית עין, הדברים מדברים על עוני ועושר חומריים, אך גדולי ישראל דורשים בהם עומק רוחני נשגב. אמרו חז"ל (נדרים מא א') אן עני אלא בדעת. פעמים רבות מוצא אדם את עצמו עני בדעתו, מצב שבו טורדים אותו קשיים ומועקות המונעים ממנו לעסוק בתורה ובעבודת השם באותו חשק ובהירות שהיה רגיל אליהם. מוזהר מערפל, ליבו סגור, והוא אינו מצליח להבין ולהתרומם כרצונו.

ועל כך באה ההבטחה, אם אותו אדם לא מרפה, וממשיך בלימודו ובעבודתו גם מתוך אותו מצב מעורפל של דחק וקשיי הבנה, הרי שזוהי המקיים את התורה מעוני. ומובטח לו כי סופו לקימה מעושר, השם יתברך ישיפע עליו דעת ומנוחת הנפש, ויזכה לקיים את התורה מתוך דעה שלמה, צלולה ומוארת.

לעמוד מול טירוף הדעת

קיום התורה אינו מצטמצם רק ללימוד, אלא מקיף את קיום כל המצוות. אדם העומד מול פיתוי היצר הרע המבלבל את דעתו וטורף את מחשבותיו עד שהוא מרגיש מרוחק וזר, נמצא באותה שעה בעניות דעת קשה. אם באותם רגעי חושך הוא עומד חזק מול התאוות, אינו מביט על טירוף הדעת שנקלע אליו, ונשמע רק למלך העולם המצפה שיעמוד בניסיון – הרי הוא מקיים את התורה מעוני.

סופו של עומד בניסיון זה שיזכה לקיים את המצוות מעושר. הוא יזכה לאור השם שיחפץ עליו, ויוכל לעבוד את קונו מתוך עשירות הדעת אמיתית, כשהתלהבות

בפתח האוהל – תכלית הידיעה והצימאון שאינו פוסק

הריחוק המעיד על קרבה

הוראה למעשה:

בזמן הגאולה נדע שזו רק ההתחלה

דרך הצדיקים להיות יושבים בפתח

לחיות את החווה

לכל רגע בחיים ישנו תפקיד מיוחד

וידעת היום – ידיעת חשיבות כל רגע לתיקון השלם

נקודה לחיים:

בַּיֵּל הָאֻמוֹנָה המשך מעמוד קודם

הדורות של קיום התורה מעושר

יסוד זה משלים הרה"ק רבי **נחמן מברסלב** ע"ה (בספרו ליקוטי מוה"ן תורה ר) המסביר כי הצדיקים שבדורות אלו, שהם בבחינת גלגול של צדיקים מדורות קודמים, כבר קיימו את התורה בעבר מתוך עוני ואביעות, ועל כן הם זוכים עתה לקיים אותה מתוך עושר והרחבת הדעת.

בשבת נחמו אנו מצווים למצוא נחמה גם בתוך ההסתר. כשאנו נתקלים בקושי בלימוד, בטרדה שמפריעה להתפלל, או במאבק מול פיתוי היצר, אל לנו לחשוב שמצבנו ירוד. אדרבה, ניכר שאנו כעת מקיימים את התורה מעוני. עצם ההתאמצות שלנו, עצם העמידה שלנו בחשיכה מול הניסיון ללא אור והתלהבות, היא יקרה ועצומה בשמיים. נחזיק מעמד באמונה שהשם עומד אחר כותלנו, מבטי ורווה נחת, ומתוך עניות זו תצמח בקרוב עשירות רוחנית מלאה באור ובשמחה.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מורן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לעצמך

**הרה"ק רבי יעקב יצחק
הלוי הורוויץ זי"ע
- החזקה מלובלין**

יומא דהילולא - תשעה באב תקע"ה

גבולות, מדוע בוחר הרבי לעסוק בתורה דווקא
בעת קבלת הקהל?

מקורו של האור

ר' נפתלי לא היה יכול לשמור את תמיהתו
לעצמו, ועל אף חרדתו הגדולה מה יאמר הרבי
הקדוש על מעשהו החליט להכנס אל הקדוש
פנימה ולהשיח את תמיהתו. "מדוע בוחר הרבי
הקדוש מלובלין לקבוע זמן ללימוד דווקא בעת
שעל דלתו מתדפקים יהודים כה רבים", שאל ר'
נפתלי בחיל וברעדה.

"שמע נא" ענה הרבי, "חז"ל הקדושים מלמדים
אותנו שבשעה שנברא העולם ברא הקב"ה אור
שהיה מאיר מסוף העולם ועד סופו. אולם ראה
הקב"ה שאין העולם כדאי להשתמש באור זה,
עמד וגזר את האור לצדיקים לעתיד לבוא".
אולם היכן גזר הקב"ה את האור? "שאל הרבי,
"אור זה, אור שבעת הימים נגזר בתורה
הקדושה, בכוחו של אור מופלא זה משתמש אני
כדי לראות את ליבם של אותם המתדפקים על
דלתי, ואף להושיע אותם מצרותיהם הקשות".
לעיתים המשיך הרבי "נחלש לו האור, אינו
זורח ומאיר כבתחילה, כאשר נחלש האור אינני
יודע כיצד לענות לשואלים, אין בכוחי להושיע
אותם. לכן אני מפסיק את קבלת הקהל לומד
אני מעט גמרא, מעמיק בדבריהם של התנאים
הקדושים ומשם שואב אני את האור האלקי של
ששת ימי בראשית, משם מתחדש האור וזורח
ומאיר".

האור שבקע מחלונות בית המדרש

כעת, לאחר שלמדנו על כוחו הגדול של החזקה
מלובלין, הבנו מנין שאב הרבי את כח ראייתו,
נוכל גם אנו להתבסס מסיפור נפלא על כח ראייתו
של הרבי הקדוש מלובלין, ועלינו לדעת שהעיסוק
בסיפורי צדיקים אינו דבר של מה בכך, אור גדול
ועצום טמון בזה.

סיפר רבי אריה לייב ליפשיץ בעל ה'אריה דבי
עילאי', פעם עבר הרבי הקדוש מלובלין על יד בית
המדרש ולפתע ראה אור גדול הבוקע מחלונותיו.
נכנס הרבי אל בית המדרש כדי לתהות ולראות
מהו פשרו של אור הגדול הלזה, בבית המדרש
ישבו קבוצת חסידים ועסקו בסיפורי צדיקים,
ומהם בקע האור הגדול.

"זהו פירוש המשנה במסכת אבות" אמר הרבי,
"שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה - שכינה
ביניהם, שנאמר 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו,
ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו'. כאשר
נדברים צדיקים יחדיו ומספרים על יראי השם -
מספרים סיפורים צדיקים, ויקשב ה' וישמע".

זה היה האור הגדול, אורה של השכינה
הקדושה!

המכתב שהציל - כתב התחיבות!

אברך חשוב היה ר' דוד, תלמיד חכם מופלג
הבקי בכל חדרי התורה, אולם נשמתו הבורעת
לא נתנה לו מנוח, משכה אותו אל מקום האש

הרה"ק רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ זי"ע - הרבי הקדוש מלובלין, אשר נודע בכינוי
'החזקה מלובלין' נולד בעיירה יזופוב בשנת תק"ה לאביו רבי אברהם אליעזר. בצעירותו דבק
החזקה ברבי הקדוש רבי שמעלקא מניקלשבורג ולמד בישיבתו בשיניאווה. שנים לאחר מכן דבק
הרבי ברבי אלימלך מליז'ענסק, עד שהפך לאחד מגדולי תלמידיו.
ה'חזקה מלובלין' היה ידוע בראייתו למרחוק, ועל שם כך נקרא שמו 'החזקה', כוח זה קיבל החזקה
מלובלין מרבו הרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'ענסק.
פטירתו של הרבי כרוכה במעשה טמיר ונעלם. הרבי הקדוש מלובלין היה ידוע בציפייתו הגדולה
לגאולה, ואף ניסה בכל כוחו לקרב את הגאולה, ביום שמחת תורה בשנת תקע"ה גבר כח הסטרא
אחרא והרבי הקדוש מלובלין נפל מחלון ביתו בנסיבות שאינן ידועות. גופו הקדוש של החזקה
מלובלין נחבל קשות, הוא שותק ורותק למיטה. כעבור עשרה חודשים בתשעה באב שנת ארץ
רע"ה נפטר החזקה מלובלין, ונקבר בבית הקברות הישן של לובלין.

גדולים ועצומים. אולם שוכחים הם את העיקר,
שוכחים הם לספר מאין שאב הרבי הקדוש
מלובלין את כח ראייתו העצום, מנין נבע אותו
כוח הבטה למרחוק. נקודה זו ניתן ללמוד
מהמעשה שלפנינו.

קהל רב ומגוון היה מתדפק על פתח דלתו של
הרבי הקדוש מלובלין לישועה ולברכה. לחדרו
התנקזו צרותיהם הרבות של אחינו בני ישראל,
והרבי הקדוש היה מקבל את כולם בסבלנות
מרובה, שומע מקשיב לכל צרה וצוקה. לא רק
המון העם התדפקו על דלתו של הרבי, אף צדיקים
וגדולי עולם היו שם, באו לחזות בזיו פניו של
הרבי וללמוד ממנו דעת את השם.

זמן רב הקדיש הרבי הקדוש מלובלין לקהל
הרב, אלא שמנהג מעניין היה לו לרבי הקדוש
מלובלין, קבלת הקהל לא נמשכה ברציפות, מידי
פעם היה סוגר הרבי את דלתו ומסתגר בחדרו.
ולאחר זמן מה היה הרבי פותח את דלתו ושם
לקבל את הקהל הרב. לאחר זמן מה שוב היה
הרבי מסתגר לכמה דקות שלאחריהם היה ממשיך
בקבלת הקהל.

תלמידיו של הרבי השתוקקו לדעת את פשרו
של מנהג זה, בכל מאדום חפצו לדעת מה עושה
הרבי בעת שמסתגר בחדרו. באחד הימים החליט
ר' נפתלי מרופשיץ - מתלמידיו הגדולים של
הרבי שהוא חייב לברר את התעלומה, נפשו
משתוקקת לדעת מה עושה ה'חזקה' בשעה שכזו.
למחרת השכים קום והתגנב חרש לחדרו של הרבי
והסתתר תחת המיטה.

לאחר זמן מה נכנס הרבי כדרכו אל החדר והחל
לקבל את הקהל הרב שהמתין, פתאום קם הרבי
ממקומו סוגר את הדלת מאחוריו. ר' נפתלי נדחק,
הנה הוא הולך לגלות את הסוד, "מי יודע מה
אזכה לראות כעת" חשב ר' נפתלי, ולרע נרעד
"מי יודע, אולי מסוכן הדבר, אולי נפשי לא תוכל
להילכ אל עוצמת האור והקדושה".

אלא שלהפתעתו ה'חזקה' לא עסק בנסתרות,
הרבי הקדוש מלובלין קם וניגש אל ארון הספרים
והוציא גמרא גדולה והחל ללמוד במתיקות
ובנועם, כך למד הרבי דקות ארוכות, מנגן
בשמחה את המילים הקדושות. לאחר זמן מה קם
הרבי והחזיר את הגמרא למקומה ושם לקבל את
הקהל כאילו לא ארע דבר.

תמיהתו של ר' נפתלי מרופשיץ לא ידעה

רבי לכל דור

רבי יעקב יצחק הלוי הורוויץ אשר נודע בפי כל
בשם 'החזקה מלובלין' היה הרבי של הרבי"ם ושל
רבים מצדיקי דורו. בין תלמידיו היו רבים מגדולי
החסידות ביניהם היהודי הקדוש מפשיסחא, הרבי
ר' בונים מפשיסחא, השר שלום מבעלזא, המאור
ושמש, ועוד רבים.

וידועה אמרתם של צדיקים שהחזקה מלובלין
היה רבי של הדור כולו! והוסיף על כך הרבי מגור
בעל החידושי הרי"ם: "לכל צדיק יש שם וכינוי
על שם מקומו, אבל הרבי הקדוש מלובלין נקרא
סתם 'רבי', כאשר אמרו 'רבי' כווננו כולם לרבי
הקדוש מלובלין, מפני שהיה 'רבי' של כל הדור
עד ביאת משיח.

'ונהר יוצא מעדן'

ידועים דבריו של הרבי ר' זושא על הפסוק
(בראשית ב') 'ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן,
ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים'. 'עדן' זהו
הבעש"ט הקדוש שהאיר והביא לעולם את
אור החסידות. ממנו יוצא נהר שהשקה מתורת
הבעש"ט - זהו תלמידו הגדול של הבעש"ט המגיד
הגדול ממעזריטש, 'להשקות את הגן' זהו רבי
אלימלך מליז'ענסק. 'ומשם יפרד והיה לארבעה
ראשים' אלו הם ארבעת תלמידיו הגדולים של
רבי אלימלך מליז'ענסק: החזקה מלובלין, המגיד
מקו'ניץ, ר' מנדלי מרימנוב, והאזהב ישראל
מאפסא.

מסופר שקודם פטירתו של רבי אלימלך
מליז'ענסק חילק הרבי הקדוש את כוחותיו
לתלמידיו הגדולים, ולרבי הקדוש מלובלין נתן
רבי אלימלך מליז'ענסק את כח ה'אריה'. ואכן
הרבי מלובלין נודע בכוח ראייתו למרחוק, ועל
שם כך נקרא שמו 'החזקה'.

צדיקים הרבו לספר על כוח ראייתו העצום של
הרבי הקדוש מלובלין שהיה מסוגל לראות מסוף
העולם ועד סופו, ואף להעמיק ולחדור לצפונות
ליבו של אדם, לרדת לעמקי נפשו, לתהות על
קנקנו.

מקור כוח 'ראייתו'

רבים הם העוסקים בכוחו הגדול של החזקה
מלובלין, ואף מרבים לספר על כך מופתים

הבוררת, אל המעיין הנובע אשר בלובלין. זמן רב שהה ר' דוד בצילו של 'החזוה', שאב מלא חופנים מתורתו וקדושתו של הרבי. לאחר תקופה ארוכה החליט ר' דוד לחזור אל בני משפחתו, הן זמן רב לא ראה את בני ביתו היקרים.

"מה שמך, מנין אתה?" שאל הרבי את ר' דוד בעת שנכנס להיפך, "זמן רב יושב אני פה, כיצד הרבי לא מכירני?" עלתה תמיהה במוחו של ר' דוד.

"מעיריה קטנה אנוכי" ענה, "מרחק לא רב מכאן". "אנא" ביקש הרבי, "תוכל לעשות דבר מה עבורי?"

"בוודאי!" ענה ר' דוד במהירות, "אעשה כל אשר יבקש הרבי!"

הרבי התכופץ ופתח את מגירת שולחנו והוציא ממנה מעטפה קטנה, "זהו מכתב חשוב, מכתב בעל ערך רב, האם תדע לשמור עליו?"

"בוודאי" ענה ר' דוד, "אשמור עליו בכל כוחי!" "לך לשלום והקב"ה ישמור עליך בכל אשר תלך", אמר לו הרבי ופטר לשלום.

כחסיד נאמן לא שאל ר' דוד מאומה על תוכנו של המכתב, מהו ייעודו, ולמי עליו למוסרו, הרבי הורה "שמור על המכתב" עברו זה הספיק. מיד שהגיע ר' דוד לביתו נכנס לחדר הפנימי וטמן את המכתב במקום סתר יחד עם שאר אוצרותיו, לבל יאבד או ינזק.

שנים רבות שכב לו המכתב במגירה הסודית בביתו של ר' דוד, אולם זמנה לא הגיע, פעמים רבות נסע ר' דוד לרבו החזוה מלובלין, שוחח עימו על עניינים רבים, אולם למרבה התמיהה מעולם לא אמר לו הרבי דבר וחצי דבר על המכתב שמסר לו, מהו תוכנו, ומה עליו לעשות בו.

בתשעה באב בשנת תקע"ה חשך עולמו של ר' דוד יחד עם כל תלמידיו וחסידיו של החזוה מלובלין, הרבי הקדוש מלובלין נסתלק לבית עולמו! היה זה אחרי שנה קשה ביותר, בכל ימי עסק הרבי בצפייה לגאולה השלימה, אולם הרבי לא הסתפק בצפייה בלבד, הרבי הקדוש מלובלין ניסה בכל כוחו לקרב את הגאולה, וזאת על אף שידע על הסכנה הכרוכה בדבר. אולם באותו שנה בשמחת תורה גברו כוחות הטומאה והצליחו לפגוע בכף ירך יעקב, ושלא על פי דרך הטבע נפל הרבי הקדוש מלובלין מחלון ביתו וגופו הקדוש נחלל קשות. וביום תשעה באב כבה מאור עולם נסתלק הרבי מלובלין לבית עולמו.

כעת התעלומה התעצמה בלב התלמיד הנאמן, כיצד יקיים את דבר השליחות אשר צווה עליו הרבי? הרבי הסתלק בלא שאמר לו דבר מה לעשות במכתב.

שנים עברו להם, והמכתב העלה אבק בביתו של ר' דוד, ואט אט נשכח מלב. פריץ זלמן שלט בעיירתו של ר' דוד, אדם טוב היה, ולמרבית חפלא אף אהב את נתיניו היהודים והעריך את חכמתם הרבה. ימים של חסד היו ימי שלטונו, הפריץ הזקן הגן על נתיניו היהודים מפני הכמרים המרושעים שניסו בכל עת להסית את ההמון נגד היהודים שנואי נפשם.

אך לא לעולם חוסן, הן גם פריץ זה בשר ודם היה, וביום בהיר שבק הפריץ את חייו, הלך בדרך כל הארץ. צער רב מילא את ליבם של היהודים על מותו של מטיבם, ובד בבד חרדה גדולה מילאה את ליבם. ערירי היה הפריץ הזקן, לא היו לו ילדים, ואחייו - בן אחותו היה יורשו החוקי. אולם אחיו זה היה הפך הגמור מדודו הזקן, גס וקצר רוח, שונא בני אדם, ובפרט יהודים.

"מי יודע מה יעולל הפריץ הצעיר" לחשו היהודים ברעד. בני העיירה המופחדים אחזו באומנות אבותיהם תפילה ודורון יהודי העיירה התכנסו בבית המדרש הגדול והתחננו לבוא עולמים שייתן את חינם בעיני הפריץ החדש. בנוסף ערכו ראשי הקהילה מגבית חירום עבור דורון מכובד עבור הפריץ החדש, מתנה לרגל תפקידו הרם.

מיד כאשר תמו ימי האבל על מותו של הפריץ הזקן, זימן הפריץ החדש את ראשי הקהל בדחיפות לארמונו.

"תודה על המתנה" אמר הפריץ לראשי הקהל בנימוס מעושה, "אני גם רוצה לתת לכם מתנה!"

אמר הפריץ בחיוך זדוני, "אינני אוהב לדור בחברת יהודים אי לכך עליכם לעזוב את העיירה תוך שלושה חודשים..."

"אדוני רב החסד, האין בלבך רחמים על אנשים מסכנים אקנים וילדים?" התחנן ראש הקהל. "ו החלטה סופית!" שיטע את דבריו הפריץ האכזר, "ורק מתוך רחמי המרובים החלטתי לתת לכם אורכה של שלושה חודשים, ואינני מגרש אתכם כעת באמצע החורף הקר!"

השמועה נפצה ברחובותיה הקטנים של העיירה כאש בשדה קוצים, והעיירה הקטנה נבוכה. מעשה זה ממחיש לנו במעט את מצבם המר של היהודים בעת ההיא, כל פריץ מלך בעירו, יכול היה יכול לעשות בנתיניו כרצונו, נתונים היו בידיו ולחסדיו כאילו היו רכוש האיש! ליהודים באותה התקופה לא היה כל מגן ומושיע, לא היה להם על מי להישען אלא על אבינו שבשמים. וכך נהגו בני העיירה, גזרו תענית על הציבור שלושה ימים, עסקו בתשובה תפילה וצדקה, התחננו לאביהם שבשמים שיעביר את רוע הגזירה.

לאחר שלושה ימים עלתה משלחת מכובדת לפריץ לנסות לבקש ממנו לבטל את רוע הגזירה, כסף רב נספח מבני העיירה, "וודאי הנושא הוא כסף, חשבו כולם, אין גוי שלא מתפייס בכסף, השאלה רק מהו המחיר."

"באתם לשחד אותי?" שאג הפריץ על ראשי הקהל, "נראה לכם שחסר לי כסף! תסתלקו מכאן מיד לפני שאורה שלשם בכס את הכלבים!" בפחי נפש יצאו ראשי הקהל מארמונו של הפריץ, תקוותם האחרונה נגוזה, מה יעשו כעת? לאן תלך עיירה שלמה על עולליה וטפיה?

ר' דוד נפגש עם ראשי הקהל והשתתף גם הוא במשלחת אל בית הפריץ, יחד עם כולם יצא מארמון הפריץ מודאג ומהורהר. "אילו היה הרבי חי" מהיה ר' דוד "וודאי בכוח תפילתו היה יכול לבטל את רוע הגזירה, כמה יתומים אנו מיום פטירתו."

ופתאום עולה זיכרון חד במוחו, נזכר בשליחות המזורה שהטיל עליו הרבי הקדוש מלובלין לפני שנים רבות, "אולי זוהי מטרת השליחות, אולי החזוה מלובלין ראה ברוח קודשו את הגזירה הנוראה שתתגשגש עלינו והקדים רפואה למכה."

רוח של תקווה מלאה את ליבו. ר' דוד החיש את צעדיו והזדרז אל ביתו, ביקש לבדוק את הדבר במהירות האפשרית. בחלי וברעדה פותח ר' דוד את הכספת ומוציא ממנה את המכתב הישן, שנים רבות עברו מאז הפקיד אותו הרבי בידו.

"אני החי"מ מתחייב למלא את בקשתו של מחזיק כתב זה" ר' דוד לא מבין מה הוא רואה, מעיף מבט לשולי המכתב לראות מהיו החתום, ולתדהמתו הרבה בתחתית המכתב רואה הוא לא פחות ולא יותר את חתימתו של הפריץ החדש...

כיצד? מהו המכתב הזה? כיצד הגיעה חתימה זו לידו של הרבי? אולם את ר' דוד זה לא מפתיע, ידע על כוחו הגדול של רבו ועל ראייתו למחוק, הבין שרבו הגדול הקדים רפואה למכה - ישועה לכל בני העיירה.

"ולא אחר ר' דוד לעשות דבר" בידו מופקדים חייהם של כל בני העיירה. עוד באותו היום מתייצב ר' דוד בשער ארמונו של הפריץ, ועם מעט שוחד מצא עצמו עומד שוב לפני הפריץ האכזר.

"שוב אתה פה?" שאג הפריץ "וכי לא הייתי ברור מספיק היום בבוקר?" "אדוני רב החסד" ענה ר' דוד בקול רך, "מכתב יש לי עבורך."

"מכתב? מי שלח לי מכתב?" "ר' דוד הושיט לפריץ את המכתב הישן, "הנה, לפני שנים רבות קבלתי זאת". עיניו של הפריץ רפרפו על השורות הקצרות ופניו חוררו, "אכן אני תכתב זאת לפני רבות בשנים, אולם כיצד הגיע פתק זה לידך?"

"רבי גדול היה בעיר לובלין" ענה ר' דוד "הוא זה שמסר לי זאת לפני הרבה שנים". "רבי מלובלין" נזכר הפריץ "אכן כך קראו לאותו 'הרבינר', צעיר לימים הייתי רק בן שבע עשרה" סיפר, "מחלה קשה קיננה בגופי, אבי העשיר נדד אתי בכל אירופה, טובי הרופאים

נלאו למצוא מזור למחלתי. היה זה לאחר ייאוש עשינו את דרכנו מינה הגדולה, "לפחות שימות בסביבה מוכרת" המליצו הרופאים.

בדרכנו עברנו בעיר לובלין, ושם שמענו את שמעו של הרבי הקדוש מלובלין, "כמה נפסיד" חשב אבי והורה להעמיס אותי על הכרכרה וליסוע אל ביתו של הרבי הקדוש מלובלין.

"הרבי קיבל אותנו בסבר פנים יפות" המשך הפריץ בסיפורו, "קם ממקומו והשקה אותי בכד גדול של מים, אבי לא האמין, תקופה ארוכה לא יכולתי להכניס לפי כמעט מאומה, ומיד לאחר מכן חשתי בטוב יותר! כמה דקות לאחר מכן יכולתי לעמוד על רגליי."

אבי לא ידע כיצד להודות לרבי על הצלת חיי בנו, אולם הרבי לא הסכים לקבל דבר. "בתמורה" אמר הרבי, אני רוצה שבנך יתחייב לי דבר מה, ואף יחתום על כך בכתב ידו". "וודאי" ענה אבי במהירות, בני יעשה ככל אשר יבקש הרבי!"

"זהו המכתב אשר בידך" סיים הפריץ את סיפורו. "אינך צריך לבקש דבר, יודע אני מה תבקש" אמר הפריץ בקול מובס, "לך אמור לאחיק שיכולים הם להישאר בביתם בבטחה ובשלום, בשמחה עצומה יצא ר' דוד מביתו של הפריץ, רץ לבשר לאחיו כי הגזירה הנוראה חלפה לה מן העולם. בישר להם על רפואה למכה שהקדים החזוה מלובלין לפני רבות בשנים! דאג לישועת בני ישראל אף לאחר שנסתלק מן העולם!

זהו מעשה אחד מיני רבים על כוחו המופלא של הרבי הקדוש מלובלין, על כוחו הגדול לחזות למרחוק, להחיש ישועה לבני ישראל הדווים בגלות המרה, כוח ששאב הרבי הקדוש מהתורה הקדושה.

נבה מאור עולם

"אפילו מים הם לא יוכלו לשתות!"

בשנת תקע"ה ביום חורבן בית מקדשנו כבה מאורו של עולם הרבי הקדוש מלובלין נפטר לבית עולמו. מסופר שבעת שחלה הרבי היו מעט משולי קהל ה'מתנגדים' ששמחו על מחלתו, צהלו על יומו הקרב של הרבי רח"ל. אולם כאשר שמע על כך הרבי אמר: "מדוע הם כה שמחים, אפילו מים הם לא יוכלו לשתות ביום פטירתי! וודאי שלא יוכלו לשמוח". וכדבריו של הרבי כן היה, הרבי הקדוש מלובלין נפטר ביום תשעה באב יום בו עם ישראל כולו בצום ובאבל על חורבן בית המקדש...

ואכן על אף שיום היארכייט של הרבי חל בתשעה באב, נהגו בכל חצרות החסידים לציין את יום פטירתו של הרבי הקדוש מלובלין. מסופר על ר' מאיר שפירא מלובלין שהיה יושב כל שנה בליל תשעה באב בישיבתו - חכמי לובלין ומספר שעות ארוכות על הרבי הקדוש מלובלין. וכשהגיע זמן חצות לילה הוא היה עובר לספר על חורבן ביהמ"ק, לקונן על הגלות המרה והארוכה. הרבי הקדוש מלובלין היה ידוע בצפייתו הגדולה לגאולה, ואף עשה מעשים רבים לקרב את גאולתה ולא פלא שהרבי הקדוש נסתלק דווקא ביום תשעה באב, עת עם ישראל כולו מתאבל על חורבן בית המקדש.

מה מנע מהחזוה לומר תיקון חצות?

היה זה ליל חורף גשום, השמש שקעה לפני זמן רב, חושך סמיך אפף את היקום כולו, רק זנב ירח ביישני העז להוציא את קצה אפו מבין העננים, כמו מתנצל על ערנותו בשעת שכזו. השעה הייתה סמוכה לחצות, הרבי הקדוש מלובלין התיישב על הארץ לערוך תיקון חצות. לבכות על גלות השכינה ועל גלות כלל ישראל, לעורר רחמי שמים על צערם של עם ישראל בגלות המרה.

"על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון. על ערבים בתוכה תלינו כנוורתינו. כי שם שאלנו שוביננו דברי שיר ותוללינו שמחה, שירו לנו משיח ציון. איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר". החל הרבי לקונן בקול שקט ורווי צער על חורבן בית המקדש וצער השכינה. לפתע נעצר הרבי ומתחיל שוב, "על נהרות בבל שם ישבנו

גם בכינו בזכרנו את ציון. ושוב נעצר, שמחה מזורה מלאה את ליבו של הרבי, אינו מצליח לקונן ולהצטער כראוי על החורבן ועל גלות ישראל! בשרו של הרבי נעשה חידודין חידודין, "מדוע איני מצליח להצטער על החורבן? אולי איני ראוי? אולי חסתי חס וחלילה ולכן עוצרים ממני להתאבל על החורבן".

הרבי קם ממקום מושבו והחל להתהלך בחדר אנה ואנה מפשפש במעשיו, עורך חשבון נפש בודק כל מעשה ומעשה שעשה בימים האחרונים אולי היה בהם שמץ פסול. כמוכן לא מדובר על חטאים או מעשים רעים ח"ו, אלו דקויות שאינם לפי השגותינו כלל.

לאחר דקות ארוכות מתנער הרבי, "פשפשי בכל מעשי ולא מצאתי סיבה או חטא שיתכן שבסיבתו מונעים ממני מן השמים לומר תיקון חצות. אולי סיבת הדבר הינה בגלל בני העיר בה אני יושב, אולי ישנו בעיר חטא גדול המונע ממני להצטער על החורבן".

הרבי פנה אל משמשו וציווה עליו "התעטף נא במעיל חם ובמגפיים גבוהות וצא לרחובות של עיר, הסתובב נא בסמטאות הקטנות ותחפש מה יכולה להיות הסיבה. נסה נא למצוא אולי ישנם מבין העיר המתנהגים שלא כהלכה, אולי חטא גדול ישנו המרבה את כוח הטומאה בעיר".

המשמש המסור התעטף במעיל צמר כבד עטף את פניו בצעיף חם, וכשבידו עששית קטנה יצא אל הרוב ואל הקור כמצוות רבו. שעה ארוכה הסתובב השמש ברחובות העיר, סורק את כל בתי העיירה חשוכים, אף אחד לא מסתובב בשעה כזו ברחובות העיר. בלית ברירה חזר המשמש על עקבותיו ואומר לרבי שלא מצא דבר. הרבי מלובלין שומע ומחליט "ננסה כעת שוב 'אולי יחוס עם עני ואביון', אולי כעת יצליח לומר 'תיקון חצות'". הרבי מתיישב שוב על הארץ ושוב מתחיל לומר את מילות התיקון "על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון", אולם לא, גם כעת לא מצליח הרבי להתאבל על החורבן, אולם לא זו בלבד באופן מוזר הרבי הקדוש מלובלין מרגיש שמחה עצומה, עליזות לא מוסברת, רצון עז לקום ולרקוד!

"בדקת היטב בכל רחובות העיר?" שאל הרבי את המשמש "האם סרית כל פינה?" "אכן כן" ענה המשמש, "עברתי בכל רחוב ובכל סמטה, אולם לא ראיתי דבר". "בקצה העיר, מרחק מה מבתי העיירה ישנה שכונת עניים קטנה, כמה בתים מטים ליפול, גם שם ביקרתי? שואל הרבי.

"אכן שם לא בדקתי" ענה המשמש, "זהו מקום כה נידח אין שם דרך סלולה, הכל מלא בוץ ורפש, לא חשבתי שיש מה לחפש שם".

"אנא ממך" ביקש הרבי, "צא נא אל שכונת העניים ובדוק, אולי שם מסתתרת הסיבה המונעת ממני לומר תיקון חצות".

שוב מתעטף המשמש במעיל צמר כבד, עוטף את פניו בצעיף חם, מצטייד במגפיים גבוהות כדי שיוכל לבוסס בבוץ ובשלוליות, וכשבידו עששית קטנה יוצא אל הרוב ואל הקור כמצוות רבו.

שעה קלה חלפה, קולות ריצה נשמעו מרחוק, המשמש המסור נכנס בריצה אל הבית מנסה להסדיר את נשימתו. "הכל ברור!" אמר המשמש, "אין כל פלא מדוע לא יכול הרבי לעשות תיקון חצות! בשכונה עומד תלמידו המובהק של הרבי - ר' נפתלי מרופשיץ ומתלוצץ!"

"מתלוצץ?!" תהה הרבי, "אתה הרבי את תלמידי ר' נפתלי מרופשיץ מתלוצץ?" "אכן כן" ענה המשמש "בבית קטן בשכונת העניים מתקיימת חתונה של זוג יתומים ור' נפתלי עומד על השולחן ומבדח את הקהל, אולי זאת הסיבה המונעת מהרבי לומר תיקון חצות". "ר' נפתלי יודע את אשר לפניו" ענה הרבי, "אנא הבא לי את מעילי ונלך גם אנו לשמוע את דברי בדחנותו של ר' נפתלי מרופשיץ".

הבעת תמיהה נראתה על פניו של המשמש, הוא לא העז לשאול, "קודם לכן היה הרבי בצער כה גדול על כך שאינו מצליח להתאבל על צער השכינה, ופתאום יוצא הוא לשמח חתן וכלה יתומים?"

"מה יהיה על התיקון חצות שכה חשוב לרבי?" חשב משמש לעצמו.

"כעת מבין אני את העניין" אמר הרבי למשמשו בעת שנכנסו לבית המט ליפול בקצה העיר "כאשר עומד ר' נפתלי ואומר דברי בדחנות בחתונה של יתומים, ישנה שמחה גדולה לפני הקב"ה! כל פמליה של מעלה נמצאת שם, מלאכים ושרפים באים, בעת שכזו ישנה שמחה עצומה בכל העולמות!"

"בזמן שכה" סיים הרבי, "אין מקום לצער ולאבל, בשעה שכזו עלינו להצטרף לשמחה הגדולה, להשתתף גם אנו בשמחת חתן וכלה!"

'צהלתו בפניו ואבלו בלבו'

מעשה זה מלמד ומפגיש אותנו עם הנהגות נוספות של הרבי הקדוש מלובלין. הרבי הקדוש מלובלין היה ידוע בשמחתו הגדולה, דבר שלא מתיישב לכאורה עם צפייתו הגדולה לביאת משיח וצערו הגדול בעת שערך תיקון חצות. על מעשה זה שופך אור תלמידו של הרבי הקדוש מלובלין רבי משה טייטלבוים בעל הישמח משה מאיהל, לימים אבי חסידות סאטמר.

בצעירותו לא היה שייך הישמח משה לעדת החסידים, להיפך, היה נטוע עמוק בעדת ה'מתנגדים' ואף טענות רבות היו לו על הנהגתם. במיוחד הציקה לו הנהגת החסידים להיות תמיד בשמחה ובצהלה, כיצד יתכן שהאווירה בסביבת החסידים הייתה כה עליזה ושמחה? "זהו נגד השו"ע!" חשב לעצמו, נאמר בשו"ע ש'ראוי לכל יר"ש שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש'. אולם אט אט התקרב רבי משה טייטלבוים לתנועת החסידים, והחליט שעל אף הקושי והמנקות במוחו "יש על לרבי הקדוש מלובלין, 'בצלו של הרבי הקדוש וודאי יפתרו כל השאלות' אמר לעצמו.

"למה נפלו פניך?" שאל הרבי הקדוש מלובלין בעת שנכנס אליו רבי משה טייטלבוים לראשונה. הרבי בעל הישמח משה היה המום מגילוי רוח הקודש, כיצד ידע הרבי לקלוע על אתר לשאלה שהציקה לו כה רבות!

"בש"ע מובא שכן! לכל יר"ש להיות מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", ענה רבי משה טייטלבוים.

"אכן" ענה הרבי, "אולם כבר אמרו חכמים 'החסם צהלתו בפניו, ואבלו בלבו'".

"אולם כיצד עושים זאת?" תמה רבי משה טייטלבוים בעל הישמח משה, "כיצד ניתן להיות בשמחה בעת שהשכינה בגלות, בעת שבית מקדשנו חרב, ואף עם ישראל מפוזר ומפורד בין העמים?"

בריחה באישון ליל

"את סוד הדבר למדתי אצל הרבי הקדוש ר' שמעלקא מניקלשבורג" ענה הרבי, "אשר ביאר זאת במשל כל נפלא".

מלך גדול ואהוב שלט במדינה גדולה ורחוקה, דאג לכל מחסורם של אזרחיו, הגן עליהם מכל אויב חזר. אולם מחחררי ריב ישנם בכל מקום, ואלו חבורי לודפי בצע וכבוד, ויחד ארגנו מרד במלך האהוב. בתחילה נראה היה שאין להם כל סיכוי, חיילי המלך הנאמנים רדפו אחריהם בכל מקום. אולם לא לעולם חוסן, אט אט התחזק כוחם ורבים רבים הצטרפו לשרות המורדים.

מלחמה קשה התנהלה ביערות ובבקעות ואף ברחובות הערים, ולמרבה הצער גברה יד המורדים, הם צרו בצבא גדול ואזריר על עיר הבריחה כשהמטרה ברורה 'ראשו של המלך'. בורק אחד נכנסו השרים לחדרו של מלכם, פניהם לא בישרו טובות. "מלכנו רב החסד" פתחו השרים, "המצב בשדה הקרב הולך ומחמיר, ידיעות עצובות מגיעות משרה הקרב, מסוכן להישאר בעיר הבריחה כעת. אולי יעזוב המלך את העיר יחד עם מספר שרים מצומצם, יברח ליערות וינסה לארגן את הצבא מחדש".

"לא ולא!" ענה המלך, "עמכם שאר עד הרגע האחרון, מלך אינו נוטש את נתיניו!" "אם חלילה המלך ייהרג לא תהיה לנו תקומה, לא יהיה מי שיאחד שוב את העם נגד אותה חבורת רודפי בצע ומדון" הסבירו השרים, "כדי

שנוכל להמשיך להילחם חיוני ביותר שיצא המלך לגלות, יפגוש את נאמניו, יחזק את רוח העם, ויאסוף את צבאו שוב. רק כך יוכל להנחית מכה ניצחת על המורדים".

לילה קודר ועצוב היה זה, הכוכבים כמו הבינו והסתחרו גם הם בין העננים. באישון ליל יצא המלך האהוב מביתו הגדול, בורח! יוצא אל היערות מפני רודפיו הרבים! משאיר את כתרו מאחור...

דפיקות באישון ליל

בשעת לילה מאוחרת בכפר נידח בקצה המדינה נשמעו דפיקות קלות על דלת הבית, בני הבית קמו בבהלה "מי דופק בשעה שכזו?" בעל הבית מיהר לקום ולפתוח הדלת "אולי מישוה במצוקה". "מי שם?" שאל הכפרי מאחורי הדלת הסגורה. "אנא פתחו" התחנן הקול מעבר לדלת, "עזרו לי אנשים טובים!"

הקול היה נשמע מוכר, אולם הכפרי לא הצליח להיזכר מיהו בעל אותו הקול, ובכל זאת, למרות חששו הרב החליט לפתוח את הדלת. "אני הוזה" מלמל הכפרי לעצמו, "האם ייתכן שאכן אני רואה את מלכי כאן באישון ליל?!"

המלך שהבחין בתדהמתו אמר לו בקול רך "אכן אינך טועה, נסיבות מצערות הביאו אותי אליך, ידעתי שאתה ובני ביתך נאמנים למלכם, לכן באתי להסתתר בביתך".

הכפרי ובני ביתו פרצו בבכי, "הייתכן?!" כיצד יתכן שמלך כה גדול ורחום יאלץ לצאת לגלות כה מרה?" אולם בתוך העצב העמוק שימשה גם שמחה, זוכים הם לארח את המלך בביתם! זוכים הם לשרת אותו לדאוג לו לכל מחסוריו! דבר שלא היו יכולים לזכות בעת שהיה המלך בארמון.

"זהו מצבנו בגלות הארוכה" סיים הרבי את סיפורו, בוכים ודווים על חורבן בית המקדש ועל הגלות הארוכה, אולם גם השכינה בגלות, השכינה נמצאת אתנו! המלך נמצא בביתנו! לכן אנו עצובים על צער השכינה ועל חורבן הבית. אולם גם שמחה מעורבת בכך, זוכים אנו לארח את הקב"ה בביתנו, בגלות הקב"ה כה קרוב לעם ישראל!"

מעשה זה סיפר נכדו של 'הישמח משה' - הרבי מסיגט בעל הייטב לב. והוסיף ואמר: לפי זה יש לבאר את הפסוק (איכה ב ט) 'קומי רוני בלילה לראש אשמורת, שפכי כמים לבך נוכח פני ה'. 'שפכי כמים לבך נוכח פני ה' - עלינו לבכות בצער רב ובדמעות שליש על צער החורבן ועל גלות השכינה. אולם יחד עם זאת 'קומי רוני בלילה', 'רוני' מלשון שמחה, עלינו לקום בכל לילה ולשמח, לשמוח על כך שזכינו שהמלך בביתנו, שהמלך איתנו יחד!

'בין פארן ובין ותופל'

'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן, במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרת ודי זהב'. זהו פסוק שאנו קוראים בכל שנה ושנה קודם יומא דהילולא של הרבי הקדוש מלובלין.

אומר על כך האור החיים הקדוש:

'מאמר החסידים (חובת הלבבות שער הפרישות שער ט) ז"ל 'הפרוש צהלתו בפניו ודאגתו בלבו', והוא מה שרמז באומרו בין פארן ובין תופל, כנגד צהלתו בפניו אמר בין פארן, לשון פאר, והפך עצבון שהוא פנים רעות. וכנגד עצבון הלב אמר בין תופל שלא יהיה לבו ערב עליו ויתעצב אל לבו מפחד שמא עבר את פי ה' בלא ידיעה בגדולות או בקטנות, או שמא מיטע בעבודה ממה שצריך עשות'. (אור החיים דברים א א)

מילים נגבות אתו כתב האור החיים הקדוש, וכמה נפלא שבכל שנה אנו קוראים זאת בפרשה המקדימה את יום ההילולא של הרבי מלובלין. האור החיים הקדוש מבאר את היסוד שאמרנו בשם הרבי הקדוש מלובלין שעל האדם להיות 'צהלתו בפניו ואבלו בלבו מחמת צער על חטאיו ועל צער החורבן'.

ידוע בשם תלמידיו של האור החיים שאמרו בשמו של רבם הקדוש: משה רבינו צוה על בני ישראל להראות תמיד פנים מאירות ושמחות לכל יהודי, כפי שנאמר 'היו מקבל כל אדם בסבר פנים יפות'. אפילו אם יש לאדם עצב ופחד על עבירות

עליו להסתיר זאת בלבד, זהו המסר שאמר משה לבני ישראל במילים 'בין פארן ובין תופל'.

יסוד זה ישפוך לנו אור על מעשה מעניין המסופר על הרבי הקדוש מלובלין. החוזה מלובלין היה ממעט במסעות, ומיעט מאוד לצאת מביתו, ומדוע? הרבי הקדוש מלובלין לא היה מסוגל לשון על מיטה שלא הציע אותה אדם ירא שמים, מיד כאשר היה נשכב על המיטה היה קופץ ממנה ואומר שהמיטה דוקרת אותו, אינו מסוגל לישון עליה.

יוסף מאוסטילה בנו של רבי מרדכי מנשכיז מתלמידיו הגדולים של החוזה מלובלין היה, תשוקה אחת הייתה לו לר' יוסף, לארח את רבו הגדול בביתו. באחד הימים שמועה הגיע לאוזניו של ר' יוסף "החוזה מלובלין מתעתד לעבור בעירו אוסטילה".

"זכות עצומה היא אם אזה שהרבי הקדוש מלובלין ינוח בבית" חשב ר' יוסף, "אולם כיצד אזה לכך, הרבי הקדוש אינו שוכב על אף מיטה מלבד מיטתו הוא..."

"יש להכין מיטה במיוחד עבור הרבי" החליט ר' יוסף, וממחשבה למעשה פנה ללידו - יהודי יר"ש המדקדק במצוות, תמים וישר דרך שלמחיתו עסק בנגרות, וביקש ממנו: "בוא נא אל ביתי ובנה בקדושה ובטהרה מיטה מיוחדת עבור הרבי הקדוש מלובלין".

"אנא ממך ר' יוסל אל תבקש ממני כזו בקשה" ענה הנגר, "מדוע? התפלא ר' יוסף, "פחד אני שעל אף כל מאמצי הגדולים יקפץ הרבי מהמיטה ויאמר שהיא דוקרת לו, היאך אשא את בושתי?" ענה הנגר.

"אל תפחד, יודע אני ומכיר אותך היטב" ענה ר' יוסל, "בטוח אני שהמיטה שתבנה עבור הרבי בקדושה ובטהרה לא תדקור אותו, סמוך ובטוח אני בכך. ובכל אופן ליתר ביטחון אבקש ממך שתלך לטבול במקוה טהרה קודם שתעסוק בבניית המיטה".

הנגר לא יכול היה לעמוד בפני הפצרותיו של ר' יוסף ידירו, והסכים לבנות מיטה בקדושה בטהרה עבור הרבי הקדוש מלובלין. למחרת היום השכים הנגר קום ולאחר שטבל במקוה וקידש את גופו הגיע יחד עם שוליתו אל ביתו של ר' יוסל. בחדרת קודש בשפלות והכנעה בנה הנגר מיטה עבור הרבי הקדוש מלובלין.

לאחר שסיים הנגר את עבודתו נטל ר' יוסף את המיטה ובדחילו ורחימו פרס עליה מצעים חדשים ונקיים ונעל אותה בחדר סגור, ואף הזהיר את בני ביתו חמורות שלא יהיו אחד מהם להיכנס אל החדר.

מספר ימים לאחר מכן עבר הרבי הקדוש מלובלין באוסטילה, ור' יוסף יצא להקביל את פניו יחד עם שאר תושבי העיר. כעת זהו הרגע! "אולי אזה והרבי הקדוש יבוא להתארח בביתי?" שואל ר' יוסל בחשש מה, הרבי מלובלין שהכיר וידע על גדולתו של תלמידו הסכים להתאכנס בביתו.

בהתרגשות עצומה הכניס ר' יוסף את הרבי לחדר שהכין עבור הרבי, והראה לרבי את המטה המיוחדת "נגר יר"ש הכין את המיטה הזו, עשה זאת בקדושה וטהרה" סיפר ר' יוסל לרבו הקדוש. "המיטה דוקרת! המיטה דוקרת" הרבי הקדוש מלובלין קפץ מהמיטה, "איני יכול לשון על מיטה זו, דוקרת היא את כל גופי!"

מבוכתו של ר' יוסף היתה גדולה ועצומה, כיצד יתכן שמיטה זו דוקרת את גופו הקדוש של הרבי, הרי יודע אני שמיטה זו נעשתה בקדושה ובטהרה? בהברקה של רגע נכנס לחדר ואמר: "אולי הרבי ינוח על המיטה שלי?" הרבי מלובלין הסכים ולמרחבה הפלא המיטה לא דקרה את גופו הקדוש, לאחר מנוחה קצרה קם הרבי ואמר לר' יוסל "החייטני, כעת אוכל להמשיך במסע הארוך ללובלין".

ריח של עצבות

קודם שעזב הרבי את ביתו, ניגש ר' יוסל אל הרבי ושאל: "כיצד? מדוע דקרה המיטה את גופו

הקדוש של הרבי? יודע אני שמיטה זו נבנתה במיוחד עבור הרבי בקדושה ובטהרה על ידי נגר ירא שמים".

"תזמין את הנגר לכאן, מעוניין אני לעמוד על טבעו" אמר הרבי מלובלין.

בעיניים מושפלות הגיע הנגר לפני הרבי, חששו הגדול התממש, המיטה שבנה במאמץ כה רב דקרה את גופו הקדוש של הרבי. "מתי הכנת את המיטה?" שאל הרבי מלובלין את הנגר בקול רך, "היו אלו ימי בין המצרים, ערב תשעה באב" ענה הנגר. "ומה חשבת בעת בניית המיטה?" המשיך הרבי להקשות, "מוחי עסק בצער על החורבן, עיני זלגו דמעות על צער השכינה" ענה הנגר בקול חלוש.

"אכן נודע הדבר!" אמר הרבי מלובלין, "אכן מיטה זו נעשתה בכשרות על ידי אדם ירא שמים, אולם הריח ממנה ריח עצבות, של מרה שחורה! העצבות הספוגה במיטה היא זו שדקרה אותי!" סיפור זה טעון הסבר, כיצד יתכן שעצבות ואבל על חורבן בית המקדש תדקור את גופו הקדוש של הרבי מלובלין, הרי הרבי עצמו עסק כל ימיו באבל על חורבן בית המקדש ובצער השכינה. ואף הרבה להתפלל על הגאולה השלמה?

אולם התשובה טמונה ביסוד שביארנו, אומנם יש להתאבל על החורבן ולעסוק בצער השכינה. אולם באותה מידה צריכה להיות שמחה בלב של אדם. שמחה שאנו זוכים לארח את השכינה בביתנו. כאשר אדם עוסק באבל בלבד, כאשר אין הוא יודע לשלב בין העצב על החורבן ובין השמחה, עצבות דוקרת!

אדם שאינו יודע לשמוח על קרבת אלוים שאנו זוכים דווקא בגלות, אינו יכול להכין מיטה עבור הרבי הקדוש מלובלין!

טעונו הקדוש של הרבי

לאחר התלקותו של הרבי הקדוש מלובלין חילקו בניו את חפציו ובגדיו הקדושים, בנו ר' יוסף מטורצין קיבל בירושה את מלבושי השבת - הבקישע והגארטל של אביו הקדוש, ואף את השעון הגדול שהיה תלוי בחדרו.

לאחר שתמו ימי האבל קם ר' יוסף מטורצין ויצא אל ביתו אשר בעיר טורצין, לפתע החל גשם עז לרדת, ר' יוסף מטורצין ומשמשו לא יכלו להמשיך בדרכם, הגשם העז שיבש את הדרכים ולא היה ניתן להמשיך בדרכם. בלית ברירה נכנסו השנים לכפר קטן שהיה על אם הדרך, חפשו מקום להתאכנס עד אשר תפסיק הסערה וייתבישו הדרכים.

כפרי גס היה זה שזכה לארח בביתו גדולי עולם, לא ידע להעריך את הזכות אשר נפלה בחלקו. בנו של הרבי הקדוש בלובלין התארח בביתו! לאחר כמה ימים השמש יצאה על הארץ, שוב אנשים חזרו לכתת רגליהם בדרכים, ור' יוסף מטורצין ומשמשו חפצו להמשיך בדרכם. אלא להפתעתם כאשר באו לעשות חשבון על בעל הבית על השעות בביתו נקב הכפרי בסכום מופרז, ידע לנצל את מצוקתם של אורחיו.

כסף רב לא היה בידו ר' יוסף, והוא לא סיפק את דרישותיו המופרזות של הכפרי. בלית ברירה ובצער רב אמר ר' יוסף לכפרי "ישנן בידי כמה חפצים בחר לך אחד מהם תמורת שהותנו בביתך!" ר' יוסף הניח את החפצים הקדושים על השולחן ואמר לכפרי "בחר לך מה שאתה רוצה!"

קרא הכפרי לאשתו, כפריה מגושמת כמותו, שתעזור לו לבחור מה כדאי לקחת מחפצי הירושה הקדושה. הביטה הכפריה על החפצים ודחפה את הבגדים בבוז "אלו בגדים ישנים וכי מה נעשה בהם, דווקא השעון יכול להביא תועלת" אמרה, "כך נוכל לחלוב את הפרה בשעה מדויקת".

השגותיה של כפריה! תקופה לאחר מכן עבר בכפר זה רבי יששכר בער בארון הרבי הקדוש מרדושיץ, מתלמידיו הגדולים של החוזה מלובלין, והתאכנס בביתו של אותו כפרי. אולם על אף תשישותו של הרבי מרדושיץ לא הצליח הרבי לנוח כל הלילה, ובמשך כל הלילה רקד משמחה!

בבוקר שאל הכפרי את הרבי "מדוע לא ישן הרבי, האם המיטה לא הייתה נוחה דייה?" בתגובה שאל אותו הרבי "מהיכן יש לך את השעון התלוי בחדר?" "בנו של רבי קדוש נתן לי אותו" ענה הכפרי.

"עכשיו מבין אני" נענה הרבי ואמר לעצמו: "מיד כששמעתי את הצלילים של השעון הכרתי שאין זה שעון רגיל, הכרתי שזהו השעון של הרבי הקדוש מלובלין. בכל שעון ישנו פעמון המצלצל בכל שעה, לפעמון זה יש קול עצוב, מבשר שעברה עוד שעה מהחיים, מבשר לבעלי שעוד שעה חלפה מחיי! שונה הוא שעונו של הרבי הקדוש מלובלין אינו משמיע קול עצוב, להיפך! הוא משמיע קול של שמחה, פעמון שעונו של הרבי מלובלין מבשר שזמן הגאולה מתקרב בעוד שעה! עוד שעה חלפה מהגלות המרה, התקרבנו בעוד שעה אל בניין בית המקדש!

"לכך לא יכולתי לישון, שרתי הייתי בשמחה גדולה על הגאולה אשר ממששת ובאה!"

'בונה ירושלים'

זהו המסר שעלינו לקחת מהרבי הקדוש מלובלין, 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך בנח פני ה', אכן בימים אלו צריך לבכות ולהתאבל על חורבן בית המקדש, להתאבל על צער השכינה אולם אין זה סותר את השמחה. אכן! על אף הצער על הגלות, על אף הצער על צרות בני ישראל הנתונים בצרה ובשביה עלינו לשמוח, לשמוח על כך שהקב"ה נמצא אתנו בתוך החשיכה הגדולה של הגלות הארוכה.

אולם רובד נוסף יש בזה, על ידי האבל והצער על חורבן בית המקדש אנו מקרבים את הגאולה. כל מעשה ומעשה שלנו מקרב אותנו לגאולה. ידועה שאלתו של ר' נפתלי מרופשיץ: מתפללים אנו בכל יום 'ובנה אותה בקרוב בימינו בני עולם', וחותרים 'בונה ירושלים'. מדוע חותרים אנו 'בונה ירושלים' בלשון הווה, צריכים אנו לומר 'תבנה ירושלים' בלשון עתיד?

מלמד אותנו ר' נפתלי מרופשיץ יסוד גדול, אכן הקב"ה בונה את ירושלים, עכשיו! כעת! כל מעשה ומעשה של אדם בונה עוד חלק בבית המקדש, כל יום של עבודת השם מוסיף נדבך לחומות ירושלים.

הוסיף על כך ר' נפתלי מרופשיץ מעשה נפלא מהרבי הקדוש רבי אלימלך מליז'ענסק:

רבי אלימלך מליז'ענסק היה נוהג לעשות עליית נשמה, נפשו הייתה מתדבקת בבוראה, זוכה לגילויים נשגבים. באחת הפעמים סיפר הרבי שבעת ששעה עליית נשמה ראה את כלי המקדש, כלים שיצאו מהגלות ומכוחות הטומאה בזכות עבודת הקודש של הרבי הקדוש - רבי אלימלך מליז'ענסק.

והוסיף הרבי לספר "פעם אחת ראיתי בניין גדול ועצום של כוחות הטומאה שנפל והתמוטט בזכות מעשיהם הטובים של בני ישראל". "ודעו לכם" אמר הרבי, "בכל יום עולים אלפי אלפים של פועלים ובעלי מלאכה של כוחות הטומאה כדי לנסות ולבנות את הבניין מחדש, אולם יש לי שומר טוב, תפילת מנחה אחת של תלמידי הגדול רבי יעקב יצחק הורביץ - הרבי הקדוש מלובלין מפילה וממוטטת את כל בניינם של כוחות הטומאה".

תפילתו של הרבי הקדוש מלובלין על בניין בית המקדש בונה את חומות ירושלים וממוטטת את בניינם של כוחות הטומאה.

זהו המסר שעלינו לקחת, ההבנה כיצד ניתן להתאבל על החורבן מחד, ולשמוח בקרבת השם מאידך, להבין שעלינו לעבוד את הקב"ה בשמחה, שמחה על כך שאנו זוכים שהקב"ה איתנו יחד, שמחה על כך שאנו זוכים בכל מעשה ומעשה לקרב את הגאולה. שמחה שלא סותרת את העצבות על חורבן בית המקדש. ועל ידי האבל הזה נזכה לבנות את בנין בית המקדש במהרה בימינו.

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי פולמוס החגבים ("אל זרד")

ואחרי שהסיק איך אמור להראות החגב הכשר, הוכיח כי:

"הנה, סימנים האמורים בדברי רש"י ז"ל אינם במינים אלו. שאנו רואים כי סימני הקרסוליים דקדק לומר רש"י שהם סמוך לצואר, והרגלים למטה; ולא כן הם הללו שקרסוליה' למטה מרגלים, שהרגלים סמוך לצואר, והקרסוליים למטה מהם.

ואין לומר שמין זה של הקרסוליים סמוך לצואר אינם במציאות בעולם כמו שאומרים קצת חכמי דורינו, זה שיבוש. אטו מי איכא איניש דידע כל מיני חגב? הלא אחר האמת אין אנו יודעים מכל המינים, אלא מין זה שאנו רואים ומידי דהוה שאין אנו מכירין כל שאר המינים והיה זה כאחד מהם. ועוד הגידו לי כי ת"ח א' רשום עבר בימים שלפנינו ומצא חגב א' בס"י הנז' שהיו לו קרסוליים סמוך לצואר. גם לפי מה שהעלו הפוסקים דאין לאוכלו אלא בקבלת שמו חגב דוקא, מאי דקמן בקשנו קבלה זו ואינה...".

רבינו מצא הוכחה נוספת לכך שהמנהג שעליו סמכו בני מרוקו אינו מבוסס דיו, שכן שמע מחכמי הדור שמנהג ההיתר התייחס רק לחגבים השחורים ולא הירוקים. זו היתה בעיניו מילתא דתמיהא, שכן שניהם מין חגב אחד הם אלא שזו נקבה וזה זכר. מכיון שהבין רבינו שהטעם האמיתי לאכילת המין השחור דווקא הוא טעמו הערב, בניגוד לירוקים הכחושים, ומתוך כך שמסורת ההיתר טענה שרק השחורים מותרים, הסיק רבינו שהמסורת מעורפלת היא.

"...עוד אודיע אופן ברייתו של מין זה ומינה תדע כי אין להיתרם. הנה תחילת בוא מין ארבה זה לעיר בא בב' מינים שונים בסימנים, אלא שמין אחד כריסו ירוק וכחוש וא' כריסו נוטה קצת לשחור והוא עב קצת. ואומרים שהעב הוא נקבה והכחוש הוא זכר. ובני אדם אין אוכלין אלא העב ולא הכחוש ואומרים שטעם שאין אוכלי' אותם מצד חשש איסור אלא מצד דלא חזי ליה לאינשי. ובבואי לעיר המהוללה עיר פאס יע"א אמר לי רב העיר שקבל מחד בדרא שאף לאותם שנהגו היתר באותם מין הארבה, לא באו לכלל היתר אותו מין הירוק הנז'. ועל פי הדברים אני מכריח לומר שאין לסמוך על המנהג ההוא כלל כיון שהירוקים הם זכרים והמין הנאכל כולם נקבות שלהם וזה דבר פשוט וברור... וא"כ איך יהיה הדין להיתר במין א' הנקבות ולאסור הזכרים שלהם, אלא ודאי שלהיות שמין הירוק לא חזי לאכילה לא פשוט ידיהם בו לאכול איסור כי אין בו טעם וכמו שכתבת...".

פניני אור החיים

יום ראשון - החיים האמיתיים

ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום: (דברים ד ד)

ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום.

ניתן לקרוא את הפסוק בשתי צורות.

ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים, כמו שמוצאים אנו בכמה פסוקים ותפילות שה' נקרא חיים, למענך אלוהים חיים.

וניתן לקרוא כפי שאנו רגילים **חיים כולכם היום.**

אומר האור החיים הקדוש: שני הפירושים נכונים.

בכוונה נכתב הפסוק באופן שניתן לשייך את המילה **חיים** למעלה ולמטה, לתחילת הפסוק ולסופו, להורות ולהזכיר לנו שהחיים הנמשכים מה' אלו החיים האמיתיים.

יכול אדם ללכת, לאכול ולשתות ולעשות ביוגנס, אבל אם הוא לא מתנהג כשורה, עליו אומרים חז"ל **רשעים בחייהם נקראים מתים.**

על ידי **ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים,** נחיים **חיים כולכם היום.**

יום שני - תשובה שלמה

ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך: (דברים ד כט)

מה מביא אדם לעשות תשובה?

יש אדם ויש אדם.

יש אחד שמתעורר מעצמו לשוב בתשובה. הוא מתבונן על חובתו כלפי בוראו, מכופף את יצרו ושב בתשובה. ויש אדם שבעקבות קשיים ומצוקות שעוברים עליו, הוא רואה שאין לו ברירה, לבו צועק אל ה' והוא שב בתשובה.

בפרשת התשובה המובאת בפרשת השבוע, מוצאים אנו שני פסוקים כמעט זהים.

ובקשתם משם את ה' אלוהיך ומצאת, כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך.

בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבט עד ה' אלוהיך ושמעת בקולו.

בפסוק הראשון התשובה נעשית **בכל לבבך ובכל נפשך**, ובפסוק השני התשובה היא באופן של **בצר לך**.

מבאר האור החיים הקדוש לדרכו: אלו הם שתי דרגות התשובה האמורות.

בפסוק הראשון, מעצמו התעורר האיש ובא באהבתו לאלוקיו. אדם שזוכה לדרגת תשובה שכזו, **ומצאת**, זו תשובה ראויה ומושלמת. אפילו אם יש בידו עוונות

חלילה, פטור הוא מהיסורים, אין כאן **בצר לך**, שהרי תשובתו היא **בכל לבבך ובכל נפשך**.

השני, שב בתשובה אף הוא, אך אצלו הייתה תוספת של **בצר לך**, אצלו הצטרפו היסורים לכפרת העוון.

זה השלים את תשובתו על ידי יסורים הממריקים עוונותיו של אדם, וזה הייתה תשובתו שלמה ללא יסורים על ידי **בכל לבבך ובכל נפשך**.

והחזירנו בתשובה שלמה לפניך.

יום שלישי - תשובה בכל יום

וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: (דברים ד ט)

מתי הזמן הראוי לחזור בתשובה? בערב ראש השנה? אולי בערב שבת או בערב ראש חודש. אולי ביום ההולדת.

ידועים דברי הוזהר הקדוש על 'מארי חושבנא' - בעלי החשבון, אלו שעושים תשובה אחרי כל יום. בכל לילה הוא מחשב מה עשה היום, מתחרט על הדברים הלא טובים שעשה, ומקבל על עצמו להתחזק עוד יותר.

רמז נאה לדרגה המיוחדת הזאת, מוצא האור החיים הקדוש בפרשת השבוע.

וידעת היום והשבת אל לבבך.

מה הכוונה **חיים**? על איזה יום מדובר.

אומר האור החיים הקדוש: היום הזה! כל יום יום.

אדם שדוחה את התשובה לזמן רב, עלול להתרגל למעשים רעים מבלי לשים לב שנכשל חלילה. גם בבואו לעשות תשובה, אינו זוכר על מה עליו להתוודות.

לכן הדרך הטובה היא לשוב בתשובה בכל יום. כך לא ישתרשו הרעות בלב האדם ובודאי שלא יגדיל חלילה את עוונותיו.

וידעת היום - והשבות!

יום רביעי - זכות השבת

וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: (דברים ד ט)

יצרו של אדם ותחבולותיו.

אומר היצר לאדם, איך תוכל לקיים את התורה כולה, והלא כה גדולה היא התורה.

ולאדם שנכשל בעבירות, בא היצר בטענה ניצחת עוד יותר. איך תצליח לחזור בתשובה על כל עוונותיך? האם יש לך סיכוי בכלל?

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

אחד יחיד בלי פשרות

במהלך הדורות קמו מהרסים ומחריבים מבית ומחוץ, אשר ביקשו לנתץ את חומת דת ישראל ולקעקע את יסודות האמונה ושלימות התורה הקדושה בדרכים שונות.

אחת הדרכים הנלעגות יותר היתה דרך הפשרה.

'פשרה' הם קראו לזה. כביכול ניתן להתפשר עם הקב"ה, עם התורה הקדושה, לוותר על חלק מתורה המצוות ולהותיר את חלקם. ניסיון נואל זה, נלעג ככל שיהיה, גבה מחיר כבד ונגס נתחים מעם ישראל תוך שהוא מותיר בלב אומנתו פצעים שותתים.

הגאון רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל, מחבר הספר 'ישועות יעקב', ורבה של העיר לבוב (בשפה היהודית - למבערג), היה ידוע כמי שלחם כנגד המעשים של המשכילים שבעירו ובכל הסביבה הקרובה לו. הוא היה לוחם את מלחמת הדת ולא פחד מלהדיח מתפקידו את אחד מראשי המשכילים שהיה סוכן ונאמן במסחר בשר כשר, עד שנאלץ אותו משכיל לעזוב את לבוב ולנסוע לעיר טארנופול, שם קיבלו אותו כרב אצל קהילת המשכילים.

אחד המשכילים, שהיה גביר ותקיף בעירו, ערך כתב תביעה לבית המשפט, נגד הישועות יעקב הרב של לבוב, על כל מעשיו והחרמות שהיה מחזיקם את המשכילים, אבל הישועות יעקב שלא חשש ולא נרתע מכלום, לא זו אחורה ולא התפשר אף לא על קצוץ של יוד במלחמתו על קדשי ישראל.

וכשנוכח לראות שלא שייך להלחם באותו גדול וקדוש בישראל, הגיע אותו אחד לקהילת לבוב ונכנס אל הישועות יעקב, ואמר לו: רבי, הנה אנחנו עומדים מערכה מול מערכה על שדה קרב, ועד מתי תאכל חרב, לכן באתי כעת לבקש מכבודו שנבא לעמק השווה ונסתדר שלא יהיו מלחמות בין היהודים.

כששמע הישועות יעקב את הדברים האלה, נעמד על רגליו, וקרא בקול גדול ואמר: וכי בעניין 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד' שייך לעשות פשרות?

בדומה לזה השיב גם מרן ה'חפץ חיים' זצ"ל לאחד שהופיע לפניו, ביקש להתקרב לתורה ומצוות אך העדיף כי יקלו מעליו, יתגמשו אתו, והפציר כי יתיר לו החפץ חיים להותיר 'רק את מפעלו' פתוח בשבת קודש חלילה.

בני נענה החפץ חיים, 'אם היתה השבת שלי - אין ספק שהייתי מתחשב בך. אולם השבת אינני שלי ולא של אבותיי, אלא של בורא כל העולמים ונותן התורה. הוא אשר ציוונו לשמור את השבת, והוא יתברך אשר שלל כל אפשרות לפשרה'.

ובענין זה מפליא לספר גם את שאירע אצל הרה"ק ר' יהושע מבעלזא זיע"א, אשר קידש מלחמת חורמה בתנועת ההשכלה וראשיה ואף הקים לשם כך את חברת 'מחזיקי הדת' שחרטה על דגלה את המאבק העיקש.

לבית הרבי הגיע פעם אחד מראשי מחריבי

הדת בדורו - דוקטור ביק שר"י. הלה, אשר נכח לראות עד היכן מגיע כוחו של הרבי הקדוש, בא ובפיו הצעה.

'למה לנו להילחם?' הציע בטון מתקתק וצבוע, 'הלא אם כל אחד מאיתנו יותר מעט על עקרונותיו ויבוא לקראת זולתו - נוכל להגיע לעמק השווה. הרי תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם...'

'אכן אוכל להתפשר' הפתיע הרבי, והציע כי החל מהיום - במקום לשם שלש חתיכות עץ בשריפת הציפורניים כמנהג בעלזא מקדמא דנא, ישימו שתי חתיכות...

אך תיכף ומיד קם הרבי והכריז נחרצות: 'לא ולא, גם על זה לא אתפשר! להתפשר אסור, אפילו על קוצו של יו"ד!'

בפרשת השבוע אנו קוראים את הפסוק המייצג את יסוד האמונה ודת ישראל, אותו פסוק נורא שזעקו מיליוני יהודים אשר נטבחו על קידוש שם שמים בכל הדורות (ו. ד): "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד".

אנו אומרים זאת מדי יום, ולא פעם אחת, מטמיעים עמוק בתוככי לבנו את האמונה השלימה באחדותו יתברך. אלא שיש לתת את הדעת לרובד נוסף ועמוק במיוחד אותו מאיר רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א בפירושו לפסוק.

רבינו עומד על דיוק לשון הכתוב שכפל ואמר 'ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד', ואלו דבריו: "טעם כפל 'ה' ב' פעמים, ולא הספיק לומר על זה הדרך 'ה' אלהינו אחד', נתכון לשתי הדרגות שיש לה' - האחד שהוא אלקינו, והשני שהוא אחד.

"והכוונה בזה, כי אנו מקבלין אלקותו יתברך עלינו למה שממנו, הגם שאילו היה במציאות שהיו אלהות הרבה, אין אנו בוחרים אלא בשם זה הו"ה הוא אלקינו, ובוה נכלל כמה פרטים, א' אהבת הטוב, אהבת המועיל, אהבת הערב, ועוד לו שהוא אחד ואין זולתו אלוך בעולם, וטעם זה גם כן יספיק להתחייב להשתעבד לו ולמצוותיו, הגם שהיה במציאות שלא היו הטעמים שמצדם בחירונו לאלוה'".

אילו היינו מקבלים את הקב"ה עלינו רק משום שהוא טוב, ערב ומועיל, שמא עוד ניתן היה למצוא פתח לפשרה ומקום לווייתור כזה או אחר. אולי היה בידינו להקל מעט בתחום זה, לקצץ בנושא אחר, לבחור היכן להחמיר ואיפה שייך לבטל או לוותר.

אולם זאת מלמד אותנו פסוק יסודי זה, אין אלקים מלבדו, וממילא אין רצון ואין בחירה מלבד הבחירה בתורתו ובמצוותיו. נקודת המוצא הפשוטה והיסודית היא כי אין עוד מלבדו, אין בלתי ואין זולת תורתו הקדושה, וכל מקום להתחכם ולהתפשר הרי הוא נלעג ומזעזע באותה מידה.

שלא יסבלו דבריו פירוש בלתי הגון נאמר בתחילת הפרשה (דברים ג כג): 'וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר, וּפִירַשׁ רַבִּינוּ ה'אֵלֵינוּ הַקָּדוֹשׁ זֵיע"א: עוד נתכוון לדייק ארבעה

תנאים הצריכין לקבלת תפילה: אחד - שיתפלל כעני הדופק על הפתח כדרך אומרו (משלי יח כג) 'תחנונים ידבר רש', ב' - שיבקש ממקור הרחמים. ג' - זמן התפילה, כדרך אומרו (תהלים סט ד) 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון', ד' שתהיה תפילתו מפורשת, ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון, וכמעשה שהובא במדרש (אסתר רבה ז כד) בההוא גוי וישראל וכו', וילדה בהמתו של גוי, ואנס ישראל להרכיבו על כתפו וכו'. ע"כ.

ומסיים רבינו 'האור החיים' הקדוש: והוא מה שנתכוון משה במאמרו כאן, 'ואתחנן', לשון תחנונים, זה כנגד תנאי ראשון. 'אל ה', שבקש ממקור הרחמים כי שם הו"ה הוא של מידת הרחמים, וזה כנגד תנאי שני. 'בעת ההיא', פירוש, בעת הידועה שהיא מסוגלת לקבלת התפלה, שהיא עת רצון, וקרא לו משה 'עת ידוע' כי מי יודע אימתי הוא עת הרצון כמשה. ואפשר שזה היה בעת אשר אמר לו ה' (דברים ג כד) 'החל רש ארץ סיחון ועוג', וזה מכוון לדברי רבותינו ז"ל שאמרו שלאחר שכבש ארץ סיחון ועוג וכו', נעשה עת רצון, וסבר שתתקבל גם תפילתו באותה עת, וזה מכוון כנגד תנאי שלישי שצריך להתפלל בעת רצון, ועוד אמר: 'לאמר', פירוש, שמשא פירש בתפילתו את אמריו כמצטריך שלא יסבלו דבריו דבר בלתי הגון, וזה מרמז כנגד תנאי רביעי.

סיפר הרה"ג רבי משה מאנדל רב דקהל בית מרדכי פלעטבוש (שמחים לשמרו): בשנת תשנ"ט עמדתי לנסוע לארץ ישראל כדי להשתתף בחתונתו של קרוב משפחה שהתקיימה בתאריך ט"ו מנחם אב. בגלל סיבות שונות הרגשתי עצמי חייב להשתתף בחתונה זו למרות קושי הנסיעה, ועשיתי את כל ההכנות לצאת לדרך. תוך כדי ההכנות לנסיעה עלה בדעתי רעיון לנסוע דרך עיר בודאפעסט ולעלות על קברי אבות שם, כי באותם ימים בדיוק יחול היארצייט של זקני הגדול הרב הגה"צ ר' יעקב צבי מאנדל זצ"ל, המפורסם יותר בשמו ר' קאפל הערש, שכיהן כרבה בפוארשן של הקהילה האורטודוקסית בבודאפעסט הנקראת בשם 'קהל יראים', אחר ההתפלגות מן הקהילה הכללית שהיתה כולה רפורמית, והוא היה מייסד הקהילה האורטודוקסית בעיר בודאפעסט. אחר הסתלקותו של זקני זצ"ל מילא את מקומו ברבנות קהילה מפוארת זו הרב הגה"צ ר' חיים סופר זצ"ל בעל המחבר ספר 'מחנה חיים' ועוד ספרים, ולאחריו הרב הגה"צ ר' קאפל רייך זצ"ל.

לפי תכנון תאריך נסיעתי חשבתי שאני יכול להיות בדיוק ביום היארצייט, ו' באב, בעיר בודאפעסט על כן החלטתי לנסוע לארץ הקודש דרך בודאפעסט, כך אזכה להתפלל על ציונו של זקני, כמו גם לפקוד את קבריהם של קרובי משפחה נוספים שלי מן הדורות הקודמים הטמונים בהונגריה וברומניה. יצאתי מארצות הברית ביום ראשון, ה' מנחם אב, והגעתי לעיר בודאפעסט למחרת ביום שני, ו' לחודש, הוא יום היארצייט, שכרתי מכונית ונסעתי לקברו של זקני זצ"ל.

אומר האור החיים הקדוש, תשובות לשתי הטענות כתוב בפסוק.

'ידעת היום - והשבות אל לבבך'.

שבת נקראת 'היום', וכעין מה שכתוב בפסוק 'כי שבת היום לה'.

על שבת קודש אומרים חז"ל 'שקולה שבת כנגד כל התורה כולה'. אדם ששומר שבת כאילו קיים את כל התורה.

באמצעות השבת יוכל האדם לקיים את כל המצוות, ובאמצעות השבת יוכל גם לתקן את כל אשר עיוות.

על ידי 'ידעת היום' תוכל להגיע ל**השבת אל לבבך**. ובוה נסתתמו טענות היצר.

לקראת שבת לכו ונלכה.

יום חמישי - אהבת ה'

ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך: (דברים ו)

משל לאדם מסכן ואומלל.

ילדים לא היו לו. פרנסה גם לא הייתה לו, עני ואביו היה האיש. ובנוסף, נפל האיש למשכב, ובא עד שערי מוות.

ואז הגיע אליו נביא ואמר לו בדבר ה', דע לך שאתה עומד להבריא ולשוב לאיתנך! עודו משתומם מהבשורה, והנביא מוסיף ואומר לו בדבר ה', וגם יהיו לך ילדים! ותתעשר עושר רב!

והבריא האיש ועד מהרה נפקד בילדים, והאירה לו ההצלחה פנים והתעשר עושר רב.

האם שייך לתאר את הרגשותו ושמחתו והודייתו לה' על כל הטובות והנפלאות. אין דרך לבטא זאת בכלל.

אומר האור החיים הקדוש: **כך צריכה להיות אהבתו לה'.**

ומרומז הדבר בפסוק **'ואהבת את ה' אלוך, בכל לבבך, ובכל נפשך, ובכל מאדך'**.

הילדים הם ממלאים את לב האדם - **'בכל לבבך'**.

ובשובו לאיתנו אחרי שהגיע עד שערי מוות - **'בכל נפשך'**.

והעושר שהתעשר - **'ובכל מאדך'**.

כך צריך לאהוב את ה'.

יום שישי - הדרך להגיע לאהבת ה'

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך: (דברים ו)

יכול אדם להכריח את עצמו לקיים מצוות, גם אם קשה לו.

לקנות לולב, לאכול מצה, לתת צדקה. יש חשק - יעשה עם חשק, אין חשק - יעשה בלי חשק.

אך האם שייך לצוות על האדם לאהוב? אהבה היא לא סוג של מעשה שאפשר להכריח. אהבה היא דבר פנימי שבאה מתוך הלב, ואין גורם לעצמו להגיע לאהבת ה'.

אומר האור החיים הקדוש במתק לשונו: לזה באה העצה מק-ל-יועץ, ואמר **'והיו הדברים האלה וגו' על לבבך'**.

זו העצה. שים את הדברים על לבך תמיד.

אדם שלא יתבונן ולא יחשוב, איך יגיע לאהבת ה'.

יש באדם כח להכניס אהבת ה' בלבו ולהלהיב את עצמו באהבת ה', עד לדרגות הנשגבות של אהבת ה'. רק שיהיו הדברים על לבו.

כאשר המצב יהיה בבחינת **'והיו הדברים האלה על לבבך'**, יוולד בו חשק רוחני ויריץ לבו לאהבת ה'.

'דבר זה הוא דבר שהטעמו יידע מהותו, וערבה לו טעימתו'.

לאחר מספר ימים, אחרי מסע על קברי צדיקים וקברי משפחתי, נסעתי לארץ ישראל, נשארתי בארץ ישראל עד אחרי שבת שבע ברכות. ביום ראשון אחרי זה, כלומר שבועיים אחרי שיצאתי לדרכי דרך הונגריה, לאחר ביקורי על קברו של זקני הגדול, נסעתי הביתה לארצות הברית, כאשר הגעתי הביתה בשעה טובה ומוצלחת, ביום ב' בבוקר כ' אב ורציתי ליטול את ידי, ראיתי והנה היד השמאלית נפוחה עם בועות של הכוויה בדיוק כפי שהיתה שבועיים קודם לכן ליד הציון של זקני הגדול בעיר בודאפעסט. נבהלתי כדבעי, כי לא יכולתי להיזכר אם שוב נגעתי באיזה פח חם שעורר את הכוויה מחדש והפלא הגדול היה שהנפחות של הכוויה היתה בדיוק באותו מקום ממש שהיתה לפני שבועיים בעיר בודאפעסט.

לאחר מחשבה מרובה הגעתי למסקנה שלא נגעתי בשום דבר חם. פתאום תקפה אותי התרגשות עצומה. הבנתי מיד מה קרה. פשוט בשעה שהתפללתי על ציונו של זקני הגדול זצ"ל הרי בקשתי רפואה משום שאני נמצא בדרכים הרחק מביתי, ותפילתי אכן התקבלה, כל זמן שהייתי בדרכים נעלמה הכוויה כלל היתה, אולם עכשיו שכבר שבתי לביתי חזרה אלי הכוויה, אם כי ב"ה בלי כאבים כי הסכלתי ולא ביקשתי רפואה שלימה סתם אלא רפואה משום שאני בדרך ותפילת מחצה זו עשתה ופעלה במקרה זה את כל המחצה.

כיון שראיתי שהיד רק נפוחה אבל בלי יסורים החלטתי לא להשתמש בשום רפואות ותרופות ואחר ג' או ד' ימים הרפאה היד ב"ה לגמרי.

בשנת תשס"ג נסעתי ליום הירצייט להשתטח על קבר זקני הרב הגה"צ ר' קאפל הערש זצ"ל בעיר בודאפעסט. ובשבת קודש הייתי במלון בבודאפעסט במקום ששהו היהודים החרדים, מלון מיוחד שמכשירים לקיץ. מנהל המלון ביקשני לומר תורה בסעודה שלישית. סירבתי היות ואין לי כאן ספרים בדרך ולכן איני יכול לומר תורה. אבל הוא בשלו והפציר בי ואמרתי לו: בל"ג אשתדל הלכתי לחדר במלון המשמש כבית כנסת וחפשי ספרים. והגיע לידי חומש עם פירוש אור החיים הקדוש, וחשבתי לעצמי אלמד קטע באור החיים הקדוש ואומר תורה זו בסעודה שלישית.

היה אז פרשת ואתחנן ולמדתי בתחילת הפרשה. בזמן סעודה שלישית כיבדוני לומר תורה אמרתי את האמת שלא היו אתי ספרים והגיע לידי חומש עם פירוש 'אור החיים' הקדוש, וזה ממש השגחה פרטית, שכך כתב האור החיים הקדוש זיע"א שאחד מארבעה התנאים בתפילה, **שתהיה תפילתו מפורשת, ולא תהיה סובלת פירוש בלתי הגון**.

הוספתי ואמרתי, היות שהאור החיים הקדוש אומר בשם המדרש שיש לפרש את הבקשה שמבקשים, הרי שבדידי הוה עובדא כאן בבודאפעסט לפני ארבע שנים, ליד קבר של זקני הגדול הרב הגה"צ ר' קאפל הערש מאנדל זצ"ל אב"ד קהל יראים בודאפעסט שהירצייט שלו חל השבוע, וזה הסיבה שאני נמצא פה שבאתי להשתטח על קברו ביום הירצייט, וסיפורי להם הסיפור של כוויית היד שלי שנכתב לעיל באריכות.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

המצבה על הקבר חודשה כמה שנים לפני כן על ידי קרובי משפחה. חצי שנה לפני נסיעתי הגיע לביתי אחד מקרובי שביקר בבית העלמין בבודאפעסט והביא לי תמונות מן הציון. שמתי לב שקופסת הפח שהונחה שם להדלקת הנרות על הקבר נעלמה, כלומר, מישהו חמד אותה. החלטתי באותה שעה שכאשר א"ה אסע פעם להונגריה אקנה קופסה חדשה, כמו כן אקנה דבק מיוחד כדי להדביק קופסה זו למצבה, כך שיהיה קשה להוריד אותה, וכן עשיתי. לפני נסיעתי קניתי פח המיוחד לנרות עם דבק, ואכן כשהגעתי בז' מנחם אב לקבר של זקני הדבקתי את הפח היטב למצבה, הדלקתי מספר נרות והכנסתי אותם אל תוך הקופסא. מתוך הרגשת סיפוק שתיקנתי את המעוות. כך עמדתי שם ליד הציון הקדוש והתחלתי באמירת תהלים.

סיימתי את אמירת התהלים בצירוף התפילות המקובלות. התכוונתי לעזוב את המקום. והחלטתי לבדוק האם קופסת הנרות דבוקה היטב למצבה. באותו רגע שכחתי שבפנים דולקים נרות. בלא לחשוב על כך אחזתי בידי השמאלית את הקופסא ונסיתי לראות אם אפשר לטלטלה ולקרוע אותה מן המצבה. הפח היה חם מאד וידי נכוותה קשה. הכאב היה עצום. ידי התנפחה מיד והיו עליה סימנים של כוויות. אי אפשר לתאר את גודל היסורים. מיד קראתי בקול רם: זקני הקדוש, רבי יעקב צבי ב"ר שמשון, הלא אתה יודע שאת קופסת הנרות הזאת לא הבאתי לכאן ולא הדבקתי אותה לכבודי כי אם לכבודך. הבאתי אותה למען יוכלו אלו הבאים לפקוד את קברך להדליק נרות לעילוי נשמתך, ועתה אני בדרכים בארץ זרה ועלי לנסוע הלאה לרומניה למספר ימים לבקר בכמה מקומות, לאחר מכן אני צריך לנסוע לארץ ישראל, אני מבקש ממך זקני הקדוש שתפעול בתפילותיך בשמים שתהיה לי רפואה. כך אמרתי בקול רם בלשון אידיש.

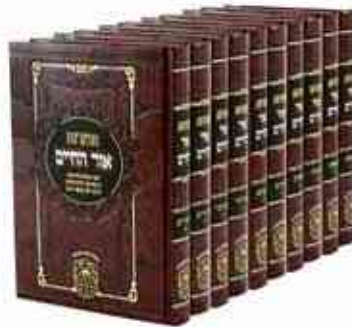
הלכתי לקחת מים לשפוף על ידי כדי לצנן במעט את היד שנכוותה והתנפחה. בלבי חשבתי: יהיה מה שיהיה, אני ממשיך תיכף ומיד לנסוע לרומניה. בכל כוחי ניסיתי להסיח את דעתי מן היד הכואבת. עטפתי אותה במטפחת ומיד יצאתי לדרך, וכשהתחלתי לנסוע נעלמו היסורים. לאחר נסיעה של שעה בערך נזכרתי בידי שנכוותה, והחלטתי לראות מה מצבה של היד. הסרתי את המטפחת מידי השמאלית ולא ראיתי שום סימן של כוויה כלשהי. מעשה פלא. הייתי כל כך נרגש מכל המעשה עד שהיה נראה לי שטעיתי. בוודאי היתה זו ידי הימנית שנכוותה, התבוננתי גם בידי הימנית והנה גם היא כידו של כל אדם. הסתכלתי שוב בידי השמאלית ולא הבחנתי בשום הבדל בין שתי כפות היד, שום סימן, כאילו לא היו דברים מעולם. עדיין לא הבנתי שהנה תפילתי התקבלה וזכיתי לרפואה שלימה. חשבתי לעצמי שטרדת הדרך ומוחי העייף הן הסיבות שאינני מבחין בסימני הכוויה על ידי. כאשר הגעתי בערב למלון בעיר קלויזנבורג רומניה נחתי מעט והתבוננתי עוד פעם היטב ביד השמאל, שוב הסתכלתי על ידי ימיני, והנה שני הידים שוות לטובה, לא חלמתי חלום, היד בריאה לגמרי. תפלתו של הסבא התקבלה.

מתיבתא אור החיים

העבירה הזאת. וראה מה שהמשיל רבינו בפרשת עקב (להלן ח א) דמיון שמירת המצוות לשמירת האברים והגידים של האדם, עיי"ש. וז"ל רבינו בפרשת משפטים (שמות כג יג): טעם אומרו 'ובכל וגו' תשמרו', ולא אמר 'וכל אשר וגו' תשמרו', יכוון לומר על דרך אומרים ז"ל כי מנין מצות עשה הם רמ"ח כנגד רמ"ח אברים של אדם, ושם"ה לא תעשה הם כנגד שם"ה גידיו. והוא מה שרמז שלא יאמר אדם אקיים כך וכך מצות ויספיקו לשמירתי, לזה אמר 'ובכל אשר וגו', פירוש, בכל המצוות תהיו נשמרים, ובחסרון אחד מהם תחסר השמירה, לאותו אבר המכוון לה.

וראה עוד מה שכתב רבינו בפרשת קדושים (ויקרא יט ב): ולצד שיאמר אדם איך נכחיש המורגש שהחפץ יכירנו ויטעם טעם הדבר וכו', לזה אמר 'כי קדוש אני ה' אלהיכם', פירוש, על דרך אומרים ז"ל כי כל העושה מצוה אחת, שמו יתברך הוי"ה שורה על אבר שבו עשה המצוה, כי תיבת המצוה בו רמוז שם, מ"צ בא"ת ב"ש י"ה, ואותיות ו"ה הרי הוי"ה. וכבר כתבתי במקומות אחרים טעם שחצי השם בא"ת ב"ש וחצי נגלה. ואם כן בעשות האדם הדבר לשם מצוה הנה שם הוי"ה שורה עליו שהוא קדוש, ובזה אין דבר רע משתלשל מהמעשה, והוא אומרו 'כי קדוש אני ה' אלהיכם', דקדק לומר 'אלהיכם' לרמוז אל דביקות ה' במתקדש לעשות המעשה לשם מצוה, על דרך אומרים ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ועוד בפרשה שם (כ ז) בפסוק 'והתקדשתם והייתם קדושים', וז"ל: חזר הכתוב ופירש הדבר שבו יתקדשו ואמר 'ושמרתם את חקותי', פירוש, תשמרו מצות לא תעשה, ותקיימו מצות עשה בזה 'אני מקדשכם', כי על ידי זה שם הוי"ה מתגלה עליו, ובזה מתקדש, וכמו שכתוב בזוהר כי האבר שבו עושה מצוה שורה עליו שם הוי"ה הרמוז בתיבת 'מצוה'.

קסב): פקודי אורייתא כולא שייפין ואברין ברזא דלעילא וכו', דהא פקודי אורייתא כולוהו ברזא דאדם וכו', עיין המאמר שם. ועוד איתא בזוה"ק (ח"א קע): בגין דאית בבר נש רמ"ח שייפין לקבל רמ"ח פקודין דאורייתא דאינון למעבד אתיהבו, ולקבל רמ"ח מלאכין דאתלבשת בהון שכונתא ושמא דלהון כשמא דמאריהון, ואית בבר נש שם"ה גידין ולקבלהון שם"ה פקודין דלאו אינון אתיהבו למעבד, ולקבל שם"ה יומי שתא וכו'. וכן מצינו גם בילקוט (משלי רמז תתקלז) דאיתא: א"ר אחא רמ"ח מצות עשה בתורה כנגד רמ"ח אברים שבאדם, שכל אבר ואבר צווח על האדם עשה בי מצוה שתחיה בזכותה ותאריך ימים, ושם"ה מצות לא תעשה כמנין ימות החמה, שכל יום משעה שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת צווחת ואומרת לאדם גוזרני עליך שלא תעבור בי עבירה ואל תכריע אותי ואת כל העולם לכף חובה, הרי תרי"ג מצות. ועוד איתא בילקוט פרשת יתרו (רמז רעא): 'ואת עלית על כולנה', אבל את בסני תרי"ג מצות, רמ"ח מצות עשה כנגד אברים שבאדם, כל אבר ואבר אומר לאדם עשה בי את המצוה הזאת. ושם"ה מצות לא תעשה כנגד ימות החמה, כל יום ויום אומר לאדם בבקשה ממך אל תעשה בי את

כתב רבינו (דברים ד ד): עוד נתכוין במאמר 'הדבקים בה' אלהיכם' על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג רלח). כי העושה מצוה שורה שם הוי"ה על האבר שבו עושה המצוה, ואמרו כי מצות עשה הם רמוזים בשם הוי"ה ומצות לא תעשה רמוזים בשם אלהים, והוא אומרו כאן 'ואתם הדבקים' על ידי קיום מצות עשה ולא תעשה בב' שמות אלו שם הוי"ה ואלהים כאומר בה' אלהיכם.

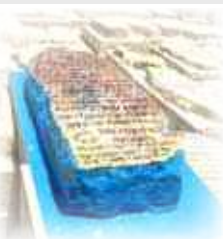
וראה בזוה"ק ברעיא מהימנא: יקחהו ישארו על אברתו' (להלן לב יא), מאי 'על אברתו', על ההוא אבר דבר נש (ס"א דההוא נשרא), דביה מצוה הוי"ה, אתקרי אבר דשכינתא. ובגין דא 'ישארו על אברתו', ישארו כגון 'ישא' ה' פניו אליך' (כמדבר ו כו).

וכתב רבינו בפרשת אחרי (ויקרא יד ד): עוד ירצה על דרך מה שאמר התנא האלהי הרשבי"ע"ה כי רמ"ח איברי האדם ושם"ה גידיו הם כנגד מצות עשה ולא תעשה, ובעשות האדם מצוה באותו אבר שנעשית המצוה שורה בו שם הוי"ה יתברך, כי המצוה היא אותיות שם הוי"ה, חציה מגולה והוא סוד עלמא דאתגליא, וחציה מכוסה סוד עלמא דאתכסא כי אותיות מ"צ בא"ת ב"ש הם י"ה, ודבר ידוע הוא כי הקב"ה הוא שמו ושמו הוא, בסוד אומרו (זכריה יד ט) 'ה' אחד ושמו אחד'. הרי"ה לדעת כי בעשות המצוה נעשה האדם מרכבה לשכינה ומתהלך ה' בתוכו, וזה אומרו 'ללכת בהם', וחזר ופירש מי הוא ההולך בהם, ואמר 'אני ה'', וכאילו אמר ללכת אני ה' בהם, והוא סוד 'ושכנתי בתוכם' (שמות כה ח). וכפי זה ירצה אומרו 'בהם' כפשטה, כי בעשיית המצוה נעשית ההכנה ללכת בה, וזהו סוד אומרו (ויקרא כו יב) 'והתהלכתי בתוכם', ואתם הדבקים בה' אלהיכם. וראה עוד בשערי קדושה למוהר"ח (פ"א שער א) ביאור הענין. (והובאו דבריו במאמר"ה להלן ח א).

וענין מה שכתב שרמ"ח מצות עשה הם כנגד איברי האדם, ראה בזוהר פרשת תרומה (ח"ב

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדרים פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

בית נאמן

לכבוד מערכת ובחרת בחיים

בשבת קודש פרשת כי תצא חזרתי מבית הכנסת ועלעלתי בעלון הנפלא שלכם. באחד המדורים תואר סיפור על אדם שזכה לישועה רפואית לאחר שקיבל על עצמו ללמוד את פירושי ה"אור החיים" הקדוש. הסיפור נגע ללבי. אני בחור צעיר המוסיף לציבור הליטאי, והתחלתי לשאת ולתת בענייני שידוכים מוקדם יחסית. ברוך ה' אין בי חסרון, אך ביקשתי לזרז את העניין ולזכות לבניין עדי עד במהרה. באותו מוצאי שבת, קיבלתי על עצמי ללמוד את פירושי "אור החיים" על פרשיות כי תבוא וניצבים. בצאת השבת שוחחתי עם משפחתי, והופתעתי לשמוע שקיימים "דיבורים" בענייני שידוך. הדברים התקדמו במהירות, ובשבועיים שלאחר מכן סימתי את לימודי. בשבת נצבים סימתי, ולמחרת - כבר נפגשנו לראשונה. וכעבור זמן קצר - ב"ה, נחתם השידוך. החתונה התקיים ביום שני, י"א כסלו. חשוב לי לציין, כי עשיתי זאת בבחינת סגולה הגורמת לישועה, אך יחד עם זה התחזקתי באמונה וביטחון בה', כי כאשר אדם בוטח בקב"ה ופועל ברוחניות, החסד מסובב אותו. יהי רצון שעם ישראל יזכה לישועות רבות, ובמהרה ניפגש כולנו בבית המקדש.

בברכה,
ה. מסקוביץ

מחברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת ואתחנן תשפ"ב
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון מ'
פר' ואתחנן
תשפ"ז

יום השביעי

יום השביעי משבה ואומר מזמור שיר ליום השבת

שמור וזכור בדיבור אחד

עשר דברות נאמרו לישראל בסיני, ובהן כלולה כל התורה כולה. בלוחות ראשונות היו הדברות חקוקות כפי הנוסח שנכתב בתורה הקדושה בפרשת יתרו, ואילו בלוחות שניות נאמרו הדברות בכמה שינויים, כפי הכתוב בפרשת ואתחנן. הצד השווה שבהן, שחלוקות לעשרה, ומהן למדו ישראל את חוקי האלקים ואת תורותיו, את יסודות האמונה ואת תכלית מתן תורה.

השינוי הידוע ביותר בין שתי הדברות, הוא החילוק במצות השבת. בראשונות נאמר (שמות כ) "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", ובשניות נאמר (דברים ה יב) "שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". אך כבר אמרו חז"ל (שבועות כ:) כי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין יכול הפה לדבר, ומה שאין האוזן יכול לשמוע. וכפי שאומרים בכל תפוצות ישראל בפיט "לכה דודי בקבלת שבת: שְׁמֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד. הַשְּׁמִיעֵנִי א-ל הַמְּיָחֵד".

שני אופנים בציווי על שבת קודש

מלבד שינוי זה הניכר לעין, באו כמה שינויים נוספים במצות השבת בין שתי הפרשיות. בפרשת ואתחנן נוסף אחר תיבת 'לקדשו' התיבות "כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ", מה שלא נמצא כן בפרשת יתרו. לאחר מכן בא הפסוק "שִׁשִּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֵשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ" השווה בשתי הפרשיות. אכן המשך הדברים חלוק, כי בפרשת יתרו נאמר "וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עִבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ". ואילו בפרשת ואתחנן נוספו כמה תיבות: "וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל בְּהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עִבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ". לעומת דברות ראשונות בהן נכללו כל הבהמות יחד בתיבת 'ובהמתך', כאן נפרטו השור והחמור. ועוד נוסף כאן טעם, 'למען ינוח וגו'.

זכר למעשה בראשית - וזכר ליציאת מצרים

בפסוק האחרון בפרשה נמצא השינוי הגדול ביותר, בעיקר טעם מצות השבת. בפרשת יתרו נאמר: "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ". מבואר כי מצות השבת היא זכר למעשה בראשית ומנוחת ה' בו ממלאכה, וכפי שמזכירים בקידוש לליל שבת. וכפי נוסח זה אומרים אנו בקידושא רבא לשחרית של שבת.

לעומת זאת בפרשת ואתחנן נאמר טעם אחר לגמרי, ככתוב: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹקֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". הרי כאן טעם השבת

בא זכר ליציאת מצרים. ואכן גם טעם זה מזכירים אנו בקידוש לליל שבת, אך כאן בא הדבר בפירוט.

זכור ושמור - כנגד מצוות עשה ולא תעשה

והנה, קודם שנבוא לפרש את פשר השינויים האמורים, יש לנו להדגיש מה שהבאנו כבר, כי 'זכור' ו'שמור' בדבור אחד נאמרו, דהיינו שבאמת אין שום קדימה לאחד מהם על פני חברו, ושניהם צדקו יחדיו - דבוקים ואחוזים זה בזה. ולא בכדי הוא, שהרי זכור ושמור רומזים לכל מצוות התורה, מצוות עשה ולא תעשה, על משקל שתי הדברות הראשונות, 'אנכי ה' אלקיך' ולא יהיה לך אלהים אחרים, אשר גם הן נאמרו בדבור אחד (ראה ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רסו). וכך פירש רבינו האור החיים הקדוש (שמות כ א), כי מצות 'אנכי' היא עיקר ושורש כל מצוות עשה, ולא יהיה לך' היא עיקר ושורש כל מצוות לא תעשה. ומעתה יש לבאר כי זהו גם ענין 'זכור' ו'שמור', כי שבת קודש שקולה כנגד כל התורה כולה (ראה מדרש תנחומא כי תשא לג), ומשום כך באה בה במצות הזכירה בעשייה, וזה שורש כל מצוות העשייה, וכן באה בה מצות השמירה, אשר היא אחת מלשונות מצוות לא תעשה, כדברי חז"ל (עירובין צו). "כל מקום שנאמר השמר פן ואל - אינו אלא בלא תעשה".

אמנם, גם אחר כל זאת, שומה עלינו להבין מפני מה נאמר דווקא באופן אחד בפרשת יתרו, ובאופן השני בפרשת ואתחנן, ולא להפך.

ראשונות בכלל - ואחרונות בפרטים

שורש ביאור הדברים, נמצא בדברי המדרש. הנה כאמור, בפרשת ואתחנן נכתבו הדברות כפי שנחקקו בלוחות השניות, שניתנו לישראל אחר שכבר חטאו בחטא העגל, ואז אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו (שמות לד א) "פָּסַל לָךְ שִׁנִּי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִי וְכַתְּבָתִּי עַל הַלָּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלָּחַת הָרָאשֵׁינִי אֲשֶׁר שִׁכַּרְתָּ". ודרשו חז"ל (שמות רבה מו א): "התחיל מצטער על שבור הלוחות, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, אל תצטער בלוחות הראשונות, שלא היו אלא עשרת הדברות לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות". והנה, אין ספק כי גם בלוחות הראשונות נרמזה כל התורה שבעל פה, אך כנראה צריך לומר שבלוחות ראשונות לא היה צורך בפרטי הדברים, והם נרמזו על דרך כלל, ואילו בלוחות אחרונות נרמזו ההלכות והאגדות באופן גלוי יותר.

והמשמעות הפנימית בזה היא, כי מעתה יש לו לאיש ישראל אחיזה גדולה יותר בדברי התורה, מחמת היותם גלויים יותר, כי דווקא אחר שחטאו שוב לא היו יכולים למצוא אחיזה בדברי התורה כפי שהיה ביכלתם קודם החטא. וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה יז):

על פשר הזכרת שתי שמות הוי"ה בתחילת י"ג מידות של רחמים: ה' ה' - אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה". קודם החטא זוכה האדם לגילוי אור עליון, ואילו לאחר החטא צריכים ישראל למצוא שוב את הקשר לתורה, ולקבל מחדש את חלקם בתורה, מתוך מקום של תשובה וכפרה.

ועם כל זאת, עדיין הדברים צריכים תלמוד. כי גם אם נאמרו בתורה גילויים חדשים בלוחות שניות, אינו מובן די הצורך מפני מה לא נכתב הכל בפרשה אחת רחבה.

שלימות האדם - בשלימות מצוותיו

כאמור, ניתנה מצות השבת כפולה - זכור ושמור בדיבור אחד. ובאמת מוכרח הדבר שיהיה כן, בחיבור מצות עשה של שבת יחד עם מצות לא תעשה שבה. שכן כל שלימות האדם הכלול מרמ"ח איברים ושס"ה גידים - מתקיימת רק בכח שמירת כל המצוה אשר אנכי מצוך, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה. וכאשר האדם מקיים ושומר את מצוות התורה, מושך הוא בזה חיות רוחנית על עצמו, והאבר המכוון כנגד אותה המצוה שקיים נעשה שלם ומאיר, עד שאפילו חייו הגשמיים מושפעים מזה.

אם כן יש להבין, מדוע נחלקה פרשה זו לשנים, בפרשה אחרת נאמרה רק מצות עשה, ובפרשה אחרת נאמרה רק מצות לא תעשה.

מהי השייכות בין שבת ליציאת מצרים?

עוד יש להבין את פשר חילוק הטעמים שנאמרו במצות השבת. כאמור, בלוחות ראשונות נאמר כי השבת היא זכר למעשה בראשית, ובלוחות שניות - זכר ליציאת מצרים, וגם נוסף הענין 'למען ינוח עבדך ואמתך כמוך'.

ויש להבין, כי לכאורה מצות השבת אין לה שייכות עם יציאת מצרים, הגם שבמצרים שמרו את השבת, אך לא היה ענין ביציאת מצרים שהיה תלוי בששה ימים וביום השביעי. ולעומת זאת, את העולם ברא ה' יתברך בששה ימים, וינוח ביום השביעי, נמצא כי השבת מושרשת היא כבר בראשית הבריאה, שנים הרבה קודם שיצאו ישראל ממצרים, ומהו ביאור הכתוב 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו', על כן ציון ה' אלקיך לעשות את יום השבת, וכי זהו הטעם למצות השבת.

קדושת השבת - ומתנת השבת

בשאלה זו דן רבינו המהר"ל מפראג זיע"א (גבורות ה' פרק מה), וכותב כי ודאי עיקר טעם קדושת השבת הוא מפני שבו שבת ה' מכל מלאכתו, אולם הרי יכל ה' יתברך ליתן מתנה זו לאומה אחרת, ולא דווקא

קשה ותמידית בלא בקשת שכר או יראה מפני עונש, אלא משום שכך הוא טבע בריאתם. ודבר זה עומד ביסוד מה שאמרו חז"ל (עבודה זרה ה'): "תנא דבי אליהו, לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי". כי חובת האדם היא לעבוד את ה' יתברך לשם שמים, ולא לחשוב על אודות קבלת גמול.

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

ואמנם, ודאי לא קלה היא הדרך להשגת מעלה זו, וכיצד יוכל האדם להרגיל עצמו בזה שתהא תכלית עבודתו למען שמו יתברך, אחר שכל תהלוכותיו ומעשיו נבחנים אצלו לפי התועלת העצמית שיש לו בהם.

על כך כותב רבינו **ה'שם משמאל' זיע"א** (שמות, תצוה א'), כי זהו המכוון במאמר חז"ל האמור, כי באמת אדם קרוב אצל עצמו, ולא ימלט כי יהא מחשב לשם רווח וכוונה צדדית במעשיו, הן חומרית - או אפילו רוחנית, כדי לשפר ולתקן עצמו. אשר על כך עליו להרגיל עצמו להיות כשור לעול וכחמור למשא, דהיינו שהם אינם משגיחים על תועלתם כלל, רק עושים כי כך הוא רצון קוניהם, וכאשר ירגיל האדם עצמו במחשבה זו אז תהיה היא אצלו כטבע שני כמאמר החכם, ויבטל עצמו לגמרי לרצון ה' יתברך, ואז יהיה נקל בעיניו לעשות כל מעשיו לשם שמים. הנה למדנו כמה תועליות מטבע השור והחמור; הן בהנהגה הראויה בין אדם לחבירו, הנלמדת מאיסור החרישה בהם יחדיו, והן בדרכי העבודה לשם שמים.

רצועה של עגל ורצועות של חמור

עוד יש ללמוד מהם גם לענין העונש, וכפי שמצינו במי שלוקה על חטאו (מכות כב'): "כיצד מלקין אותו וכו', חזן הכנסת עומד עליו ורצועה בידו של עגל כפולה אחד לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה". ואמרין בגמרא (ספ"ט): "כדדריש ההוא גלילא עליה דרב חסדא, 'ידע שור קוניה וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע' וגו' - אמר הקדוש ברוך הוא, 'יבא מי שמכיר אבוס בעליו, ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו'".

בדומה לזה כתב בספר **'צור המור'** (פרשת כי תצא) לבאר סמיכות הפרשיות (דברים כה א-ד): "כִּי יִהְיֶה רִיב בֵּין אָנָשִׁים וְגו' וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הִקְשֶׁעַ וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהָקְהוּ לִפְנֵי פְנֵי הַשֹּׁפֵט וְהָשִׁיעוּ בְּמִסְפָּר: אַרְבָּעִים וְנָקְהוּ לִפְנֵי פְנֵי הַשֹּׁפֵט וְהָשִׁיעוּ עַל אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנָקְהוּ אַחִיר לְעֵינָיו: לֹא תִחָסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. וְכֵן נִסְמַךְ לִזֶּה הַפְּסוּק (שם כב'): "לֹא תִתְרַשׁ בְּשׁוֹר וּבְחִמּוֹר יִחָדּוּ. וְכָתַב שֵׁם: "כִּי יֵצֵא לֵב הָאָדָם רַע מִנְעוּרָיו. וְכָל הַיּוֹם תִּתְּאוּ תֵּאוֹה וּמַחֲטִיא הָאָדָם בְּרֹב הַדְּבָרִים לִפְי הִרְכַּבְתּוּ. וְצִרִךְ תִּיקוֹן לִזֶּה בַּעֲנִין שֶׁזֶה הַבְּלִיעַל לֹא יַעֲוֶה אָדָם בְּרִיבּוֹ. וְיַעֲלֶה וְיִקְטֹרֵג וְיִירֵד וְיִשְׁטִין. לִזֶּה נִתְּנָה הַתּוֹרָה תִּיקוֹן לִזֶּה, וְאָמַר 'וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הִרְשַׁע'. שִׁכְבַּר נִתְּחַיֵּב בְּדִין לִפְי מַעֲשִׂיו. וְהִפִּילוּ הַשּׁוֹפֵט וְהִכּוּ לִפְנֵי מַמְלָכוֹת אַרְבָּעִים'. בַּעֲנִין שֶׁבִּזֶּה לֹא יִקְטֹרֵג עֲלֵיו יוֹתֵר. כִּי אִם נַעֲשֶׂה הַדִּין מִלְּמַטָּה. אֵינוּ נַעֲשֶׂה מִלְּמַעְלָה וְכו'. וְאַחַר שִׁמְכִין אוֹתוֹ בְּרַצְעוֹת שׁוֹר וְחִמּוֹר. שֶׁהֵם שְׁנֵי מִדּוֹת הַמִּתְחַבְּרוֹת לַעֲוֹת אָדָם בְּרִיבּוֹ. בִּזֶּה מִתְקַרְרוֹת. וְאֵין עוֹשִׂים בּוֹ דִּין".

מבואר בדבריו, כי השור והחמור רומזים למידות עליונות ולשני מיני יצר הרע הבאים להחטיא את האדם, ותיקונם נעשה בהכאת החוטא בעור שור וחמור.

שור וחמור - כנגד עבירות על עשה ולא תעשה

טעם נוסף להלקאת החוטאים ברצועה של עגל וחמור, הובא ב'**מלאכת שלמה**' (מכות פ"א משנה יב) בשם **החכם הר"י גאלאנטי זיע"א**, כי בזה מתכפר החוטא על מה שחטא במצוות עשה ומצוות לא תעשה. כי שורש החטא בלא תעשה בא מחמימות אש זרה, ועבירה על מצוות עשה בא ממדידת העצלות. והנה השור אפילו בתקופת טבת הוא חם, והחמור אפילו בתקופת תמוז קר לו (ראה **שבת נג**). ובזה שלוקה החוטא ברצועת שור וחמור מתכפר לו עוון

ובדומה לזה בפרשת כי תצא (דברים כב א-ג): "לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אֶחָיִךְ אוֹ אֶת שִׂי נֶגְחִים וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הִשָּׁב תִּשָּׁבֵם לְאֶחָיִךְ וְגו' וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמּוֹר". ולאחר מכן נאמר (פסוק ד): "לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמֹר אֶחָיִךְ אוֹ שׁוֹר נָפְלִים בְּדָרְךָ וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֶם הִקֵּם תִּקֵּים עִמּוֹ". היא מצות טעניה.

כך גם במצות 'לא תחמוד' שבדברות ראשונות, היא מצות 'לא תתאוה' שבדברות שניות, שבה נאמר לכל איש ישראל שלא יחמוד שורו וחמורו של חבירו.

עוד נאמר בתורה (שם פסוק י'): "לֹא תִתְרַשׁ בְּשׁוֹר וּבְחִמּוֹר יִחָדּוּ". גם כאן נמצא צירוף השור והחמור, אך בתר אפכא, שנאסר לקשור אותם יחד.

איש על מחנהו ואיש על דגלו

כאמור, השור והחמור הנזכרים בתורה פעמים רבות כל כך, סמל הם לכלי המלאכה בימים ההם. וכפי שבימינו משתמשים בכלי תחבורה ובכלי עבודה, לכן היו משמשים השור והחמור. ואכן, נועד כל אחד מהם לתפקיד המיוחד והראוי בעבורו, ואין ראוי לערב ביניהם.

בפיט המיוחס ל**רבינו האבן עזרא**, ניטל רעיון זה ללמוד הימנו שלא לדבק הנפרדים גם במלאכת השיר, ושלא לעשות חרוז בין שתי תיבות אשר אין סופן תואם לגמרי זה לזה, וכה חרז: "לא תחרוז בשור ובחמור יחדיו. ילך השור במישור, ויעלה החמור בהר המור".

ומכאן נלמד עוד, כי כשם שאין ראוי להשוות את השונים, כך ראוי לבקש תמיד אחר החלק המחבר והמאחד, ולא אחר הדוקר והעוקץ. הרי גם אצל בריות בני אדם, כשם שפרצופיהן שונים

'זכור' ו'שמור' בדבור אחד נאמרו, דהיינו שבאמת אין שום קדימה לאחד מהם על פני חבירו, ושניהם צדקו יחדיו - דבוקים ואחוזים זה בזה. ולא בכדי הוא, שהרי זכור ושמור רומזים לכל מצוות התורה, מצוות עשה ולא תעשה

כך דיעותיהן שונות, אם כן יש לחפש אחר אותם ה'חרוזים' השווים, ואף כי אין לו לאדם לישב אצל בעלי כשרונות במקום שאין לו חלק בכשרונותיהם, עדיין יוכל למצוא במה להשתוות אליהם, ובזה יהי חלקו.

שור וחמור וישראל

וכן נאמר בתוכחת הנביא (ישעיה ג א), בהפטרה הנקראת ב'שבת חזון' הסמוכה לפרשת ואתחנן שבה נכתבו הדברות השניות: "יָדַע שׁוֹר קִנְהוֹ וְחִמּוֹר אָבוֹס בְּעֵלְיוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עֲמִי לֹא הִתְבּוֹנֵן". וכפי שפירש **רש"י** שם, כי השור מכיר את בעליו מיד כאשר מתקנו לחרושה, ואילו החמור אטום הוא ואינו מכירו עד שיביא מאכלו לפניו, אך לפחות עתה יודע מיהו המפרנסו, ואילו עם ישראל עזבו את ה' כבר כאשר קרא להם והודיעם מקצת מצוות, ואפילו לאחר שהאכילם את המן פשעו בו.

ועוד פירש רש"י, כי השור מכיר את קוניה לענין שיהיה מוראו עליו, ואינו מעז לבוא ולטעון בפניו "היום איני חורש", וכן החמור לא יעלה על דעתו הבהמית לומר "היום איני טוען משא". ומה אלו שלא נבראו אלא לשמש את הבריות, ואינם נוטלים שכר חלף עמלם, וגם אם לא יעבדו לא יענשו - לא שינו מידתם שגזר ה' יתברך בבריאתם, ישראל שנצטוו בתורה ומצוות והתנה עימם הקדוש ברוך הוא שכר ועונש - על אחת כמה וכמה. אך הנה 'ישראל לא ידע' - לא רצו לדעת, ולא נתנו לב להתבונן.

נמצא מבואר, כי מלבד כל מה שנתבאר עד עתה בסמלי השור והחמור, יש בהם רמז גם לעבודה

לישראל, ומה שזכו בה ישראל הוא מפני הטעם המתבאר בלוחות שניות, כי עבדים היו בארץ מצרים. נמצא אם כן כי שני חלקים ישנם למצות השבת; עצם השבת - משום בריאת העולם בששת ימים והשבתה בשביעי, ונתינתה לישראל - כי הם שיצאו ממצרים, וזכו למתנה טובה מבית גזניו של הקדוש ברוך הוא.

שורש הנאולות - ביציאת מצרים

בדרך אחרת מעט דורך **רבינו השפת אמת זיע"א** (תרל"ד), לפרש את השייכות בין מצות השבת ליציאת מצרים. כי הנה, ציוותה תורה להזכיר יציאת מצרים פעמיים בכל יום ביום ובליילה. והטעם, כי יציאת מצרים היא שורש הגאולות, והרי כל אדם צריך לגאולה בכל זמן באיזה ענין מעניניו, ושוריו בגלות קטנה או גדולה, גלות הגוף וגלות הדעת. וכאשר זוכה האדם לצאת ממאסר גלותו, יש בזה בחינת שבת, כיציאה מעולם הזה לעולם אחר, מעין עולם הבא.

ומשום כך ניתנה השבת דווקא ליוצאי מצרים, כי הם היכולים להשיג מעלתה, והם המבינים את הצורך בגאולה. מנוחה זו אינה רק העדר עבודה, אלא מנוחת גאולה. וזהו הטעם שמזכירים בתפילת 'נשמת כל חי', "ממצרים גאלתנו ומבית עבדים פדיתנו", כי כח גאולה מיוחד נעוץ ביום שבת קודש.

מצוות הזכירה בשור ובחמור

על פי הקדמות אלה נבקש לעמוד מעט על החילוקים הקיימים בפרשת מצות השבת בין דברות ראשונות לשניות, ובפרט במה שנוסף בפרשת ואתחנן 'שור' וחמור', והוציאם הכתוב מכלל 'בהמתך'.

וכתב על כך **המשך חכמה**, כי מטעם חידוש העולם, אין חילוק בין כל בעלי החיים, כי כולם נבראו בקומתם ובצביונם, אולם מצד טעם יציאת מצרים הנזכר בפרשת ואתחנן, היה מקום לחלק ולומר כי השור והחמור אינם צריכים שביתה, שהרי כמה מצוות נאמרו כזכר ליציאת מצרים, ובהן יציאת ותפילין, וכולן מורות על חירות ישראל בכח השגחת ה' יתברך, ואם כן, מאחר ונצטוו ישראל על מצות קדושת בכור בהמה טהורה וכן מצות פדיון פטר חמור, אם כן כבר בא הזכר ליציאת מצרים בבהמות אלו באלה המצוות, ושוב לא יצטרך לזכר נוסף בשמירת שבת שהיא בבחינת הזמן. לכן בא הכתוב לחדש ולהוסיף גם את חובת שביתה השור והחמור. מבואר בדבריו הנפלאים, כי לאחר שנתחדש טעם השבת כזכר ליציאת מצרים, אין זה רק טעם נוסף על הזכר למעשה בראשית, כי אם כן מה היתה ההוה אמינא לומר שיפטרו השור והחמור משביתה, הרי גם אם הם צורך לזכר יציאת מצרים, מכל מקום יתחייבו משום זכר למעשה בראשית. אלא על כרחן שבדברות שניות - פנים חדשות באו לכאן, וטעם 'זכר ליציאת מצרים' נתן תוכן חדש לכל מהות המצוה, ועל כן הוצרך הכתוב לפרש כן.

ביאור אחר על דרך הפשט כתב **הרמב"ן** אן, כי השור והחמור נועדו לעבודת האדמה, אשר ממנה חיי האדם, ועם כל זאת אסרה תורה את מלאכת האדם בהם, ככתוב (שמות לד כא) "בְּחִרְשׁוֹ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת".

שור וחמור בפרשיות התורה

ואכן, פעמים רבות נזכרו השור והחמור בתורה יחדיו. על דרך הכלל, שימש השור רב הכח כבהמת עבודה, לחרושה ולכל מלאכת עבודה בשדה. ולעומתו שימש החמור לנשיאת משאות ולרכיבה. כשור לעול - וכחמור למשא. נמצא שצירוף השור והחמור הוא סמל למלאכה ולמשא.

גם כאשר שב יעקב אבינו מחרן, שלח אל עשו אחיו לאמור (בראשית לו ב) "יְיָהּ לִי שׁוֹר וְחִמּוֹר". ודאי לא היתה כוונתו רק למלאכה ולמשא ששימשו אלו, אלא כוונה פנימית היתה לו בזה.

כך נאמר בתורה על מצות השבת אבידה (שמות כג ד): "כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֶיִךָ אוֹ חֲמֹר תַּעֲהָ הִשָּׁב תִּשְׁכְּנוּ לוֹ".

את אור השכל, היפר ענין תפילין של ראש, ולהכניס תשוקות ותאוות דרות בלב, נגד ענין תפילין של יד.

התפילין יסוד התורה והקדושה

נמצא אם כן, כי קלקולם של שני מלכי האמורי גדול ועצום הוא: סיחון מקלקל את כל אברי הגוף וצורת האדם במשיכתם אחר תאוות הזנות, ואילו עוג מקלקל את המוח והלב הישראלי, חיבור עמודא דאמצעייתא. והדרך לגבור עליהם היא שיחזק אדם עצמו בקיום מצות תפילין של ראש ושל יד.

זה סוד מה שדרשו חז"ל (קידושין לה.) על הפסוק (שמות יט ט) "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹכַחַת ה' בְּפִנֶּיךָ", שהוקשה כל התורה כולה למצות תפילין. כי התפילין הן יסוד קיום האדם בקדושה ושורש קיום כל התורה, ושם נמצא הכל.

שלושת האותות

עוד מוסיף רבינו, כי הנה ידוע ששלושה אותות הן, אות שבת אות תפילין ואות מילה, ולכל איש ישראל צריך שהיה בכל יום שנים מתוך שלושת האותות, על כן בשבת שהיה צריך אות אלו להניח תפילין (ראה בהקדמת תיקוני זוהר, דף ב. שלחן ערוך אורח חיים סימן לא סעיף א). בברית מילה נאמר (בראשית יז יא) "וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֶיכֶם", בשבת נאמר (שמות יג יג) "כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֶיכֶם", ובתפילין נאמר (שם יט ט) "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ".

והנה, כשם שבתפילין נחלקת המצוה לשל יד ושל ראש כנגד הלב והמוח, כך הוא גם באות השבת, שבה נאמר 'זכור ושמו', זכור במוח - ושמו בלב.

[במאמר המוסר, גדר זה שונה הוא מעט מן החילוק שנתבאר למעלה בין זכור לשמור - מצוות עשה ומצוות לא תעשה. כי שם נתבאר שהשורש והחמור הם שני מיני יצר הרע, הפועלים אחד כנגד מצוות עשה ואחד כנגד מצוות לא תעשה, וכפי שהובא מדברי ה'מלאכת שלמה' שהשורש הוא סמל לזריוות וגבורה לעבירה, והחמור הוא סמל העצלות בדבר מצוה. ואילו כאן מבואר כי זכור ושמו הם שני חלקים באדם עצמו, העולם העליון שבו שכנגד המוח, והעולם התחתון שבו שכנגד הלב].

לכל אבידת אחיך

על כך מביא רבינו בשנית מדברי אביו ה'אבני נזר' זיע"א, כי האדם בעולם הזה נמשל לאבידה, ככתוב (תהלים קיט קעו) "תַּעֲתִיךָ קָשָׁה אֲבָד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ". וכיצד משיבים אבידה - מבקשים סימניה, ו'אות' הוא סימן, כמו שאמר הכתוב בפרשת השבת אבידה (דברים כב ב) "וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרֶשׁ אֲחִיךָ אֹתוֹ" - לשון 'אות' (ראה בעל הטורים שם, ובזוהר הקדוש ח"א דף קפד), ומפסוק זה דרשו חז"ל (בבא מציעא כח.) שיש לדרוש את סימני האבידה. ודין הוא כי מאבד הנותן שני סימנים, דינם כסימן מובהק המועיל מן התורה (ראה שלחן ערוך אבן העזר סימן יז סעיף כג, בט"ז ס"ק ל' ובית שמואל ס"ק עה, ובקצות חושן משפט סימן ס"ק יא). אם כן, זהו הטעם לכך שנצרך כל איש ישראל לשני סימנים, כדי לצאת מכלל 'אבוד'.

מלחמת ישראל - בזכות משה ויעקב

ולפי זה מבאר רבינו, כי קליפות סיחון ועוג העומדות כנגד סימנים אלו - סיחון כנגד אות ברית מילה ועוג כנגד אותות שבת ותפילין הנחלקים למח ולב - הם הגורמים לאבידת האדם מן העולם רח"ל, כי כל היורד לאבדון אינו עולה לעולם.

משום כך, הוצרך לשם המלחמה בהם כוחו הרב והעצום של משה רבינו ע"ה, שהוא האדם השלם - מרכבה למידת 'עמודא דאמצעייתא', והגיע לכל מיני השלימויות, שהיה מלך וכהן גדול ולוי, והרכין את השמים לארץ, והוריד הלוחות למטה, והגביה את הארץ לשמים במה שהגביה את ישראל למעלה, ועשה אותם לב אחד לאביהם שבשמים. ובגמרא (מגילה יג.) אמרו כי עשר שמות היו לו למשה רבינו, אשר נקרא בכל אחד מהם מפי ה' או אביו ואמו וכו', וישראל קראוהו 'יקותיאל', שקיוו ישראל לא-ל-בימיו, היינו שחיבר את ישראל לאביהם שבשמים,

המושלים בואו חשבון - בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה". כי אין לך דבר המאפיל את השכל כתאוה רעה זו, שהיא מעשה בהמה - היפוך השכל, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק כה הלכה כא) שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב הפגיו מן החכמה. ועל כן היא הפך חשבון הנפש. וזהו עומק מה שקליפת סיחון אשר בחשבון אינה מניחה לחשב חשבוננו של עולם.

זרוע רשע וקרני רשע

מלבד קליפת סיחון, עמדה כנגד ישראל קליפת עוג מלך הבשן היושב בעשתרות באדרעי, אשר אמרו חז"ל (דברים רבא א כד.) כי נתיירא משה מפניו. על כך מביא רבינו בשם אביו הרה"ק בעל ה'אבני נזר' זיע"א, כי שמע מפי רבו הרה"ק בעל חידושי הרי"ם זיע"א, כי 'אדרעי' מלשון 'דרועא' - היא זרוע בארמית, כי קליפת עוג מכוונת כנגד קדושת תפילין של יד.

על כך מוסיף רבינו, כי הנה נקרא שמו של עוג על שני מקומות, 'עשתרות' ואדרעי, ומקום זה הקרוי עשתרות ידוע גם בימינו, ונקרא בלשון ערבי 'בעשתרה'. ורש"י (דברים א ד) פירש כי זהו 'עשתרות קרניים' הנזכר בפרשת לך לך במלחמת ארבעת המלכים את החמישה, שם נאמר (בראשית יד ה) "וַיָּבֹאוּ אֵת רָפָאִים בְּעֶשְׂתֵּרֶת קְרָנִים", ועוד שם (פסוק יג) "וַיָּבֹאוּ הַפְּלִיטִי", ועל זה נאמר במשנה תורה (דברים יג א) "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מִיָּתֵר הַרְפָּאִים". כי נמלט עוג ממלחמת המלכים בעשתרות קרניים, ולבסוף מלך שם.

ולפי זה מפרש רבינו, כי כשם ש'אדרעי' כנגד הזרוע

כשם שאין ראוי להשוות את השונים,
כן ראוי לכקש תמיד אחר החלק
המחבר והמאחד, ולא אחר הדוקר
והעוקץ. הרי גם אצל כריות בני אדם,
כשם שפרצופיהן שונים כך דיעותיהן
שונות

שעליה תפילין של יד, כך 'עשתרות' כנגד תפילין של ראש, כקרניים אלו היושבות בגובה הראש. על כך יש לדרוש מה שאמר הכתוב (תהלים עה יא) "וְכָל קֶרֶן יִשָּׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמֶמְנָה קַרְנוֹת צִדִּיק", כי קליפת 'עשתרות קרניים' מקבילה לתפילין של ראש הנקראות 'קרנות צדיק'.

חיבור העולמות בקדושה - ומנגד זה בסטרא אחרא

והנה אמרו בזוהר הקדוש (תיקוני זוהר תקונא שתי ותשע דף קח:) כי עוג מלך הבשן הוא 'עמודא דאמצעייתא דקליפה', כלומר שמקומו מצד הטומאה מכוון בדיוק כנגד מקומם של יעקב אבינו ומשה רבינו בקדושה. וענין עמוד האמצעי בקדושה הוא לחבר את העולמות יחדיו, עלמא עילאה עם עלמא תתאה. ובדומה לזה גם האדם שהוא כנגד האדם העליון יש בו מח ושכל כנגד עולם העליון, ולב כנגד העולם התחתון. ותפקידו של האדם השלם הוא לחבר מח ולב, ולהשפיע מזה אל זה לטובה. מחד גיסא יש לו לשעבד מחשבות המוח והשכל אחר מה שראוי לחשוב בו כדי להשכיל ולהיטיב, ומאידך גיסא לשעבד את הלב לשכל, שלא ישתוקק אלא למה שראוי להשתוקק אליו. נמצא כי המוח שליט על הלב והלב שליט על המוח. ובזה יצאל מהרהורי עבירה הקשים מעבירה.

על כך באה התורה מצות תפילין, אשר ענינה לשעבד תאוות הלב ומחשבות המוח לשמים, בחיבור עלמא עילאה ועלמא תתאה יחד לעבודת הבורא יתברך.

נמצא אם כן, כי מקומו של עוג מלך הבשן בעשתרות באדרעי, מכוון למשוך האדם לעשות היפך הדברים האלה, לגרום לאדם למחשבות רעות המאפילות

הרתיחה והעצלות.

אלו הם שני מיני היצר הרע הנזכרים, השור שהוא בעל מלאכה ואביר כח רומז אל החוטא האץ ברגליים ממהרות לדבר עבירה, והחמור - מלשון החומר העכור, כבד ככבדות העפר - עפריות החומריות גם, ומתעצל מעשיית מצוות.

בשני יצריך

הנה כי כן, אחר שנתבאר לנו כי השור והחמור רומזים למצוות עשה ולא תעשה, ניתן טעם חדש לשבח במה שזכרה התורה הקדושה את השור והחמור ביחוד במצוות שבת שבדברות אחרונות, אחר שנתבאר כי זכור ושמו רומזים גם כן למצוות עשה ולא תעשה.

כן נוכל לבאר גם את מאמר יעקב אבינו בצאתו מבית לבן (בראשית לב ו) "וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר", כי בזה רמז על שני היצרים וכוחות הטומאה שעמדו בדרך לנגדו, כי בבית לבן שרר יצר הרע אדיר וחזק.

יעקב ומשה - בקו האמצע

וכאן אנו באים לדבריו הנפלאים והעצומים של ה'שם משמואל' (בראשית, ויצא תרע"ח), הכותב לפרש ענין גלותו של יעקב אבינו והיסטוריה שעברו עליו, עד שהוצרך לידור נדר (בראשית כח כ-כב): "אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בְּדַרְךָ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וְבִגְד לִלְבָּשׁ: וְשָׁבְתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹקִים: וְהָאֵבֶן הַזֶּאת אֲשֶׁר שָׁמָּה מִצְבֵּה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֵן לִי עֲשֶׂה אֶעֱשֶׂה לָךְ".

מה שלא מצינו כן בשאר האבות הקדושים.

והביא שם מה שאמרו בזוהר הקדוש (תיקוני זוהר תקונא תליסר דף כט.), כי יעקב אבינו ומשה רבינו היו 'בחד מתקלא' - במשקל אחד, היא מידת התפארת האמצעית המאחדת מידת ימינו מידת שמאל, אלא שיעקב מבחוץ ומשה מבפנים. ומכיון שמקומם שוה מבחינה רוחנית, אם כן מתוך ההתבוננות בחייו של משה נוכל למצוא פשר תולדות חיי יעקב.

מלחמת סיחון ועוג

והנה, קודם שנכנסו ישראל לארצם, קמו עליהם סיחון מלך האמורי ועוג מלך הבשן להילחם בהם. ומלחמה זו נלחם משה רבינו בעצמו וניצח. ובוודאי לא על חינום היה הדבר, אלא משום שלא היה בכוחו של היושע לנצחם ולהכניעם, לכן הוצרך משה רבינו להילחם בהם.

והטעם בזה, על פי הידוע כי שבעה אומות שהיו בארץ כנען עומדות לעומת שבע המידות הרעות, כל אחת כנגד מידה אחת. ואף כי בוודאי כולן כלולות מכל המידות הרעות, אך תוקף כל אומה הוא במידה אחת. אולם סיחון ועוג - מידה אחרת היתה בהם, וטומאתם גדולה מכולם.

תכלית החומריות

ויתבאר על פי דברי הגמרא (ראש השנה ג.) שם איתא: "תנא, הוא סיחון, הוא ערד, הוא כנען, סיחון - שדומה לסייח במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - ערד שמו. איכא דאמרי, ערד - שדומה לערוד במדבר, כנען - על שם מלכותו, ומה שמו - סיחון שמו". ופירש רש"י שם כי ערד הוא חמור הבר.

ומעתה מפרש רבינו, כי החמור הוא בתכלית החומר, והוא רמז לקליפת תוקף החומריות המושכת לתאוות ותענוגים, ובפרט לתאוות עריות הגרועה מכל התאוות. והחמור הוא הגרוע בזה ביותר, וכפי שמעיד הכתוב על בעלי תאוה זו (חזקאל כב ג) "אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוֹרִים בְּשָׁרָם". ולא די לו לסיחון שנמשל לחמור, אלא שנקרא בשם חמור הבר, אשר גבר בו כח התאוה כל כך עד שאינו מן הישוב כלל והוצרך לשכון במדבריות. והדבק בזה הוא מקולקל בכל צורת האדם שבו.

משום כך נקרא סיחון 'מלך האמורי אשר יושב בחשבון', וכפי שדרשו חז"ל (בבא בתרא עח.) כי תיבת 'חשבון' רומזת לחשבון הנפש, "על כן יאמרו

היום, נלמד מחיובן בשמירת השבת, כי השייך בשמירה - ישנו בזכירה.

במבואר אם כן, כי בזכות מה שנצטוו הנשים בפרשת ואתחנן במצות 'שמור' את יום השבת לקדשו, שבו זכו גם במצות 'זכור', ומכאן מצות לא תעשה, נתחדש חיובן במצות עשה.

נמצא, כי אמנם 'פרעה גזר על הזכרים', ועיקר יציאת מצרים היא בבחינת 'זכור', ככתוב בדברות אחרונות דווקא (דברים טו) "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", אולם סיפיה דקרא הוא "על כן צִוְּנוּ ה' אֱלֹקֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת", וביום השבת שבדברות אלו נתחדשה בחינת השמירה, אשר היא המשלימה את הזכירה ומקדשת גם את הנשים בקדושת השבת וזכירתה.

זכור ושמור - השפע ושמירתו

על כך נאמר בתורה הקדושה (שמות לא טו) "וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם". וכפי שמבאר ה'תפארת שלמה' (פרשת כי תשא), כי בלוחות הראשונות כתוב 'זכור', שהיא מחינת משפיע, ובדברות השניות נאמר 'שמור', שהוא הציווי לשמור את השפע שלא לאבדו. ולכן נוסף שם 'כאשר צוּר ה' אלקיך' - לשמור את השפע הגדול שירד להם לישראל במתן תורה, אשר גם שם נצטוו במצות הגבלה כדי להישמר מפני החיצונים, וזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, בחיבור אחד שלם.

שלימות התיקון - חברים כל ישראל

מטעם זה, נאמרו כמה שינויים בדברות האחרונות שניתנו להם לישראל ביום הכיפורים, כדי ללמד את דרך החיבור, הפך הפירוד שהיה בהם בחטאי המדבר. כי אכן, במעמד הר סיני ברור היה לכל כי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, וכפי שנאמרו מצוות 'אנכי' ולא יהיה לך' יחד, שורש כל מצוות עשה ומצוות לא תעשה. אמנם חטא העגל הותיר שורשיו גם בזה, ונפרד חלק השמירה מן הזכירה, גם אחר ששבו בתשובה. אכן, בלוחות אחרונות ניתנה להם לישראל דרך התיקון, במיתוק יצר הרע של 'שורר וחמור', וכפי כל מה שנתבאר כאן באריכות ביצרים הנרמזים בזה ובכוחם של ישראל לגבור עליהם. ומזה ניתן הכח לחזר זכור ושמור, בכח יציאת מצרים, כי הכל ענין אחד.

זהו הטעם לכך שיום ט"ו באב ויום הכיפורים נועדו לימי חיבור הכלל, לשדך שידוכים ולזווג זיווגים, כי בהם בא התיקון השלם לחטא עבודה זרה ולשנאת חנם, על ידי חיבור כל שבטי ישראל יחד.

וכך באה מצות השבת בשלימות, בדברות ראשונות - זכר למעשה בראשית, ובדברות אחרונות - זכר ליציאת מצרים, והכל עולה בקנה אחד.

השב תשיבם

כיוצא בדבר דורש רבינו החתם סופר זיע"א על הפסוק (דברים כב א-ב) "לא תִּקְרָא אֶת שׁוֹר אֶחָיִךְ אוֹ אֶת שִׁי נִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָם מִמֶּנּוּ הַשֵּׁב תְּשִׁיבֵם לְאֶחָיִךְ: וְאִם לֹא קָרֹב אֶחָיִךְ אֲלֵיךָ לֹא יִדְעָתוֹ וְאֶסְפָּתוֹ אֶל תוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אֶחָיִךְ אוֹתוֹ וְהִשְׁבֹּתוֹ לוֹ". ומפרש כוונת הדברים על נדחי ישראל ופזוניהם, אשר גם אם נראה למראית עין כי נתרחקו מאוד, באמת לכולם יש חלק באלקי ישראל, ויש לחבר את כולם 'עד דרוש אחיך אותו', לבלתי ידח ממנו נדח. זהו עניינו של יום ט"ו באב הסמוך ונראה לדברות אחרונות, להזכיר כי כל ישראל מחוברים הם בשורשם, בין אלו אשר ראשו ורובם בעלמא עילאה, ובין אלו הדבוקים בעלמא תתאה. וגם אחר שעקרו אנשי כנסת הגדולה את אילן האשרה - חטא עבודה זרה, עדיין צריכים אנו לשרש אחריה ולעקור לגמרי את עוון שנאת חנם מבינינו, ובה נזכה ל'נחמו נחמו עמי' - נחמה על בית ראשון ונחמה על בית שני, בבית הבית השלישי ובביאת משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב.

עשה, והקליפה שכנגדו היא 'חמור', ואילו 'שמור' כנגד מצוות לא תעשה, אשר כנגדו עומד כח 'שור'. והנה, הלכה רווחת היא (יבמות ג) כי 'עשה' דוחה 'לא תעשה', כי מקומו של עשה עליון יותר מלא תעשה. ומאירים הדברים, כי מצוות עשה כנגד המח, ומצוות לא תעשה כנגד הלב.

אך יש להבין, כי הרי רוב מצוות עשה הן פעולות האיברים והמידות, ואילו במצוות לא תעשה נאמרו איסורי מחשבה התלויים במח, כי הרהורי עבירה קשים מעבירה, ולכאורה מצינו כאן חילוף הדברים.

אמנם לפי דברי השם משמואל אין מקום לשאלה זו, כי זכור ושמור כנגד תפילין של יד ותפילין של ראש.

שור וחמור - עשו וישמעאל

והנה, ידוע כי 'שור וחמור' עומדים כנגד עשו וישמעאל, שור כנגד עשו וחמור כנגד ישמעאל. כי שור מידתו קנאה, ובא מיסוד האש והגבורה, והחמור כנגד התאוה. וזה תואם לדברים האמורים, כי 'שור' הוא כנגד הזהירות מלא תעשה, שלא להיכשל בגבורה שאינה במקומה, ו'חמור' כנגד מצוות עשה, שלא להתעצל בהן ולא לילך אחר התאוה ושרירות הלב. ומכל מקום 'זכור' שכנגד המח גבוה מ'שמור' שכנגד הלב.

שמירת שבת פועלת כתפילין של יד ושל ראש

ובבואנו לחבר הדברים עם מצות השבת, הן שתי בחינות אלו קיימות בה, כי 'שמור' היא מידת לילה, ו'זכור' מידת יום. כאשר פורשת השבת כנפיה על העולם בפניא דמעלי שבתא, לבו של אדם עדיין

אלו הם שני מיני היצר הרע הנזכרים, השור שהוא בעל מלאכה ואביר כח רומז אל החוטא האץ ברגליים ממחרת לדבר עבירה, והחמור - מלשון החמור העכור, כבד כבבדות העפר - עפריות החומריות גם, ומתעצל מעשיית מצוות

טרוד בעיני ששת ימי המעשה, וגופו עייף ממלאכת ההכנה, ועיקר שביטתו היא ממלאכה - בחינת 'שמור'. אך בבוקר אחר שנח כל צרכו והתקדש בקדושת השבת - אז זוכה למעלת 'זכור'.

ברם, נוכל להוסיף כאן דבר פלא עצום, אשר מנוחת השבת כביכול הינה גם מעניני 'תפילין של יד' ו'תפילין של ראש'. וזהו עומק המכוון באיסור המלאכה בשור וחמור, כי אין הדברים אמורים רק בשור ובחמור שבשדה, כי אם בקליפות השור והחמור, אשר קדושת השבת מכניעה אותן לבל יוכלו להצר לישראל כמעשיהן בכל ימות השבוע, ובזה באה מנוחה מן השור והחמור, ואין מניחים תפילין בשבת, כי אות השבת גובר על הקליפות בלא זה.

זכרים ונקבות ביציאת מצרים

על פי זה נוכל להבין מפני מה נתחדש ענין זה דווקא בדברות האחרונות. ועומק הענין, על פי מאמר בעל ההגדה, "צא ולמד מה בקש ללבו הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפִּרְעָה לא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקוֹר אֶת הָעַל". לבן עמד כנגד יעקב אבינו בשני מיני היצר הרע, במח ובלב, בזכור ובשמור, ואילו פרעה לא גזר אלא על הזכרים - לשון 'זכור', כנגד מצוות עשה, אשר נשים פטורות מהן כאשר הזמן גרמן (קידושין כט). 'יציאת מצרים היא בסוד קדושת הזמן, ומשום כך זכו ישראל על ידה בהרבה מצוות עשה. ובראש ובראשונה, מצות 'זכור את יום השבת לקדשו'.

על כך אמרו בגמרא (ברכות כ), כי חיוב הנשים בקידוש

חיבור עליון ותחתון. ומחמת שהיה כוחו יפה לחבר את כל העולמות - עולם העליון והתחתון, וכן את העולמות אשר כדוגמתם באדם, לכן היה כוחו גדול גם כן כדי לכבוש את שני מלכי האמורי, מה שלא יכל לעשות אדם זולתו.

והנה, ככל הדברים הנפלאים והמעלות הרמות האלה, נמצא גם ביעקב אבינו עליו השלום, שהיה 'איש תם יושב אהלים', וכפי שרמזו בזה בזוהר הקדוש (ח"ב דף קעה): שישב בשני אהלים - עולם של מעלה ועולם של מטה. וכפי הידוע שהיה יעקב אבינו ע"ה מרכבה לעמוד האמצעי, וחיבר חסד וגבורה יחדיו במידת תפארת ישראל, ובכח זה יכל לגבור על קליפות סיחון ועוג בשבילו ובשביל בניו.

האדם האדום

והנה, מלחמתו של יעקב אבינו היתה בעשו ובלבן. קליפת עשו היא היפך מידת יוסף הצדיק שהוא שטנו של עשו, וכמו שאמרו במדרש (בראשית רבה צט ב) "זה פירש מן הערורה וזה נדבק בערורה", כי עשו היה דבק בקליפת סיחון, עד שהיתה תאוותו גדולה ועצומה שאין לה מעצור כחמור הבר, ונעשה כבהמה ממש, כפי שביקש מאת יעקב (בראשית כה ל) "הֲלֹעִיטִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֵדָם הַזֶּה", כפי שמלעיטים את הבהמה (ראה בראשית רבה סג יב). ומשום כך עם כל אהבת עשו את הדם, אשר ממנו חייו ופרנסתו, שונא הוא לדם המילה (ראה שם אות יג), כי ברית מילה היא מצוה שכל כולה היפך טבעו ותאוותו.

ארמי אוכל אבי

לעומת זאת, היה מאבקו של יעקב בלבן, הדומה לקליפת עוג מלך הבשן. כי לבן היה גדול בכישוף ובחרשים, וכפי שהובאו כמה דעות בדברי חז"ל האם היה אביו של בעור אבי בלעם (ראה בזוהר הקדוש ח"א דף קסו:), או שהוא עצמו בלעם בן בעור (ראה בתרגום יונתן במדבר כב ה, וראה גם סנהדרין קה). ועל כל פנים כל שימושיו היה בנחשים וקסמים, אשר על כך אמרו בזוהר הקדוש (ח"ג דף רז) כי שתי דרגות של טומאה הן, המכוונות כנגד קליפות שור וחמור. ומעתה יש לומר כי שתי דרגות אלו שבטומאה עומדות כנגד תפילין של יד ותפילין של ראש בקדושה, וגם על דרך הפשט, הרי היה לבן הארמי - רמאי ומשקר בתחבולות מרמה שבשכל, וכן ביקש לעקור את הכל בכח הזרוע, הרי כאן מח ולב חורשי רע. וזהו כמידת עוג המלך הבשן אשר יושב בעשתרות באדרעי, וכפי שנתבאר למעלה.

רחל ולאה - כנגד שתי עולמות

ומעתה יובן, כאשר נבוא אל המכוון, כי זהו שאמר יעקב אבינו 'ויהי לי שור וחמור', כי עמד וימודד כנגד הנחשים והקסמים שבקליפות שור וחמור, בכח תפילין של יד ותפילין של ראש. וזהו הטעם לכך שנשא את רחל ולאה לנשים, שהיו דוגמא של מעלה בעלמא עילאה ועלמא תתאה, ונתמקרה קדושתן בבית לבן עד שבה יעקב והוציא בלעו מפיו, ובזה יכל לגבור עליו.

אלו הם דברי קדשו של ה'שם משמואל', אשר האריך בהם מאוד, וגם אריכות הדברים שהבאנו כאן אינה אלא תמצית דבריו.

עשה דוחה לא תעשה

אם נתבונן בדברים אלו, נמצא כי עיקרם הוא שקליפת סיחון מושכת את האדם לתאוות הגופניות, אולם סכנתו של עוג גדולה, כי נכנס הוא גם אל תוך מוחו וליבו של אדם, למושכו אחר דעות כוזבות ומידות רעות, כנגד תפילין של יד ושל ראש.

אך הנוגע למאמרנו כאן, הוא מה שהזכיר בתוך דבריו כי 'זכור ושמור' מכוונים כנגד המח והלב, 'זכור' כנגד המח ותפילין של ראש, ו'שמור' כנגד הלב והמידות, כנגד תפילין של יד. וביאור זה הוא באופן אחר ממה שביארנו למעלה, כי 'זכור' כנגד מצוות

ספיר והדלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת ואתחנן

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

תנועה מחשש שעלולים הם לעבור על איסורי שבת.

ומצד שני, הלא השבת יום מנוחה היא, מנוחת מרגוע ועינוג הנפש, וכולה אור ומתיקות, והיא מתנה טובה מבית גניזו של הקדוש ברוך הוא (שבת יא:).

עלינו להבין, כיצד יתיישבו שני מאפיינים אלו בכפיפה אחת? האם מהותה של השבת היא יראה וזהירות לאין שיעור, או שמא מנוחת הנפש ותענוג שאין כמוהו?

התשובה היא ששני טעמים נאמרו בתורה למצות השבת:

בדיברות הראשונות שבפרשת 'תרו נאמר, שהשבת הינה זכר למעשה העולם וביום השביעי שבת מכל מלאכה. ואילו בדיברות השניות שבפרשת ואתחנן נאמר טעם אחר. לזכר שהיינו עבדים במצרים וגאלנו הכורא משם ביד חזקה ובזרוע נטויה.

ומאחר והיינו עבדים למצרים ויצאנו משם להיות בני חורין, עלינו לעשות את השבת יום מנוחה וחירות, ובכך נזכור את הנסים והנפלאות שעשה עמנו הכורא.

בנוסף יש לשים לב, כי עם ישראל הצטוו על שמירת השבת כבר בהיותם במדבר, ובמתן תורה נאמרה להם מצוה זו כאחת מעשרת הדברות, אך עוד בעודם תחת יד פרעה במצרים ניתן להם את יום השבת למנוחה כעצתו של משה רבנו.

וכפי שדרשו חכמינו במדרש (שמו"ר א כח), על האמור (שמות ב יא) 'ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם', שראה שאין לבני ישראל יום מנוחה, ועמד ובקש עליהם לפני פרעה, בטענה שעבדו שמינו נח יום אחד בשבוע הוא מות, ונתרצה לו ותקן להם את יום השבת לנוח בו.

פעם נוספת בה הוזכרה השבת לפני מתן תורה, היא לאחר נסיעתם מאילים, כאשר החל לרדת להם כפלים ביום הששי, ונאמר להם (שמות טו כג) 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו', 'ראו כי ה' נתן לכם את השבת' (שם פסוק טז). מכפילות הפסוקים והטעמים שנאמרו אודות מצות השבת, נסיק כי אכן בחינות רבות יש בה, אשר כל אחת מהן שונה מחברתה ומסמלת מדרגה השייכת רק לאנשים מסוימים.

'השומר של השבת'

מגדולי עולם שקדושת השבת האירה בהם בכל עוז, היה הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ זי"ע בעל 'באר מים חיים'. קדושת השבת בערה בקרבו כל ימי חייו, והאירה את נפשו באור צה ועליון, והיא שהביאתו לכתוב חיבור מיוחד במינו אשר כולו עוסק בענייני השבת, סדר יומה ומנהגיה בקודש, הוא הספר היקר 'סדורו של שבת' אשר כל דורש ומבקש להתענג על טעמה הערב של השבת לא יסירו מתחת ידו.

וסיפר הגאון החסיד רבי ישראל יצחק רייזמן זצ"ל חבר בד"ץ 'העדה החרדית', עובדה ששמע מאדם נאמן שהכיר את בעל המעשה:

בנסיעתו של בעל 'באר מים חיים' לארץ ישראל, שהה עמו באניה יהודי אחד. בליל שבת קודש, כאשר עלה היהודי על משכבו, פנה אליו ה'באר מים חיים' ואמר:

"יהודי! בליל שבת קודש אין ישנים. כתוב 'השומר שבת', מען דארף זיין וואכטער פון שבת! - יהודי צריך לעמוד על עמדו במשמר השבת."

"מאותו ליל שבת", שח אותו יהודי, "בכל עת אשר רציתי לנמנם בליל שבת קודש, הרגשתי כאילו עומד ה'באר מים חיים' מעלי ומעורר אותי בדבריו החוצבים להבות אש, שאמר לי באותה שעה."

בין בתרי הספר 'סדורו של שבת', נתבאר לנו כמה וכמה עניינים הנוגעים לטעמיה של מצות השבת.

תחילה עלינו להתבונן במצות השבת, אשר במהותה מצאנו שני צדדים הנראים הפוכים בתכלית זה מזה.

מצד אחד הרבה אזהרות וענשים נאמרו בה, 'מחללה מות יומת' (שמות לא יד), ועוד גזרות דרבנן לאין מספר, והלכותיה כהררים התלויים בשערה.

וכפי שהביא מרן הגאון רבנו ישראל מאיר הכהן בהקדמת ספרו 'משנה ברורה' על הלכות שבת, את דבריו של רבנו יהונתן איבשיץ בספרו 'יערות דבש', אודות גודל הזהירות שצריך אדם להזהר בהלכות שבת, שמי שאינו יודע אותן על בורין לא ימלט שלא יעבור חלילה על איסורים.

ומהמת כן, מסופר על צדיקים, שחיל ורעדה אחזתם כל השבת מפחד שלא יעברו חלילה על סרך איסור, ונוהרו בכל

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
עפרשת השבוע

שמירת העינים

לאחר השבר הנורא ועגמת הנפש שעבר הרב הקדוש רבי צבי הירש מקרעטשניף זיע"א בימי השואה, התנער מעפר, התחזק לבו בה' והוא המשיך בהתלהבות קודש בעבודת ה' והחל מיד בפעולות שיקום הנפשות הנכאבות ומיד מצא את עצמו מוקף בהמון בחורים שהתלכדו סביבו, ביניהם אנשי ציבור מפורסמים.

סיפר אחד הניצולים: ילדים צעירים היינו כשהתחילו הצרות, בעת שהכניסו אותנו לגיהנם היותר גדול עלי אדמה, אושוויץ. אחר השחרור לקח אותנו הגוינט לטיול להסתובב באוטובוסים פתוחים באחת ממדינות אירופה, ואנו כנערים הסתובבנו והתחלנו לראות עולם. והוא עמד אז וצעק לעברנו: ילדים אחים, אם תפתחו עיניכם ולא תשמרו על קדושת העינים אנו נוסעים לפלשתינה ולא לארץ ישראל.

בשבת פרשת ואתחנן בשנת תשט"ו לפ"ק, כשהיה הרב הקדוש רבי יואל מסאטמאר זיע"א בארץ ישראל, והיה לו עגמת נפש רבה במלחמתו נגד המדינה הצינית כידוע. דרש אז דרשה בשבת קודש ואמר: משה רבינו עליו השלום ביקש מהשי"ת (דברים ג כה) 'אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון', שמהם רבינו ע"ה כיון בדברים אלו שברצונו לעבור ולהיות רק בארץ ישראל אשר יכול גם לזכות שיהיה בבחינת 'ואראה', היינו לראות ולהביט בכל מקום שירצה, ולא שיהיה מקומות טמאים שלא יהיה ביכולתו להביט לשם.

לעיסת המאכל

עודו ילד קטן, בן שש שנים בלבד, התעורר לבו של הרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א לפרוש מענייני העולם, והחליט לשבור בקרבו את תאוות האכילה. אולם, בשל גילו הצעיר, סבור היה כי אין זה אפשרי להפחית מאכילתו, מחשש לבריאות. על כן החליט כי אם אין ביכולתו להפסיק לאכול, על כל פנים לא יהנה מטעמו של האוכל. מאותו יום והלאה החל פשוט לבלוע את כל המאכלים בלא לחוש בטעמם על החך. הנהגה זו גרמה לו לסכנה חמורה, כאשר בתוך זמן קצר התנפח צווארו מאוד. והיה הרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א מתכוון שלא להכניס הדבר שאוכל לתוך הפה והחך. רק היה מכניס בין שיניו והיה לועטו שם בלי סיוע החך. ומי שאוכל כך כמעט שאין מרגיש שום טעם באכילתו. ואי

אפשר לצייר ענין זה בכתב אך המעיין יבין זאת מעצמו. ומי שרוצה לשבור תאות אכילה בתכלית שלא יקבל שום תענוג מאכילתו, על ידי עצה זאת בנקל יזכה לזה. הנהגה זו, הוסיף תלמידו הגדול הרב הקדוש רבי נתן מברסלב זי"ע, שמע על צדיק גדול ונשגב שהיה נוהג כך, לבלוע את האוכל על מנת שלא ליהנות מטעמו, אך רבי נחמן נהג כך כבר בהיותו פעוט בן שש שנים!

סיפר הרב הקדוש רבי אברהם מפריסוב זיע"א, כי הרבי הקדוש מלובלין זיע"א היה נוהג שלא ללעוס אכילתו ורק לבלוע כך, למען שלא יטעום טעם באכילתו, ועל ידי זה נחלה הרבה פעמים, והרופא שהיה מרפא אותו בכל פעם אמר לו שמכאן ואילך לא ירפא אותו יותר, עד שיאמר לו תירוצו על מה שכתוב בתורה הקדושה (דברים ד ט) 'רק השמר לך ושמור נפשך מאד', והרבי אינו נזהר בזה. והשיב הרבי זיע"א: 'רק השמר לך', פירוש, אכין ורקין מיעוטין, היינו שבדבר הנוגע לגוף ימנע הנאותיו. 'ושמור נפשך מאד' בדבר הנוגע לנפש תשמור מאוד.

אזהר יודך

במהלך הדורות קמו מהרסים ומחריבים מבית ומחוץ, אשר בקשו לנתץ את חומת דת ישראל ולקעקע את יסודות האמונה ושלמות התורה הקדושה בדרכים שונות. אחת הדרכים הנלעגות יותר היתה דרך הפרשה.

'פשרה' הם קראו לזה. כביכול ניתן להתפשר עם הקדוש ברוך הוא, עם התורה הקדושה, לותר על חלק מתרי"ג המצוות ולהותיר את חלקם. נסיון נואל זה, נלעג ככל שיהיה, גבה מחיר כבד ונגס נתחים מעם ישראל תוך שהוא מותיר בלב אומנתו פצעים שותתים.

מגדולי הלוחמים ואויבים הגדול של המשכילים, היה הגאון רבי יעקב משולם אורנשטיין זצ"ל, בעל 'שעויות יעקב', רבה של לבוב. ה'ישועות יעקב' רדף בעירו את המשכילים עד חרומה. פטר אותם מתפקידיהם ואף החרים אותם, כשהוא נקלע בכך לסכנה חמורה מצד השלטונות.

מסופר על אחד מגדולי המשכילים, שניסה להגיע עם הרב לעמק השוה, ובקש לבוא אל הרב באמרו: 'רבי, הנה אנחנו עומדים מערכה מול מערכה על שדה קרב, ועד מתי תאכל חרב? לכן באתי כעת לבקש מכבודו שנבא לעמק השוה ונסתדר שלא יהיו מלחמות בין היהודים'. כששמע הישועות יעקב את הדברים האלה,

תפילה

פנינים וערגליות בעניני
עבודה שבלב זו תפילה

להבין את הרמז

בשעה שעמדו בני ישראל לפני כניסתם לארץ הקודש, פתח משה רבנו ואמר להם (דברים ט א) 'שמע ישראל, אתה עובר היום את הירדן'.

הדגשה זו 'אתה עובר', דרשו חכמינו ז"ל (דב"ר ג יא) כי משה רבנו ביקש לרמוז לעם ישראל שהם העוברים את הירדן ונכנסים לארץ ישראל, ואילו הוא עצמו אינו רשאי להכנס לארץ הקדושה. בכך פתח להם פתח שביקשו עליו רחמים, אך הם לא השכילו להבין את הרמז.

משל למלך שמאס באשתו המלכה, עד שגמר בדעתו לגרשה.

שמעה המלכה את הדבר והחלה לטכס עצות כיצד להעביר את רוע הגזרה.

הלכה וביררה את זהותה של האשה אותה מתכוון המלך לשאת תחתיה.

כשנודע לה הדבר, כינסה את בניה, והזהירה אותם מפני הבאות.

"אביכם מתכוון לגרשני, ולשאת תחת אשה אחרת. אותה אשה רעה ואכזרית היא, ועתידה למרר את חייכם".

רצתה המלכה שילכו בניה להעביר את רוע הגזירה, מחשש אותה מלכה חדשה, אך לגזירה הגדול, לא עשו הנסיכים מאומה בנידון.

כך בדיוק היה אצל משה רבנו, שידע כי בני ישראל עתידים לסבול צרות צוררות עד שלבסוף יצאו לגלות.

על מנת למנוע זאת רמז להם להתפלל עבורו. כי אילו היה משה רבנו נכנס לארץ ישראל - לא היה נחרב בית המקדש ולא היו בני ישראל גולים מארצם. אך בני ישראל לא הבינו את הרמז ולא התפללו עבורו.

כשמעינייכם בכך, מגלים פלא נשגב - הרי משה רבנו התפלל חמש מאות וחמש עשרה תפילות. כפי הגימטריא של מילת 'ואתחנן', וביקש לזכות להכנס לארץ ישראל, אך כל תפילותיו לא נענו.

ואילו בני ישראל היו מתפללים עבורו - הוא כן היה זוכה לכך! הרי שפעמים שתפילותיהם של יהודים פשוטים עולות על תפילתו של מנהיג ישראל. ללמדנו כוחה של תפילה פשוטה!

כדי להתפלל אין צורך להיות בדרגת משה רבנו. הקדוש ברוך הוא שומע תפילת כל פה. וכאשר יהודי שרוי בצרה, לא-עלינו, מוטל עליו להתפלל גם עבור עצמו, בפשטות ובתמימות.

אין ספק שישנה מעלה מיוחדת בתפילת הצדיק, וכפי שאמר חז"ל במסכת בבא-בטרא (קטז). כי מי 'שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז יד) 'חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה'. אך חשוב ביותר שלא יזלזל האדם בכח תפילתו שלו.

מדוע אמרו חכמינו ז"ל כי מי שיש לו חולה בתוך ביתו עליו ללכת אל החכם? ביאר רבנו מנחם המאירי, מגדולי

אלימלך לרחוב, שמעו איש אחד מסיים את הברכה 'אל ישראל' ומיד מתחיל בתפילת שמונה עשרה.

לא יכול היה הגבאי להתאפק ופרץ בצחוק מתגלגל...

הוכיחו הרבי ואמר לו: "דע לך, שבתפילה זו שנבעה מתוך תמימות וטהרת הלב פעל איש זה הרבה מאד. חשוך בנים הוא, וכעת נושע בזרע של קימא!".

מנחת של תפילה

כי באמת כאשר יהודי מתפלל בכונה תמימה וטהורה הבוקעת ממעמקי הלב, יש בכחה של תפילה כזו לפעול ולהשפיע עליו שפע רב ברוחניות וגשמיות, כפי שיעיד המעשה הבא.

טרחות רבות היה טורח הגאון רבי יצחק זאב מבריסק ז"ל, על כל מצוה ומצוה.

יגיעות הרבה היה יגע עבורו, עד שהיו מקצת מיהודי המקום משוחחים זה עם זה אודותיו ותמהון עולה על פניהם.

כמה מיהודים אלה אף היו נגשים ושוטחים בפני הרב מבריסק את שאלותיהם, כיון שלא השכילו להבין על מה ולמה הוא מתאמץ כל כך בקיום המצוה. דרכו הטהורה נשגבה מביתם.

לעתים היה הרב מבריסק משיב על תמיהותיו של השואל ומסביר את טעם הדבר, הכל לפי הענין, כאשר ראה כי אכן מתכוון השואל לשם שמים ולא לשם הקנטה בלבד.

באחד מערבי הפסחים, בזמן שעקרות בית הרוצות עמלו על נקיון הבתים, שעה שבעליהן התרוצצו בין סמטאות בריסק לערוך קניות אחרונות, הגיע רבי יצחק זאב אל המאפייה המקומית. פניו האירו באור יקרות, מרב השתוקקות והתלהבות לקראת אפית המצות לחג הפסח.

בשעת המלאכה עצמה, היו אגלי זעה מבצבצים ממצחו, נוטפים במורד לחיו ונבלעים בזקנו. המאמץ שהפיק מעצמו באותה שעה - היה אדיר. הוא עשה כל שביכלתו להקפיד עד אחרון ההידורים שיש באפית המצות.

ראה זאת אחד הנוכחים במאפייה, אשר לא ראה עין בעין את ההנהגה המחמירה הזאת, ונגש אליו ובפיו מעשה שארע עם הרב הקדוש רבי משה לייב מסאסוב ז"ל.

וכך סיפר: "הצדיק מסאסוב טורח היה רבות באפית המצות, כדי שיהיה בדקדוק רב ועם כל ההידורים האפשריים. פעם אחת, בעת שעסק בהכנת המצות, שהה שם גם יהודי עני ופשוט. אף הוא הגיע לאפות את המצות שלו לחג הפסח, אולם לא הצליח להגיע למחצית מן ההידור שהשיג הרבי מסאסוב.

אשר על כן, פרש הצדיק אל קרן זווית ונעמד בתפילה מעומק הלב ודמעתו על לחיו. 'רבנו של עולם! קרא ועיניו נשואות כלפי מעלה. 'הלואי והייתי זוכה שתהינה המצות שלי, היוצאות כעת מן התנור, כשרות ומהודרות כמו אלו של הצדיק. אך מה אעשה ואין ביכלתי להשיג זאת? יהודי פשוט אנכי ואיני בקי בענינים אלה'.

שמע הרבי את תפילתו התמימה של אותו יהודי, וניגש אליו עם הצעה שאי אפשר לסרב לה: 'טול אתה את המצות שהכנתי אני, ותן לי בתמורה את המצות שאפית אתה'. כי עבור הרבי, התפילה שנאמרה על המצות הפשוטות - היתה ההדור הנפלא ביותר".

בזאת סיים היהודי את דבר המעשה אשר סיפר לרב מבריסק, ברמז עבה, כי אמנם המצות של הרב מהודרות, אך אינן מגיעות למעלת המצות של יהודי פשוט שמתפלל עליהן מעומק לבו.

רבי יצחק זאב שמע את דבריו בקשב רב ועל אחר השיב ברוב חריפות, כשהוא הופך בתשובתו את הקערה על פיה: "אדרבה, מהסיפור למדנו את כוחה של תפילה הנאמרת בהשתוקקות וטהרת הלב, שבזכותה קיבל אותו יהודי פשוט את המצות של הרבי מסאסוב, שבאמת הן היו מההודרות יותר מאחר והרבי הקדוש טרח והתגיע עבורו כדי שתצאנה כשרות לעלם ולעלם..."

תפילת כל פה

ומעשה נפלא אודות תפילתו התמימה של יהודי פשוט שבפשוטים כתב רבי יהודה החסיד, מגדולי רבותינו הראשונים:

יהודי פשוט היה רועה בהמות עבור אחרים, כל בני הכפרים אשר סביב היו מפקידים אצלו את בהמותיהם מדי בוקר, והוא היה שומר עליהן ומטפל בהן במסירות ובאמונה, ומקבל מהם את שכרו המגיע לו.

אהבה רבה היתה בלבו של אותו רועה פשוט אל הבורא יתברך, ובכל בוקר היה נושא עינים השמימה ואומר: "רבנו של עולם! להוי ידוע לך כי אילו היית מוסר לי את בהמותיך לשמרם, הייתי רועה אותן בחנם ולא בשכר. כי אוהב אנכי אותך!"

ביום מן הימים עבר שם תלמיד חכם באותה שעה שבה התפלל הרועה, ומששמע את תפילתו גער בו ואמר לו: "שטה שכמוך! וכי כך מתפללים לבוור עולם?"

שאל אותו רועה הבהמות כיצד יתפלל, ועמד החכם ולמדו את סדר התפילה שתקנו חכמים: ברכות השחר, פסוקי דמורה, קריאת שמע ושמונה עשרה.

לאחר מכן, נפנה אותו תלמיד חכם והמשיך בדרכו. שעה קלה לאחר מכן כבר שכח הרועה את סדר התפילה המתוקנת, וגם את תפילתו הפשוטה אשר היה רגיל לומר - גם אותה לא התפלל, שכן נבהל מגערותו של אותו עובר אורח.

בלילה, חלם התלמיד חכם חלום, ובו אמרו לו משמים שילך לרועה הבהמות ויאמר לו שיחזור להתפלל כפי שהיה רגיל, ואם לאו, רע ומר יהי סופו. זאת משום שמנע מיהודי פשוט את הזכיה לעולם הבא.

תכף בקומו בבוקר הלך לאותו מרעה בו מצא את הרועה ששכח את מה שלימדו, וגם את מה שהיה רגיל להתפלל - הפסיק לומר.

או-אז סיפר לו התלמיד חכם את אשר חלם, ובקש ממנו לשוב ולהתפלל את תפילתו התמימה.

כי גדול כוחה של 'תפילת כל פה' מפיו של כל יהודי באשר הוא, ואפילו הפשוט שבישראל, והרי היא מתקבלת באהבה וברצון בשמים.

פירוש נאה נוסף אמרו בשם הרב הקדוש רבי ברוך ממז"ב ז"ל, על נוסח הברכה 'כי אתה יהודי' בשם תפילת כל פה - את המלה 'פה' היה דורש באות פ' רפוייה, בלי הדגש בתוכה, הנשמעת כמו המלה 'פע'.

משמעותה של מילה זו בשפת האידיש

על התורה המשך מעמוד א'

נעמד על רגליו, וקרא בקול גדול: וכי בענין 'שמע ישראל' אלהינו ה' אחד' שיש לעשות פשרות?!

בפרשת השבוע אנו קוראים את הפסוק המייצג את יסוד האמונה ודת ישראל, אותו פסוק נורא שזעקו מיליוני יהודים אשר נטבחו על קידוש שם שמים בכל הדורות (ו ד): 'שמע ישראל' אלקינו ה' אחד.

אנו אומרים זאת מדי יום, ולא פעם אחת, מטמיעים עמוק בתוככי לבנו את האמונה השלימה באחדותו יתברך. אלא שיש לתת את הדעת לרובד נוסף ועמוק במיוחד אותו מאיר רבנו ה'אור החיים' הקדוש זי"ע בפירושו לפסוק.

רבנו עומד על דיוק לשון הכתוב שכפל ואמר ה' אלקינו ה' אחד, ואילו דבריו: 'טעם כפל ה' ב' פעמים, ולא הספיק לומר על זה הדרך ה' אלהינו אחד', נתכון לשתי הדרגות שיש לה' - האחד שהוא אלקינו, והשני שהוא אחד.

'והכונה בזה, כי אנו מקבלין אלקותו יתברך עלינו למה שממנו, הגם שאילו היה במציאות שהיו אלהות הרבה, אין אנו בוחרים אלא בשם זה הו"ה הוא אלקינו, ובוה נכלל כמה פרטים, א' אהבת הטוב, אהבת המועיל, אהבת הערב, ועוד לו שהוא אחד ואין זולתו אלוה בעולם, וטעם זה גם כן יספיק להתחייב להשתעבד לו ולמצותיו, הגם שהיה במציאות שלא היו הטעמים שמצדם בחרנוהו לאלוק'.

אילו היינו מקבלים את הקדוש ברוך הוא עלינו רק משום שהוא טוב, ערב ומועיל, שמא עוד ניתן היה למצוא פתח לפשרה ומקום ליותר כזה או אחר. אולי היה בידינו להקל מעט בתחום זה, לקצץ בנושא אחר, לבחור היכן להחמיר ואיפה שייך לבטל או לוותר.

אולם זאת מלמד אותנו פסוק יסודי זה, אין אלקים מלבדו, וממילא אין רצון ואין בחירה מלבד הבחירה בתורתו ובמצותיו. נקודת המוצא הפשוטה והיסודית היא כי אין עוד מלבדו, אין בלתו ואין זולת תורתו הקדושה, וכל מקום להתחכם ולהתפשר הרי הוא נלעג ומזועזע באותה מדה.

שמע ישראל בשמחה

אלה היו דברי קדשו האתרוגים של הרב הקדוש מגרודז'יסק רבי ישראל שפירא

היה בטוי של מאוס. ללמדנו, שהקדוש ברוך הוא שומע תפילת כל 'פע' - אפילו מי שנמצא בדרגה פחותה ושפלה. כל תפילה חשובה ועולה השמימה, וה' יתברך מקבלה ברחמים וברצון.

תפילה מן הקד...

על חשיבות תפילתו של כל יהודי באשר הוא מסופר עוד, כי פעם אחת ישבו יחדיו תלמידי הרב הקדוש רבי צבי הירש מנדבורנא זי"ע בעל 'צמח ה' לצבי', וכדרך חסידים קדמונים דברו ביניהם אודות שפלותם ופחיתות ערכם.

תוך כדי שיחתם קם אחד מן הנוכחים והכריז כי מרוב שפלותו הרי שתפילתו איננה חשובה כלל וכלל, ומסכים הוא למכור אותה אפילו למי שיציע לו תמורתה פרוטה קטנה. מתוך ענוה שהיתה בו, ביקש להראות כי הוא מרגיש את עצמו שפל אנשים וחסר כל ערך.

כאשר הגיעו הדברים לאזניו של רבי צבי הירש, הורה למסור לאותו חסיד שאיננו חפץ לראותו עוד.

בקשו חבריו של אותו חסיד עבורו והפצירו ברבי שיסכים בכל זאת לפגוש בו, ולאחר דין ודברים נאות לקבלו. כאשר בא אליו החסיד ההוא, גער בו רבי צבי הירש ואמר: 'וכי ניתן להשפיל ולבזות עד כדי כך תפילתו של יהודי?!

והמשיך להסביר את דבריו במשל, לבעל מנגן שידע לפתוח פיו בשירה ובזמרה באופן נפלא ומלא חן, ומכך היתה פרנסתו בכבוד ובהרחבה.

מנגן זה יודע היה גם לחבר להנים נאים משל עצמו, ולא רק לשורר נגוני אחרים.

בן היה לו לאותו משורר שאף הוא ניחן בקול נעים, אך לא ידע להלחין נגונים כאביו, אלא היה שר את שירי האב.

למרות זאת, היו כל השומעים מתפעלים עד מאד משיירת הבן, כיון שנגוני האב היו מיוחדים במינם.

סיים רבי צבי הירש מנדבורנא את משלו והסביר את הנמשל - התפילה נתקנה על ידי אנשי כנסת הגדולה, אשר היו צדיקים וקדושי עליון, וכאשר חברו את מילות התפילה הכניסו בהן את כל הכונות הנצרכות. ממילא, כאשר יהודי עומד ומתפלל באותן מילים, בפשטות, מילה במילה, גם אם אינו יודע לחבר תפילות מעצמו ואינו בקיא בכל הכונות העמוקות - הרי זה דבר נאה ומתקבל בשמים ממעל.

את הנקודה הזאת דרש הרבי גם על פי הפסוק (ש"ה פ"ז) 'וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים', כי כאשר יהודי רק מוציא מפיו את מלות התפילה, אף שאינו יודע לכוון בהן כראוי, תפילתו שהתפלל בפשטות עולה לפני כסא הכבוד ומתקבלת באהבה וברצון לפני הקדוש ברוך הוא.

זהו מה שנאמר 'וחכך כיון הטוב', גם כאשר התפילה יוצאת מן הגרון והחך כיון וללא כונה עמוקה, 'הולך לדודי למישרים', היא הולכת ובאה לפני ה' יתברך. ממילא מובן כי אין לזלזל בשום תפילה של יהודי.

הי"ד זי"ע, כשהכניסו את האנשים של המחנה, קהל של אלפי איש, לחצר ההשמדה בטברליניקה, והקהל פנה אליו בשאלה: רבינו מה הוא אומר עכשיו.

אז פתח הרב הקדוש ואמר בנחת: שמעו אחי ואחיותי, עם ה', לא עלינו להרהר אחרי מעשיו של הקב"ה, ואם נגזר שבזמן הזה אנחנו נהיה הקרבנות של חבלי משיח בדרגה זאת של הגאולה ולעלות על המוקד, אשרינו שזכינו לכך. ומה שחז"ל אמרו 'ייתי ולא אחמיניה' היינו טרם שמגיעים לכך, אבל אנחנו שהגענו לדרגה זו, צריכים אנו לשמוח כי זכינו שאפרנו יטהר את עם ישראל כולו, הנני מצוה עליכם שכל תהססו ולא תבכו בלכתכם לכבשן, אדרבא היו בשמחה, ובניגון אני מאמין וכרבי עקיבא בשעתו תסתלקו בשמע ישראל, באחד. הקהל קיים את דברי קדשו ובניגון אני מאמין וקריאת שמע ישראל קידשו שם שמים ברבים הי"ד.

על הפסוק (דברים ו ד): 'שמע ישראל' אלהינו ה' אחד, כתב הרב הקדוש האביר יעקב זי"ע בספרו 'פתוחי חותם': אפשר לרמוז, דהנה בספר הזוהר הקדוש (ח"ג רחג). אמרו, דעין של 'שמע' ודל"ת של 'אחד' הוי 'עד', והיינו 'עד ה' בכס' (שמואל א' יב ה). ואמר שם, מי שמייחד ה' כראוי בכל יום, שמחה מזומנת לו, דכשתיסיר 'עד' מן 'שמע' ואחד' נשארו אותיות 'שמחה', [אולי צריך לומר 'אשמה'], והיינו ששמחה מזומנת למי שעושה יחוד כראוי.

ובכל מאדך

שאל הרב הקדוש בעל 'אמרי אמת' מגור זי"ע (תרצ"ב), כתוב בפסוק (דברים ו ה): 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', ופירש רש"י: 'ובכל מאדך' - בכל ממונך.

מי שהוא עני ואין לו כסף, כיצד יקיים המצוה? הרי כל אחד צריך לקיים המצוה ותרץ בשם חסיד ישיש ששמע מזקנו ה'יחידושי הרי"מ' שאמר לאחד עצה בעבודת ה', דאיתא 'והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה', היינו שכל אחד צריך לעשות חשבון שאפילו שאין לו כסף הרי יש לו תשוקה לכסף, הרי הוא יודע שכסף הוא דבר טוב ורוצה שיהיה לו מיליון שיוכל לעשות מצוות ומעשים טובים, ואם יתנו לו מיליון כדי שלא יניח תפילין או שלא ישמור שבת או שאר מצוות, בודאי

לא יסכים לכך. ועל ידי החשבון הזה צריך שתהיה לו שמחה מעשיית המצוה כאילו הרוח המיליון, חשבון זה יכול גם עני לעשות ונמצא שכל יהודי יכול לקיים בכל מאדך. ובאגרת לבן אחותו, רבי יצחק דוד בירדמן, כתב: 'כאשר ר' מענדיל משמש היה אצל ואמר, כי אתה הולך עם רעיונות, אודיעך בזה כי לא נכון כלל לאברך כמון להתהלך ברעיונות ומחשבות, אך לעבוד את השי"ת בשמחה בכל מה שתעשה, הן עשיית המצוות והן בעסק התורה, ואל תשגיח כלל על היצר המבלבל להביא עצבות ולהרבות בדקדוקים.

ואני רגיל לפרש 'והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה' (אבות פ"ב מ"א), לעשות חשבון בנפשו אם יתנו לך מיליון רובל ושאר מחמדים כדי שתניח ולא להניח תפילין יום אחד, בטח אל תחפץ.

והנה תשער בנפשך כמה היה לך שמחה באם היה לך מיליון רובל, בזה השמחה ועוד יותר מזה תצטרך להתמלאות בשמחה בהנחת תפילין ושמירת שבת קודש ושמירת ברית קודש וכדומה לזה.

מעשה ברב הצדיק רבי אליהו ראטה זצ"ל, משמשו בקודש של הרב הקדוש רבי שלמה מזוויעהל זי"ע, שבהכנסו ביום מן הימים לבית הכנסת לתפילת שחרית, ראה אברך אחד שעומד להניח תפילין.

ניגש אליו ר' אליהו ואמר לו: בוא ונעשה עסק בינינו, אני נותן לך חמישים דולר במתנה, אך בתנאי שתוותר יום אחד על מצוות הנחת תפילין.

כמובן שהאברך לא אבה לשמוע על הצעה שכזאת, אך ר' אליהו לא הרפה וביקש לתת לו מאה ואף מאתיים דולר, אך הלה סירב בכל תוקף, ואמר לו, אף אם תרצה לשלם לי על כך עשרים מליון דולר לא יעלה על ליבי לעשות כדבר הזה, לוותר אפילו יום אחד בלבד מלהניח תפילין.

משמער ר' אליהו דברים אלו יוצאים מפיו, נענה אליו ואמר לו: אם כנים דבריך, הרי שאתה מחשיב מצוה זאת את הנחת תפילין יותר מעשרים מליון דולר, ואם כן, השאלה נשאלת וזוועקת מאלה: למה אין רואים עליך את השמחה הזאת שרואים על פני האדם בשעה שהוא מתבשר על זכייה בסכום של עשרים מליון דולר?!

אף בהיותם בביתם ליבם שמח עליהם ונפשם עולצת ביותר על שנעשו שושביני מלך המדינה כולה. כדוגמת כן נמצא בעת התקבוצות בני ישראל יחד בעת סעודה שלישית ביום השבת.

בסעודה זו דומים אנו לאותם בני מדינה שנקראו לחגוג עם המלך לרגל התמנותו, וכביכול כתר מלכות ניתן אז בראשו של מלך מלכי המלכים ואנו רואים בכבודו ושמחים ומפארים לשמו הגדול. וכסעודת הכתרתו של המלך, גם בסעודה זו יש שכל שמחתם היא באכילה ושתיה, ובהתאספותם מרגישים הם כי ממלאים הם את חובתם למלך בבואם להסב עמו ואינם חשים בקרבה יתירה מכך. ויש שמתעוררים מחמת רוממות השעה, ושומחה ממלאה את ליבם משמחתו של המלך, כי זוכה נשמתם להרגיש מנועם אור העליון המאיר בשעה זו, וההתעוררות שבקרבם מביאתם לזמר ולשיר לפניו שירות ותשבחות.

וישנם שגדולה השמחה בלבם כל כך, וגודל השעה עצמה היא המביאה שמחה בקרבם, כי גדול הדבר בעיניהם שזוכה המלך שכתר מלכות יענך על ראשו.

המשך בעמוד ד'

שבת קודש המשך מעמוד א'

דבר זה מתבאר בדבריו של בעל 'באר מים חיים' בספרו 'סודו של שבת' (ח"ב דרוש א פ"א) שפירש את כפילות הפסוקים האמורים אודות מצות השבת על פי משל:

בעת שעולה המלך על כס מלכותו בראשונה וכתר מלכות ניתן בראשו, עורך המלך מסיבת-ענק לכל עבדיו ונתיניו לרגל הכתרתו, אליה מוזמנים מלבד שרי המלכות אזרחי המדינה כולה.

את שמחת המלך ואושרו האשי לא ניתן לתאר, אך את שמחתם של המשתתפים במסיבה יש לחלק לכמה דרגות.

פשוטי העם באים לסעודה רק למען כבד את המלך בריבוי הקרואים, כי רצון המלך הוא שישמחו בו כל העם ויחיו יקר תפארת גדולתו ביום עלותו למלך עליהם.

קרובי המלך, ידידיו ומכריו, שמחים בגדולתו של המלך, ובאושרם כי רב פותחים בדברי שבח והלל לפאר את המלך ולשמחו בכל מיני שמחות.

ועל כולם עולה שמחתם של משפחת המלך עצמו, הקרובים אליו ביותר ונפשם קשורה בנפשו, שמחתם של אלו אינה נמדדת בריבוי המאכלים וגודל החגיגות והריקודים שבעת הסעודה, כי

וכמובן שגודל השמחה והקרבה שיש לאדם בשמחתו של מלך מלכי המלכים, כן זוכה הוא שירוממו את נשמתו ויקרבוהו, וישפיעו עליו שפע וקדושה לרוב.

ערב ומוקד וצהריים

ולאור הדברים האמורים יובנו דברי רבותינו, שכל איש ישראל זוכה במהלך יום השבת לשלש בחינות בנפשו בהרגשת אורה וקדושתה של השבת.

שהרי ידוע שעמדו בספרים על חילוק הלשונות שמצאנו בשלש תפילות השבת: בתפילת ערבית אנו אומרים סמוך לחתימת הברכה האמצעית 'וינוחו בו', ובשחרית 'וינוחו בו', ואילו במנחה 'וינוחו בו'.

פירש רבנו חיים בנבנשתי בספרו 'שירי כנסת הגדולה' (ס' רסח) את טעם הדבר, שבלי שבת כנסת ישראל היא בבחינת כלה בבית אביה, ואז עיקר השמחה היא בה, ביום השבת הרי היא בבחינת כלה בבית חמיה, ועיקר השמחה היא בו - בחתן, ובתפילת מנחה הרי הם כנמצאים בביתם שלהם, שהשמחה בהם - של שניהם יחד באופן שווה.

כאן המקום להביא את פירושו של הגאון הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע בספרו 'בני יששכר' (מאמרי השבתות מאמר 1 אות ט), שהתבונן על כך שבשונה מכלל המועדים בהם תקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח אחיד לכל התפילות, בשבת תקנו לכל תפילה נוסח שונה.

וביאר פשר דבר על פי דבריו של רבנו האריז"ל שביאר במספר מקומות את ענינה וסודה של כל אחת מתפילות השבת.

בתפילת ערבית אנו אומרים 'אתה קדשת', רמז לכנסת ישראל המתקדשת ונקנית לבעלה בכיכול, ועל ידי כך אין לרע אחיזה בישראל כלל.

בתפילת שחרית, שהיא כנגד התקופה שבין הקידושין לחתונה, בה שולח החתן מתנות לכלתו, מזכירים את מתנת השבת לישראל עוד בטרם ניתנה תורה.

תפילת מוסף בה מזכירים את קרבתנו היום, רומזת למשתה הנישואין.

ותפילת מנחה בה אומרים אנו 'אתה אחד ושמן אחד', מסמלת את היחוד שהוא תכלית הכל.

הרי לנו שהגם שקדושת יום השבת בכללותה אחת היא, מכל מקום מחולקת היא לכמה בחינות השולטות כל אחת בזמן שונה, בערב ובבוקר ובשעת המנחה.

ודבריו עולים בקנה אחד עם פירושו של השירי כנסת הגדולה: בחילוק הלשונות בתפילה 'בו' 'בו' 'בם'.

כי בליל שבת שהוא זמן הקידושין, הכלה עודנה בבית אביה, ואין לה עדיין שיכות עם בעלה מלבד הקידושין.

בשחרית, שהוא זמן שילוח המתנות שמחה הכלה בחתנה, אך עדיין מרחוק, ובתפילת מוסף נמצאת היא עמו אך בנכחות קהל רב, ורק בשעת המנחה מתייחדים הם לבדם.

כי גוונים רבים יש במצות השבת ובהרגשת קדושתה, ומעת לעת במהלך יום השבת זוכה האדם להתעלות ולהתרומם בקרבתו אל מלך מלכי המלכים.

המגיד מראשית אהרית

ויש להקשות: הלא 'וינוחו בו' היא בחינת היחוד שבעת המנחה, ומדוע בתפילת 'מגן אבות בדבר' הנאמרת בליל שבת קודש, אומרים 'המניח לעמו ביום שבת קדשו כי בם רצה להניח להם', ולא 'כי בה רצה להניח להם'?

ונראה ליישב על פי דברי הבעל שם טוב הקדוש בטעם שאומרים את הכתוב (שמות לא יז) 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש' בתפילת ליל שבת, בעוד שדרשו חכמינו ז"ל (ביצה טז). מפסוק זה שנשמה יתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם בערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, ותיבת 'וינפש' מלשון 'וי אבדה נפש'.

האם לא היה ראוי לומר פסוק זה בצאת השבת, ולא בליל שבת בשעה שהנשמה יתירה עוד שוכנת באדם, וזה עתה באה לעטר את נפשו?

אלא, תפקידו של האדם הוא לזכור כבר בליל שבת, כי הנשמה היתירה אינה קבועה לעד בנפשו ועתידה להפרד ממנו בצאת השבת, ובזכורו בכך ידע לנצל את יקרת הזמן שנתר בידו.

וכן יש לומר גם לענינו, כי מיד בליל שבת קודש אנו אומרים 'כי בם רצה להניח להם', כדי לעורר את לב האדם מיד בתחילת השבת שכבר למחרת יבוא ענין הנישואין על גמרו ביחוד השלם, אשר לאחר מכן תפרד קדושת השבת מעליו, ומכיון שכך עליו לנצל כל רגע מרגעי השבת לרומם את נפשו ולהתענג בה כראוי.

לשמוח את דרך עין ההרים

בכך יבוארו לנו ריבוי הכתובים שנאמרו אודות מצות שמירת השבת, כי בחינות רבות יש בה. וכל אדם לפי מעלתו ושגב עבודתו זוכה להשיג מעלה יתירה מחברו ברוממותה וקדושתה.

לאור מופלא בענין זה זכינו מפי הגאון הקדוש רבי מאיר יחיאל הלוי מאוסטרובצה ז"ע בספרו 'מאיר עיני חכמים' (מהדורא ליתאי, עיני שבועות), על כל האמור:

שלשה סוגי שומרים ישנם בדיני ממונות: שומר חנם, שומר שכר ושואל.

דינם של שומרים אלו מפורש בתורה: שומר חנם פטור ממקרה של גניבת או אבידת הפקדון, כיון שאינו נהנה שום הנאה מעצם השמירה ואינו עושה את הדבר בשביל עצמו כלל.

שומר שכר, חייב על מקרים כגון גניבה ואבידה, אך פטור מאונסין, אם אבד הפקדון בעטיו של אונס.

והשואל, חייב אף על מקרים בהם אבד הפקדון באונס גמור. כיון שקיבל את הפקדון לשימוש בחנם, זוכה להנאה מושלמת.

ומכך יכולים אנו ללמוד את חיובנו בשמירת מצוותיו של הבורא.

הקדוש ברוך הוא נתן לנו את התורה 'לעבדה ולשמרה' (בראשית ב טו), וכמובא בזהר הקדוש (ת"א כז). 'לעבדה' הן מצוות עשה, 'ולשמרה' הן מצוות לא תעשה.

אם לומד האדם ומקיים את תורת ה' בלי שום התחכמות מצדו אלא רק מפי צויו הבורא, דומה הוא לשומר חנם השומר על פקדונו ללא כל כוונת שכר.

אם עומד הוא בדרגה זו, אף אם יבוא לפעמים לידי תקלה חלילה, וככתוב 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהלת ד כ), פטור הוא כדין שומר חנם.

לעומתו, האדם הלומד תורה ומכוון בלימודו לשום הנאה שהיא, תהא אשר תהא, ואף הנאה רוחנית לקנות שלימות וכיוצא בזה, נחשב לשומר שכר, ואם באה תקלה על ידו חייב כדין שומר שכר.

ואילו הלומד תורה לשם כבוד והתפארות, דינו כדין שואל שכל הנאה שלו, כי מטרתו היא להנות עבור התורה שלומד בעושר וכבוד בעולם הזה וגן עדן לעולם הבא. וכאשר בא דבר עבירה לידו, אפילו באונס, נפרעים ממנו כדין שואל שחייב באונסין. הרי שלכל יהודי יש דין 'שומר' בזמן שהוא מקיים תורה ומצוות שנצטוו עליהן לשמור.

וכעת נבין את מהותו של האיש השומר שבת, שגם עליו חלים דיני השמירה, וכל אחד יברור לו הדרך באיזה מהם יחפץ:

בזהר הקדוש (ח"ב פט). למדנו שהשומר שבת הרי הוא כשומר כל התורה כולה, ויאה הדבר בבואנו ללמוד משמירת המצוות כולן לשמירת השבת.

כי בחינות רבות יש במצות השבת כאמור, וכשם שיש שלשה מיני שומרים בהלכות פקדון, כן הוא בשמירת השבת.

יש שכל מטרתם בשבת היא עונג האכילה והשתיה, הזמירות והתשבחות המענגים אותם בשיריהם, ואין כונתם כלל לשמח בשבת ובנותנה, לדאבון כל לב.

אנשים אלו, דין שואל שכל הנאה שלו יש להם, כי כל כונתם עבור עצמם והנאתם ואינם באים לשרת ולעבוד לפני מי שהפקיד בידם מתנה נפלאה זו כשמירת השבת.

במאמר המוסגר יש לציין כי גם בבני אדם כאלו שמח מלך מלכי המלכים מאוד, כי על ידי כולם יתפאר ויתרומם שמו הגדול ביום שמחתו והשראת שכירתו על כל הברואים.

וישנם אנשים שמלבד ההנאה שיש להם מתענגו האכילה והשתיה, זוכים הם גם להנאה רוחנית, וזמירות השבת יוצאות מקרבם כמאלהין ברוך קרבנם ואהבתם ליוצר כל שנתן להם בחסדו את יום השבת למנוחה וקדושה.

למעלה מהם אלו אשר ההנאה הגשמית אינה מדברת אליהם כלל, וכל עבודתם ביום זה היא להתענג ולהתענג בנועם השכינה, ולהתקדש באהבתו ויראתו ביום השבת.

יתכן גם שבאדם אחד יהיו בו שלש בחינות אלו במהלך יום השבת. כי אף אם בתחלה לא זכה לחוש ברוממות היום, יכול הוא בכח עבודתו להתעלות ולקדש את עצמו עד שיזכה לחוש הנאה רוחנית גדולה בעת הסעודה השלישית המסמלת את היחוד השלם שבין כנסת ישראל לאבינו שבשמים.

כשנדייק נמצא ששמירת השבת נשנית בתורה באופנים שונים: פעם אמרה תורה (יקרא ט ז) 'את שבתותי תשמורו' בלשון עתידי ורבים, ממנה משמע שעל האדם לשמור עוד שתי שמירות, ולרמוז שאף אם נמצא האדם בתחתית המדרגה בבחינת 'שואל' יכול הוא להעפיל עוד למעלה יתרה מזו, ועוד אחת למעלה ממנה.

כמו כן נאמר (שמות לא יד) 'ושמרתם את השבת', שגם היא בלשון עתיד נכתבה, אמנם רק שמירה אחת אמורה בה, ורומזת לאדם שזכה לבחינת 'שומר שכר' שלא נותרה לו אלא עוד מדרגה אחת לכסוף אליה, להיות בבחינת 'שומר חנם'.

ולבסוף, אחר שזכה אדם למעלות רמות הללו, נאמר (שם פסוק טו) 'ושמרו בני ישראל את השבת', בלשון עבר, כיון שכבר זכה האדם לכל בחינות השמירה עד שבא למדרגה הגבוהה מכולן.

כל ערת ישראל יעשה אלה

וכעת נבוא ליישב את התמימות שפתחנו בהם, מדוע מצאנו טעמים שונים במצות השבת: בפרשת 'תרו נאמר שהיא זכר למעשה בראשית ובפרשת ואתחנן שהיא זכרון ליציאת מצרים.

ומה מהותה של השבת, האם יום שבתה ממלאכה או יום מנוחה וקדושה לעמו ישראל?

וכשנתבונן נבחין שטעמה הראשון של השבת ניכר ביותר בעת שכנסת השבת ופורשת כנפי מנוחתה על כל היקום, אז הוא זמן גמר ששת ימי המעשה ותחילת השביתה מכל עשייה, וזכור לזה שובתים אנו עד היום בכל שבת מלאכת חול. כנגד זה נאמרו כל האזהרות והענשים החמורים על העושה מלאכה ביום השבת, כי בזהירות האדם בכך מעיד הוא על בריאת השמים והארץ בידי הקדוש ברוך הוא שעשה כן בראשית הבריאה.

בחינה זו שייכת לכל ישראל באשר הם, כי על כולם להזהר בכך ולהעיד על הבורא ששבת מכל מלאכה ביום השביעי, ובכך זוכים אנו שמלך מלכי המלכים שמח עמנו ומשפיע לנו מטובו נשמה יתרה ורוחב לב לאכול ולשתות.

לאחר זמן מה בו האדם מתהלך בקדושתה של השבת, זוכה הוא למחרת להתעלות ולהרגיש ברוממות היום, ולחוש את השמחה הרוחנית שישנה בכל העולמות ביום זה.

שמח הוא עדיין במילוי צרכיו הגשמיים, אך לצד זה מתעדת נשמתו ומתרחבת בשמחתו של בורא עולם המשרה שכירתו ביום זה על בראיו.

כנגד בחינה זו נאמר טעמה של השבת שהיא זכר ליציאת מצרים, כי בשעה זו אף האדם עצמו יוצא ממיצרי גופו ונפרד מהעיסוק בצרכי עצמו כדי לשמוח עם המלך וקרבתו, בדומה לזמן בו יצאנו ממצרים מעבודת הגוף בחומר ולבנים לחירות עבודתו יתברך שמו.

בחינה זו היא ביותר ביום השבת, בו ניכר האדם אם עבד הוא או שמה בן חורין, שהרי בלילה כולם בטלים ממלאכתם ובמה ניכר האדם אז בחירותו?

ובשעת המנחה מתעלה האדם לבחינה שאין למעלה ממנה, כי זמן זה מסוגל לרומם את נשמתו עד שאינו שם על לבו כלל את הצרכיות, ואינו עסוק אלא לשוש ולשמוח עם המלך בעת שמחת לילו.

זוהי בחינת האמור 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבתי שמה', כי חפץ הבורא יתברך בשעה זו להנחיל לבניו את קרבתו, ולגלות בפניהם את אהבתו הגדולה אליהם ביחוד שלם ודבקות מופלאה.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בדור הזה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

אכילת שערות בעלי חיים טמאים

שאלו אינן ראויין לאכילה ואין מצטרפין עם הבשר לכזית. ואף שהרמב"ם לא הזכיר שיעור במפורש, פשוט שהוא בכלל דברים שאינם ראויים לאכילה, ואדרבה גרע מעצמות וגידים. וכן מפורש בספרא (שמיני פרשה ח תחילת פרק י): 'מנבלתם - לא מן העצמות, ולא מן השינים, ולא מן הצפרניים, ולא מן השיער שלהם'. ואף ששם נאמר לענין טומאת נבלה, מכל מקום למדנו שאין השיער בכלל גוף הנבילה. וראה עוד בספרא (שמיני פרשה ב תחילת פרק ד אות ח) דרשה כזו לענין איסור אכילה: 'מבשרם, ולא מן העצמות ולא מן הגידים ולא מן הטלפים שלהם'.

מחלוקת הפוסקים בעצמות יבשות

ובעיקר דין הרמב"ם בעצמות, אם יש בהם איסור כלל, נחלקו האחרונים בנידון הג'לוטין שנעשה מעצמות ועורות של בעלי חיים טמאים ונבלות, והוא חומר בסיסי ברבים מהמאכלים.

דעת האחיעזר (חלק ג סימן לג אות ה) הביאו הגריש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' עג סק"א) והגאון רבי יחזקאל אברמסקי (בתשובה שנדפסה בהקדמת שו"ת ציץ אליעזר חלק ד), שלא אסר הרמב"ם אלא בעצמות הרכות, אבל בעצמות הקשות אין בהם איסור כלל, ואפילו מדרבנן. ועל דבריהם הביא המנחת יצחק (ח"ג סי' קמז) מה שכתב הפרי מגדים (שפת דעת סי' פ סק"ב) לדיק מדברי הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ט ה"ז) שכתב על הטלפים לשון הרכים, ומשמע שהעצמות אפילו הם קשות אסורות. ואפשר שאין כוונת המתירים רק לעצמות קשות שהתייבשו

המשך בעמ' ג'

ב"ה אני מתפרנס מעבודה במפעל לייצור בגדים מפרוות של בעלי חיים שאינם טהורים. מטבע הדברים, במהלך העבודה נקצצות שערות רבות מן הפרוות, והן מתעופפות באוויר ללא הרף, עד שכמעט בלתי אפשרי לאכול או לשתות במקום מבלי שלפחות מעט שערות ייכנסו לתוך המאכל או המשקה. לפיכך באתי לשאול: האם יש איסור באכילת שערות של בעלי חיים טמאים? ואם אכן יש בכך איסור, כיצד יש לנהוג למעשה כאשר השערות מתערבות במאכל? אמנם ברוב המקרים ניתן להבחין בחלק מן השערות, אך לא אפשר להסירן כולן, שכן רבות מהן דקות וקטנות ביותר, ואף אם אנסה להוציאן, קרוב לוודאי שייכנסו במקומן שערות נוספות. האם במצב כזה מותר לאכול את המאכל או לשתות את המשקה?

תשובה:

בשערות של בעלי חיים טמאים אין איסור אכילה, ובוודאי שאין השערות המתערבות במאכל או במשקה במפעל אסורות את התערבות. ואף במקום שהשערות ניכרות, אין חיוב להימנע מן האכילה מחמת עצם האיסור, אלא ראי להסירן משום נקיות בלבד, ככל שהדבר אפשרי.

שיעור אינו דבר הראוי לאכילה

יסוד הדין מבואר בדברי הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"ד ה"ח), שכתב: האוכל מנבלה וטריפה, או מבהמה וחיה הטמאים, מן העור ומן העצמות ומן הגידים ומן הקרנים ומן הטלפים וכו'. אף על פי שהוא אסור הרי זה פטור, מפני

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

ת. מותר לעשות סעודת הלילא ולשיר ניגוני התעוררות וזמירות, גם ללא סיום מסכת.²

המצעים בתשעת הימים, ועליו לכבסם קודם ראש חודש אב.¹

קורס תפירה בתשעת הימים

אני מעבירה קורסים לתפירה. במהלך הקורס הבנות לומדות לתפור בגדים חדשים ומתאמנות באופן מעשי. השנה נמשכו השיעורים אל תוך תשעת הימים, ובכל שיעור תופרות התלמידות בגדים הראויים ללבישה. האם מותר להמשיך לקיים את הקורס כרגיל בתשעת הימים?

ת. אם במסגרת הקורס נתפר בגד חדש הראוי ללבישה, לא ימשיכו את הקורס בתשעת הימים אלא רק אחר תשעה באב. אולם אם מדובר רק בהתנסות או בתפירה על בדים ישנים מבלי לייצור בגד חדש מותר להמשיך אף בתשעת הימים.³

המשך בעמ' ב'

סעודת מרעים בתשעת הימים

לקראת יום ההילולא של רבינו האר"י הקדוש זי"ע תכננתי לערוך סעודה בשטיבל, כפי שנוהגים במקומות רבים לכבוד הצדיק. מאחר שלא נמצא מי שסיים מסכת, התכונן היה לערוך סעודה חלבית רגילה. אולם כמה מחברי העירו לי שיתכן שאין היתר לערוך סעודה שאינה סעודת מצוה בתוך תשעת הימים. האם מותר לערוך סעודת הלילא בתשעת הימים ללא סיום מסכת, והאם מותר לשיר בה את הפיוטים והזמירות שנהוג לשורר בסעודות הלילא, או שיש להימנע מכך מחמת מנהגי האבלות הנוהגים בימים אלו?

החלפת מצעים בתשעת הימים למתארחים בצימר

ברשותי כמה צימרים בעיר הקודש צפת, ואני משכיר אותם לתקופות קצרות לאורחים שונים. בה' במנחם-אב חל יום ההילולא של האר"י הקדוש, הספון בבית החיים העתיק בעיר. כמה אנשים התקשרו אליי וביקשו לשכור את הצימרים. האם מותר לי להחליף עבור האורחים מצעים ומגבות על אף שמדובר בתשעת הימים?

ת. בתשעת הימים מותר להציע מיטה עבור אורח. וכן מותר לבוא להתארח בצימר או בבית מלון בימים אלו, אף שיחליפו את המצעים עבור האורחים. אולם אסור לבעל הצימר לכבס את

סעודת אירוסין בתשעת הימים, וראה במגן אברהם (ס"ק) שכתב שאפילו סעודה בלא ריקודין ומחולות אסור, ולפי שיש בסעודה זו שמחה. ולכן סעודות יאר-צייט וכדומה או אפילו סתם חבורה שנוהגים לשבת לסעודות מרעיים יחד אין לאסור כיון שאין בהם שמחה. אך מכל מקום כתב במקור חיים (ס"א) שאסור לשיר ניגוני שמחה אפילו בלא כלי נגינה, וכן מובא בספר יוסף אומץ (אות תרא) וכן כתב הכף החיים (ס"ק מא), וכן מובא בשם הגרש"א אויערבאך (הליכות שלמה אב, פ"ד ס"ג) ובספר חוט שני (בין המצרים, ס' תקנא ד"ק). אמנם ניגוני התעוררות וניגוני דבקות מותר לשיר, וכן יש להיתר לומר את הפיוטים והזמורים שנוהגים לשיר בסעודות יאר-צייט שבכל אלו אין משום שמחה ואינם מביאים לריקוד. ועיין עוד שדי חמד (פאת השדה, מערכת בין המצרים ס"א אות י').

3 בשו"ע (ס' תקנא ס"ג) "יש אומרים שאסור לתקן

נפרד מאיסור ההשתמשות ומכבואר לעיל, ולכן על בעל המלון לכבס את כל המצעים קודם תשעת הימים. ואם נמנרו לו כל המצעים המכובסים ובאו אליו אורחים חדשים ואין לו מה להציע להם, כתב בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' לא אות ט) שיש להקל לכבס מראש חודש אב עד שבת, אבל לא בשבוע שחל בו. 2 בשו"ע (ס' תקנא ס"ג): "יש לזהר שלא ישבו שלשה לאכול בסעודה המפסקת כדי שלא יתחייבו בזימון, אלא כל אחד ישב לבדו ויברך לעצמו". אך כתב השו"ע "וכל זה בסעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה סעודת קבע וכשהוא אחר חצות, אבל אם היה קודם חצות אין צריך לזהר בדברים הללו". נמצא שאין מניעה לשבת לאכול יחד ברבים בתשעת הימים, כיון שהאיסור של לאכול כאשר מתחייב בזימון הוא דוקא בסעודה המפסקת בלבד. והנה מבואר בשו"ע (ס' תקנא ס"ג) שאסור לעשות

אבלו, אפילו נתכבסו קודם לימי האבלות. וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' מד) שכתב להיתר לבעל המלון להחליף מצעים עבור אורחים הבאים למלון, וכן הביא בקובץ מבית לוי (חלק י' עמ' כט) מבעל שבט הלוי. ויסוד ההיתר בזה על פי מה שכתב השו"ע (י"ד סי' שפ"א ס"ב וס"ג) שמותר לאכל לרחוץ כדי להעביר הזוהמא וכן מותר לאכל איסטניס לרחוץ כל גופו, וכיון שאין רגילות בני אדם להשתמש במצעים ומגבות שהשתמש בהם אחר, הרי דינו כאיסטניס שמותר לו להחליף. וראה במנחת יצחק (שם) שהוסיף שלכתחילה יתן את המצעים על גבי הקרקע קודם שישתמש בהם, ויאמר לבעל המלון שלא יחליפם שוב עד אחר תשעה באב. וכל זה הוא לענין השימוש במצעים ומגבות מכובסים למתארח במלון או בצימר, אך לבעל המלון אסור לכבס מצעים בימים אלו כלל, כיון שאיסור הכיבוס בתשעת הימים הוא איסור

1 בשו"ע (ס' תקנא ס"ג) "שבוע שחל בו תשעה באב, אסורים לספר ולכבס, אפילו אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניח לאחר תשעה באב, ואפילו אין לו אלא חלוק אחד, אסור. וכן המכובסים מקודם, בין ללבוש בין להציע בהם המטה ואפילו מטפחות הידים והשלחן אסור". והרמ"א הוסיף שאנו נוהגים להחמיר בכל זה כבר מראש חודש אב. ונמצא שיש בימים אלו ב' איסורים: א. לכבס בגדים מלוכלכים אפילו כאשר אינו רוצה ללבושם. ב. ללבוש בגדים מכובסים אפילו נתכבסו קודם תשעת הימים. והטעם שאסור לכבס בימים אלו כתב המגן אברהם (ס"ק יב) שהוא משום שנראה כמסיח דעתו מהאבלות. ובפרי מגדים (א"א ס"ק יב) כתב שהוא משום שזה גורם שמחה כאשר מכבס את בגדיו. אמנם מה שאסור ללבוש בגדים מכובסים הוא מדין אבלות המבואר בשו"ע (י"ד סי' שפ"א) שאסור לאכל ללבוש בגדים מכובסים בימי

אכילת פירות קיץ בסעודה המפסקת

בימי צום הצמא הכבד מקשה עליי מאוד, ובפרט בצום תשעה באב שהוא בשיא הקיץ. לאחרונה שמעתי שכדאי לאכול לפני הצום ענבים ואבטיחים שהם פירות המלאים בנוזלים, וכך להימנע מצמא והתייבשות במהלך הצום. רציתי לברר האם מותר לי לאכול פירות אלו בסוף סעודה המפסקת?

ת. מותר לאכול בסעודה המפסקת פירות קיץ כגון ענבים ואבטיחים, שהרי אינו אוכלם לתענוג אלא להקל את הצום.⁴

מכירת פומבית שנקבעה לתשעה באב

לפני כמה שבועות אבי נפטר בשיבה טובה. קיבלתי ממנו בירושה חפצי אומנות שונים, ציורים, עתיקות וכדומה. החפצים הללו לא היו שימושיים עבורי, ועל כן מסרתי אותם לבית מכירות פומביות מוכר מאוד בעולם העתיקות, על מנת שיימכרו לכל המרבה במחיר באחת המכירות הקרובות. כעת קיבלתי את חוברת המכירה הפומבית של חודש יולי למניינם. אני רואה שחפציו של סבי זכו לשני עמודים במקום מרכזי בחוברת, אך זמן המכירה נקבע ליום תשעה באב. אינה פרודצורה להסרת פריטים מהמכירה, אך היא כרוכה בקנס של כמה מאות שקלים. האם אני חייב להסיר את הפריטים מהמכירה, כדי שלא יחשב לי כעשיית מלאכה בט' באב?

ת. יש להקל שאינו צריך להסיר את החפצים מהמכירה. ואם בית המכירות הוא של ישראל יש להחמיר.⁵

מגבונים בתשעה באב

בזמננו מצויים מגבונים לחים המשמשים

בגדים חדשים ומגמלים חדשים בשבת, והוּש
להחמיר בה מראש חדש'. לכן לא בר פכד ראוי
לשמריו בה כבר מראש חודש ולא רק מהשבו
שחל בו תשעה באב. ובמשנה ברורה (פ"ק מה) כתב
שטעם האיסור הוא לפי מה שמבאר בירושלמי
(פסחים פ"ד הלכה א') שהשנים נהגות להחיל
את חוטי השתי לצורך התפירה ומשום שבתלה
בן השתיה כשנחרב לו המקדש, והסמיכו מנהג
זה על הפסוק (תהלים א') 'כי השתות ירושן'.
בשו"ע (פ"ה) הובא דברי הריושלים, ובס"י (פ"ה)
הביא מנחם יוסף (פ"ה) שכתב שאין חילוק בין
תופר עבדו או עבדו אחריהו בין עושה בתנים או
בשכר. כן הוסיף ש' שאיסור זה הוא אפילו אצל
רצוצה לחדש את הבגד בתשעת הימים, אבל רצוצה
לתפור ולהניחו לאחר תשעה באב שגם כן אסור.
ולפי זה כאשר במסורת הקורט תפירות התמלית
בגד חדש הראוי ללבושה, היו זו בכלל המלאכה
שנאסרה בתשעת הימים, ואין מקום להקל
מצד עצם העובדה שהעשייה נעשת במסגרת
לימודית. אמנם כאשר מדובר בתגורל טכניקות
תפירה על גבי פיסות בד, הכרת המכונה, ביצוע
תפרים שונים, פירוק ותיקון, או עבודה על בגדים
שינים לצורך לימוד לבדו, יש מקום לומר שאין זו
עשיית בגד חדש שעליה חזר חזקמני, אלא לימוד
מלאכה בלבד. ואם שאלו הניח את חוטי השתי
זה רק כאשר עושה כן עבור תפירת בגד, אך אצל
שאר הוראה התפירת בגד חדש לא תלגורל,
ומותר. כוונה בהלכות שלמה (דף פ"ד ס"ה) שכתב
להקל אפילו בתפירה בגדים ממש בקיטנות של
כנות שאין בהם להעסיק אותם אומות ילידי בטלה
ושיעמום. וקובץ במית לו' (בין המצרים עמ' ב') כתב
שכל מקום לא יסימו את תפירת בגד בתשעת
הימים, אלא יניחו את סיום הבגד לאחר תשעה באב.
4 בשו"ע (א"ת תהב ס"ד): 'מותר לאכול פרות כשהם
חיים אפילו כמה מינים'. והיינו, שאף שאסור
לאכול סביבה המפסקת של תשעילין, אך פירות
חיים אמנם מבושלים אינם בכלל תשעילין ומותר
לאכול. אמנם הרמ"א (שם ס"א) כתב 'וכן לא יאכל
אחר סעודתו שני ומליח בדרים שבוה בנהו בשרא
פעמים די שיתנהג בפרישות'. ומקור הדברים הוא
מהראב"ה (הלכות תענית ט' תתנח) שהשתב' א"ה
רגיל לאכול ארץ אכלתו גנון או מליח הכותב ב'ה
ואף לא בר השוהדות ב'ה, מצוה להתנהג בפרישות'.
ומבאר שסיבת האיסור הוא כדי שיתנהג בפרישות.

לניקוי הפנים, הידיים ושאר חלקי הגוף, והם לחים במידת מה אך אינם נוטפים מים. יש המבקשים להשתמש בהם בתשעה באב כדי לרענן את פניהם או לקנח את רגליהם, אף אם אין שם לכלוך ממש, לצורך תחושת ניקיון ורעננות. האם השימוש במגבונים אלו נחשב לרחיצה האסורה בתשעה באב, או שדינם כמפה גנובה שהתירו הפוסקים לקנח בה את פניו ורגליו?

ת. מגבון לח שאין בו שיעור 'טופח על מנת להטפוח' ואינו מרטיב את הגוף כדרך רחיצה, מותר לקנח בו את פניו ורגליו אף לצורך רענון. ואולם מגבון הרווי בלחות באופן שמרטיב את העור ויש בו 'טופח על מנת להטפוח', אסור בשימוש לשם תענוג בתשעה באב⁶. ולצורך הסרת לכלוך ממש מותר להשתמש בו כפי הצורך, שהרי רחיצה לצורך ניקיון לא נאסרה מעיקר הדין⁷.

מדרסים בנעלי תשעה באב

בתקופה האחרונה אני סובל מאוד מכאבי רגליים, ובהמלצת הרופא התחלתי ללכת עם מדרסים בנעליים. כאשר אני הולך ללא מדרסים רגליי כואבות מאוד. האם מותר לי בתשעה באב לשים את המדרסים בתוך נעלי הבד שלי?

ת. יש מקלים לשים מדרסים מעור בתוך הנעל
ללכת בהם⁸.

**כיבוס בגדי שבת במוצאי תשעה באב
שחל ביום חמישי**

השנה תשעה באב חל ביום חמישי, כך שמיד בסיום הצום צריך להתארגן ולהתכונן לשבת. רציתי לברר האם בשנה זו מותר לכבס את בגדי השבת כבר במוצאי הצום, או שיש

יסור אכילת פירות קיץ בסעודה
 ולכלל לצורך הצום כדי להרבות
 לאט לאט חטונם ומותר.
 יד. ס"ב) 'מקום שנהגו לעשות
 עושין' במקום שנהגו שלא
 עשו, ובכל מקום תלמידי חכמים
 הנהגה לעשות עצמם תלמידי חכם
 ואפילו במקום שנהגו שלא
 ידי איש יהודי, אפילו בביתו'.
 ומונה לדין פרקמטיא המבואר
 בה במקום שנהגו איסור המלאכה
 שיש כאשר בית המכירות מנהלו
 שישו הדבש שאינו יד צדק לכלל
 המבואר בש"ע פ"ק אפילו במקום
 שיש מלאכה בתשעה באב, מותר
 לגי יוג. אמנם כאשר תי
 ישי ישראל ישי להסתפק דבר,
 (ש"ס) ש'מלאכת דבר האבד
 כאשר נדון ש'מלאכת בחולו
 ח"מ כתב הש"ע (א"ח קטל ס"ה)
 תדיר נכון ספירתו ואי שייכות
 שיש לקנות סחורה וכן ירידת
 ש'מ, וקנות למכור להם אפילו
 ש'מבואר בש"ע יוסף (ש"ס) בש"ס
 (א) מאניעת הרווח חשבה
 האבד. ולכן אף כאן שמכירת
 ומכירת תגרום שייכות יותר על
 אבד דבר האבד, ובפרט כאשר
 חשבה להשתתפות במכירה.
 משה (א"ח תשמה) כתב במשנה ברורה
 שיש כאן בתשעה באב יריד
 וזאת לקנות מהם ולמכור להם
 האבד בליה רבה (א"ח קט"ו ד)
 ומותרת המלאכה בתשעה באב
 אבד, ואילו דבר האבד מותר
 ישי, וכתב שאפשר שאסור
 והביא דבריו הביאור הלכה
 ש'משה ברורה (ש"ס) ביאר הטעם
 ישי ישראל אף שזה דבר האבד,
 נדעת לגמרי מהמאכלות, ומבואר,
 האבד מותרת בתשעה באב
 לעשותה בפרהסיא או באופן
 המאכלות ולפי זה נראה שאף
 תמימית אסורה בתשעה באב

כאשר היא מנוחלת על ידי ישראל, שורר זה מכירה בפרדיקא, אלמנה הסחת דעת המאבלות ש רק למכור ולא לנשוא.

הרמ"א (סי' תקנ"ד סי"ד) כתב: 'מותר לשרות מפה במים בערב תשעה באב ומוציאין מן המים והיא מתנבת ומקנה בן פניו ברורה', אפילו אין עושה רק לתענוג שר' כיון שהיא גנובה'. ובמשנה ברורה (סי' כז) כתב שזה דוקא כאשר אין המפה להח' בשיעורו ונתן טופח על מנת להטפיה, אבל אם היא רטובה עד שהיא טופח על מנת להטפיה אסור, כיון שהוא רחיצה'. ולכן יש לבדוק האם המגבונים לחים בשיעור טופח על מנת להטפיה. אמנם מ' שהיא איטנסיו ודעתו אינה מיושבת על לא שקיקת את פני מותר, לו ומכאוב במשנה ברורה (סי' כב) שאפילו קינוח הפנים במים מותר באופן זה.

שר' יומור אפילו לרחוץ בן להעביר לבלו, ומכאובו בשו"ע (סי' ט"ז) שאם הוי זה מן מלוכלכות בטיט ובצואה מותר לו לרחוץ להעביר את הלכלוך כיון שלא אסרו אלא רחיצה של טענוג.

הרמ"א (סי' תרי"ד סי"א) כתב שמותר לעמוד ביום הכיפורים על גבי כרים וכסתות מעור, והמחמיר נבוא ע'לי ערוב. וראה בחלקת יעקב (סי' כ"ט) שכתב להתייר הנחת מדרסים בעבלי ד' למי שמצטער מאוד בלא זה, ולפי שהמדרסים חתמת עצמן אין עליהם שם מעל, מותר לעמוד עליהם כשהם לבדם כמו כרים וכסתות ש' עור, ולכן אין אסור אין להניח בנות עבלי ד' כיון שאינו מבטלם לנעל ולא ח' על הנעל שם מעל ש' עור על ד' זה. ועוד כתב להתייר מ'ר' המכאוב בשו"ע (סי' תרי"ד סי"א) שאם ירדו גשמים מותר לאיטנסיו ללבוש מגעלים ש' לילך לבית הכנסת. וכבת הרמ"א (סי' ט"א) שאם ירדו גשמים מותר לכל ללבוש מגעלים, שכולם ראשונים מותר לכל מ'ר' שמצטער בלכלוך גליו, וכן כתב השו"ע הרב (סי' ט"ז). ולכן אין כאן ש' להתייר מ'ר' שמצטער עורב. וכן בספר שו"י ע"י (סי' ט"ז) כתב להתייר מ'ר' שאינו יכול ללכת בלא זה. אמנם הגרי"ש אלישיב (אש"י) האיש פ"כ אה (י) מכתב החסיד בזה.

מעיין הדין מותר מיד לאחר התענית להסתפר ולבשם א' כתב בשו"ע (סי' תקנ"ה סי"א) 'בתשעה באב עלת ערש ציחיו א' ביחל נשוקר עד שקיקת החמה ביום עציון'. ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול ש' שלשות יום' י' בליל עשירי היום ש' וכתב הרמ"א (סי' ע"ח) ש' מחמירין עד צאת היום

להימנע מכך עד יום עשירי באב בחצות?

ת. נהגו שלא לרחוץ במרחץ ושלא לספר ולכבס עד יום עשירי בחצות⁹. אולם כאשר חל תשעה באב ביום ה' ויום עשירי הוא ערב שבת, מותר בכל זה לכבוד שבת¹⁰.

**העמדת מכונת כביסה על טיימר
בתשעה באב**

השנה, כשתשעה באב חל ביום חמישי והזמן שנותר להכנות לשבת קצר, יש המבקשים להקדים ככל האפשר את סידורי הבית. האם מותר להכניס את הכביסה למכונת הכביסה במשך יום תשעה באב, לכוון שעון שבת או טיימר כך שהמכונה תתחיל לפעול מאלה מיד במוצאי תשעה באב, ובכך לחסוך זמן להכנות לשבת, או שהכונה והעמדת המכונה על טיימר בתשעה באב אסורה?

ת. אם יש צורך, אפשר למלאות את המכונה בבגדים מבעוד יום לאחר חצות ולכוון את השעון שתתחיל לפעול בלילה¹¹.

קייטנה לילדים בתשעה באב

במקומות רבים מתארגנות בתשעה באב קייטנות לילדים, שנועדו להעסיקם במשך שעות היום ולהקל על ההורים את הצום. מפעילי הקייטנה מקבלים שכר עבור עבודתם. מאחר שנפסק בשולחן ערוך (סימן תקנ"ד סעיף כד) ש'העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה', נשאלה השאלה: האם מותר להפעיל קייטנה לילדים בתשעה באב בשכר, או שיש בכך משום עשיית מלאכה האסורה ביום זה?

ת. מותר להפעיל קייטנה לילדים בתשעה באב,
ואין לחשוש שבשל כך לא יראו סימן ברכה
בשכר המתקבל.¹²

וְלֹא יוֹתֵר. וּבְמִשְׁנֵה בְּרוּרָה (סָפֵק), וּבִסְמֵן תִּקְנָה סָפֵק ל' הָיָא מִמְּהֵמָּא אֲבָרְהָם (סָפֵק תִּקְנָה סָפֵק) שְׂכַת בִּשְׁם מוֹרְשֵׁל" (שִׁלְתָּ ס"י) שְׁהוּ הָדִין לְרִיחֵינָה תְּסַפֵּרוֹת וְכִיבּוֹס גְּבִידִים. וּבִבְיָאֵר הִלְכָּה (וְיָדָה עַד חֲצוֹת) הָבִיא מִמָּאֵמָר מִרְדִּכִי (סָפֵק) שְׁאִין אֲסוּר אֵלֶּה בָּשִׁין יוֹן אֵלֶּה בָּשִׁין דְּרִיבִים מוֹתֵר, וְכַתְּבֵן שְׁכֵן מֵמָּא דְּבַר. אֲבִיבְיָאֵר הִלְכָּה כַּתְּבֵן שְׂמַלְל מְקוֹם קֶשֶׁה הִקְלֵל בּוֹה כִּיּוֹן שְׂכֻמָּה אֲחֻרֹּנִים תִּתְּקִיּוּ דְּבִי הִמְנָן אֲבָרְהָם לֵאמֹר אָף רִיחֵינָה תְּסַפֵּרוֹת וְכִיבּוֹס עַד חֲצוֹת הַיּוֹם שֶׁל עֶשְׂרִי אֲבָרָה.

10 בְּמֵגֵן אֲבָרְהָם (סִי תִקְנָא"ל סָפֵק) הָבִיא שִׁיטָּה הַתּוֹסֵפוֹת (תַּעֲנִיתִי ל' דִּהּ וְרִיחֵיהֶן) הַלְתִּירִי כִיבּוֹס לְכַבּוֹד שֶׁבֶת אֶת הָאֵל שְׂכַתָּה בָּאֵל עֲצֻמּוֹ שְׂכַחַל כִּיּוֹם חֲמִישִׁי מִן הַמִּנְהַל וְלִמְלַע, אֲוֹלַם הָאֵל מִמְּהֵמָּא אֲבָרְהָם דִּין שִׁיטָּה זֶה וּפּוֹסֵק כַּתְּבֵן" וְהִדְ"מ וְעוֹדוֹ דְּבִיּוֹם תְּשַׁעֲהָ אֲבָרָה. אֲבִיבְיָאֵר כַּתְּבֵן (שֶׁ סָפֵק) אֲסוּר בְּתַשְׁבֵּה שֶׁבֶת שְׂחַל כִּיּוֹם ה' הִקְלֵל לְכַסֵּם אֲחֵרֵי חֲצוֹת הַיּוֹם גּוֹי, וְכִ"כ שִׁיטָּה יַעֲבִי"ז וְכִ"כ מַחְזִיק בִּרְכָה (סָפֵק) וּבִבְנֵי שֶׁ"ס (דְּרִיבִים ס"י הָרִיךְ בְּנֵי חֲמִישִׁים סָפֵק)..." וּבְמוֹצָא"ל תַּעֲנִיתִי מוֹתֵר בִּשְׁנֵה זֶה לְכַסֵּם בִּי (שְׂפִירוֹת) שֶׁבֶת כִּלְכַּלְתָּה בְּסָפֵק סָפֵק, שִׁלְתָּ אֶת דְּבַרְכּוֹ ח"מ מ' אָף יִשְׂרָאֵל ח"מ ס"י (כ'ו). וְאָף בְּשִׁשְׁעֵיר שְׂכֻבָּה (סָפֵק) כַּתְּבֵן שְׂמוֹתָ בְּשַׁחְרִית, כַּתְּבוּ הַפּוֹסֵקִים שְׂכֻבָּה (אֵי) הַכּוֹנֵס לִשְׁחִירָה דְּוּקָא, אֲבִיבְיָאֵר שְׂכֻבָּנָה לֹא אֵי הָרִיךְ לְכַבּוֹד כִּלְיָה. וּמִדְּמֵנָה מוֹתֵר מִן בְּמוֹצָא"ל תַּעֲנִיתִי. וּבְמִשְׁנֵה בְּרוּרָה (שֶׁ סָפֵק) כַּתְּבֵן שְׂכַל זֶה רָק אֵם עוֹשֶׂה כֵּן לְכַבּוֹד שֶׁבֶת, וְלֵכֶן וּבְנֵי חֲצוֹת רִיחֵינָה אֵל הַלְתִּירִי לֵבֵל שִׁשְׁיִי אֲבָרָה כֹּאשֶׁר דְּרִיבֵיהֶן הִתְרַחֲצִין בָּשִׁין פַּעַם לְמַחְמַת לְכַבּוֹד שֶׁבֶת, כִּיּוֹן שֶׁנִּמְצָא שֶׁמָּה הִתְרַחֲצִין לִבֵּל שִׁשְׁיִי אֲבָרָה לֹא אֵי לְכַבּוֹד שֶׁבֶת, אֲבָרָה שֶׁגִּרְשִׁי"ל אֵלִישִׁי (אֲשִׁירִי הָאִישׁ עִמָּא חֲמֵל אִתָּא) מִבּוֹבֵה שְׂחֻלְתָּה בּוֹה כִּבְרִי מִיּוֹם שִׁשִּׁי בְּבוֹקֵר, כִּיּוֹן שֶׁבִּשְׁנֵה כּוֹל זֶה וְרוֹל לֹא דִינִי אֲבִלְתִּי בְּקֶרֶב שְׂכֻבָּה מִמְּהֵמָּא כִבּוֹד שֶׁבֶת.

11 שְׁהִי מִלֵּאכָה קֵלָה שְׁאִין בִּיהִי שִׁיּוֹי מוֹתֵר כְּמִ"ש בְּרַמ"א (סִי תִקְנָה סָפֵק), וְהַתְּשַׁע הִיטִימִיר אֵל מִלֵּאכָה קֵלָה. וְדוּקָא כַּתְּבֵן מִצּוֹעֵת מִלֵּאכָה אֲבָרָה חָל לֵבֵל שִׁשִּׁי שִׁשְׁיִי שְׂהוֹתֵר לְכַסֵּם לְצוּרֵךְ שֶׁבֶת, וְלִפִּי זֶה מוֹתֵר אָף לִפְנֵי חֲצוֹת שְׁהִי הוֹתֵרָה מִלֵּאכָה שְׁאִין בִּיהִי שִׁיּוֹי אָף לִפְנֵי חֲצוֹת (סִי תִקְנָה סָפֵק), מִלֵּךְ מְקוֹם רָק לְעוֹשֶׂת אֵל סִידוֹר הַבֵּית רָק אֲחֵרֵי חֲצוֹת כְּדִי שֶׁלֵּא הִלְסִיחַ דַּעַת מֵאֲבָלוֹת.

12 מִבְּשֵׁנֵה בְּרוּרָה (שֶׁ סָפֵק מִן שֶׁסֶם מִמְּנָה אֲבָרָה) מִבּוֹבֵה שֶׁנֵּם אֲחֵרֵי חֲצוֹת הַיּוֹם, כַּתְּבֵן עֵינִיקִי אִיסוֹר מִלֵּאכָה הוֹלֵק מִמְּמוֹנוֹת שְׂהוֹתוֹ גֵּבֵן אֵם אֵדָם שִׁשִּׁי שְׂהוֹתֵר לְכַסֵּם לְצוּרֵךְ שֶׁבֶת, וְלִפִּי זֶה מוֹתֵר אָף לִפְנֵי חֲצוֹת שְׁהִי הוֹתֵרָה מִלֵּאכָה שְׁאִין בִּיהִי שִׁיּוֹי אָף לִפְנֵי חֲצוֹת (סִי תִקְנָה סָפֵק), מִלֵּךְ מְקוֹם רָק לְעוֹשֶׂת אֵל סִידוֹר הַבֵּית רָק אֲחֵרֵי חֲצוֹת כְּדִי שֶׁלֵּא הִלְסִיחַ דַּעַת מֵאֲבָלוֹת.

מדברי הגמרא (עבודה זרה סח.) לענין דבר שאינו ראוי לאכילה, שאמרו שם: 'סרוחה מעיקרא עפרא בעלמא הוא'. ועוד אמרו: 'שאיין ראיה לגר אינה קרויה נבלה'. וכן נפסק ברמב"ם (הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"א) ובש"ך (י"ד סי' קג), שכל שנפסל מאכילת אדם, ובפרט מאכילת כלב, פקע ממנו שם מאכל. וכל שכן שיער, שמעולם לא היה ראוי לאכילה, שאין עליו שם מאכל כלל.

גדר מ'ן המותר בפ'ך

ואל יקשה בענין ממה שמצינו שפסלו שיער וגידין של בהמה טמאה לכתובת תפילין משום 'מן המותר בפ'ך' (שבת כח:), דמשמע ששיער בכלל מה שאינו מותר בפ'ך. שאין משם ראיה כלל לאיסור אכילה, שהרי עור נבילה וטריפה אסור באכילה ובכל זאת כשר לתפילין (שבת קח. רמב"ם הלכות תפילין פרק א' הלכה י'), ומוכח שגדר מ'ן המותר בפ'ך' הכוונה למין הבהמה, שיהא ממין טהור, ולא בשאלה אם אותו דבר עצמו ראוי לאכילה. ואדרבה, גיד הנשה אסור באכילה וכשר לסת"ם, לפי שבא ממין המותר בפ'ך. נמצא שסוגיא זו עניינה במין הבהמה, ואין ממנה כל ראיה ששערות אסורות באכילה.

אף מצד חשש בל תשקצו אין מקום לאסור, שהרי מצינו במועד קטן (יח.) לענין ציפורניים שנפלו, שאין בהן משום מיאוס.

בטל בתערובת

ועוד זאת, לענין ביטול בתערובת, אף אילו היינו צריכים לחוש לאיסור, הרי השערות בטלות. שכן אין בשיער כל טעם. ויסוד איסור תערובות הוא בנתינת טעם, כמבואר בגמרא (חולין צח:) ובשו"ע (י"ד סי' צח ס"א). ועוד שנותן טעם לפגם מותר (י"ד סי' קג ס"א). וכל שכן בנדון דידן, שהשערות ניכרות ונשלפות ברובן, ומה שאינו ניכר, דק שבדקין הוא, בטל ברוב, ואינו נותן בתבשיל טעם כלל. ועוד ששיער הוא דבר יבש, ודבר יבש בטל ברוב, כמבואר בשו"ע (י"ד סי' קט ס"א).

ואין לומר ששערה שלמה היא 'בריה' שאינה בטילה אפילו באלף (י"ד סי' ק ס"א). שהרי תנאי 'בריה' מפורשים שם: א. דבר שהיה בו חיות. ב. אסור מתחילת ברייתו. ג. דבר שלם שאם יחלק אין שמו עליו. ושיער אינו בעל חיים, והוא חלק מן הגוף.

להלכה:

שערות של בעלי חיים טמאים, וכן של נבילה וטריפה, אינן בכלל דבר הראוי לאכילה, ודינן כדבר יבש שאין בו טעם, וכעץ בעלמא או עפרא בעלמא. וכל שכן כשהן מעורבות במאכל, שהן בטלות ברוב, אינן נותנות טעם, ואין עליהן דין בריה. לפיכך, מותר לעובד לאכול ולשתות במפעל אף במקום ששערות דקות מתעופפות באוויר ומתערבות במאכל או במשקה. אמנם, שערות הניכרות לעין, ראוי להסירן משום נקיות ככל שהדבר אפשרי, אולם השערות הדקות שאינן ניתנות להסרה אינן אסורות את המאכל, ומותר לאוכלו ללא חשש.

כעצמות החמור. ולענין אכילה שפיר דמי. הרי לפנינו, שדבר שהוא 'עצמות בעלמא', יבש ובלא טעם, מותר באכילה אף כשהוא מעורב במאכל, ואין בו דין 'כל היוצא מן הטמא טמא' (בכורות ה:), לפי שכלל זה נאמר דוקא בדברים הראויים לאכילה, כגון חלב, ביצים וולדות. אבל עצמות, קרניים וטלפיים אינם בכלל בשר. וכל שכן שערות, שהן קלות ודקות מן העצמות. ורק בגיד הנשה מצאנו שהוא אסור אפילו שאין בו טעם כלל, וכלשון הגמרא בחולין (צב:) 'עץ הוא והתורה חייבה עליו', ואין למדים ממנו לאיסור אחר כמו שכתב בפרי חדש (סי' קג סק"ב) 'אבל בשאר האיסורין כל שחזר האיסור כעץ יבש שאין בו טעם מותר מן התורה לאכלו', ובשפתי דעת (שם סק"ב) כתב שכן הסכמת כל הפוסקים.

וכן מפורש בשבלי הלקט (סימן לד, דין עור הקיבה), ופסקו הרמ"א (י"ד סי' פז ס"י) לענין עור הקיבה, שכתב: 'מאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחית בשר, מותר'. והרי עור הקיבה הוא חלק מן הבהמה עצמה, ואף על פי כן, משנתייבש עד שאין בו לחלוחית, שוב אינו נחשב בשר. קל וחומר לשיער, שמעולם לא היה בו טעם בשר או לחלוחית כלל.

והגם שכתב בשו"ת נודע ביהודה (קמא סימן כו) שכל ההיתר של עור הקיבה דווקא בענין של בשר בחלב שאין כאן איסור עד שיערב אותו בחלב, והרי בשעה שהכניס בו את החלב כבר אינו ראוי למאכל אדם ואין לו שם בשר, אבל בקיבת נבלה שכבר יש לה שם איסור, לא מועיל מה שנאסרה למאכל אדם להוריד ממנה שם איסור. אמנם מלבד שבגוף הספר שבלי הלקט (שם) שלא עמד לפני הנודע ביהודה מפורש שהתיר גם באיסור נבלה, וגם האחרונים מדעת עצמם נחלקו על עיקר חידושו וכתבו להתיר גם בנבילה (והו"ד בשו"ת יביע אומר חלק ח י"ד סימן יא), וגם הוכיחו שהש"ך התיר גם בנבילה, הרי שגם בנוודע ביהודה מפורש (שם ד"ה ובנפסל מלאכול לכלב) דכל זה דווקא כאשר נפסל רק מאכילת אדם, אך כאשר נאסר לגמרי גם מאכילת כלב בטל האיסור. [ועפ"ז כתב בשו"ת הר צבי (יוה) דעה סימן פג] שההיתר של ג'לטין אם נפסל רק מאכילת אדם תלוי במחלוקת הש"ך והנודע ביהודה, אך אם נפסל גם מאכילת כלב לכולי עלמא מותר].

ומה שכתב הש"ך (שם סק"ג) שמכל מקום לכתחילה נראה שאין לעשות כן, טעמו משום שחוששים שמא הקיבה אינה נקיה לגמרי מלחלוחית ועשויים לבוא לידי מכשול, כמבואר בשו"ת רעק"א (קמא סי' רז), או מחשש שמא יבשל ויחזור לאיסור לדעת המחמירים (נודע ביהודה קמא סימן כו ד"ה ומה נראה לענ"ד), אבל בשערות הפרושה שמעופפות במפעל שאין בהם שום לחלוחית בשר פשוט שגם לדעת הש"ך אין כל איסור לכתחילה. עוד יש להוכיח להוסיף

לגמרי והם כעץ יבש, ומה שאסר הרמב"ם הוא בעצמות קשות שיש בהם לחלוחית בשר או שיש בהם מוח עצם, שאסורות לכולי עלמא, וכן ביאר בדעתם הציץ אליעזר (הערה שם סק"ג), וכן הכריע בשו"ת יביע אומר (חלק ח יורה דעה סימן יא), שאין בעצמות היבשות איסור כלל.

אולם דעת האגרות משה (י"ד ח"ב סי' כז ד"ה ודועלסטין), המנחת יצחק (חלק ג סימן קמז, וחלק ה סימן ה) ומשנת רבי אהרן (חלק א סימן ז), שהג'לטין אסור אפילו שהוא נעשה מעצמות יבשות, אך טעמם אינו מצד שגם מה שאינו ראוי למאכל כלב אסור באכילה, אלא משום שהג'לטין רק במשך התהליך אינו ראוי למאכל, אך בסיום התהליך הוא ראוי למאכל אדם, וזה אינו נחשב לביטול האיסור. כמבואר הטעם באגרות משה (י"ד ח"ב סי' כג) 'שמה שנפסל מאכילה הוא מצד הכנתם בזה לאוכל יותר טוב'.

ובמשנת רבי אהרן (שם ס"ק כב) כתב דאפשר שגם לדעת החוות דעת (סי' קג סק"א) שמתיר כאשר הוא נפסל ממאכל ורק אח"כ חזר להיות מוכשר למאכל, לפי שהאיסור כבר בטל [ודלא כהשפתי דעת (שם סק"ב) שהאיסור חוזר וניער], שכל זה דווקא כאשר מכשירים את המאכל על ידי דבר חיצוני של תבלין וכדומה, אבל כאשר המאכל הותר רק מחמת יבשותו, ושוב מחזירים אליו את הלחות ונעשה ראוי, גם החוות דעת מודה לאיסור. וגם בג'לטין הרי אין מוסיפים חומרים, רק מוציאים חלק מהחומר של העצמות והעור ומשאירים רק את החומר של הג'לטין.

ובמקום אחר כתב האגרות משה (י"ד ח"ב סי' לב) שיש ספק באיסור על הג'לטין, וצד איסור שיש בו מטעם דברי הרמב"ם שכל מה שאינו ראוי למאכל אדם ואינו חייב עכ"פ הוא איסור, יש לדון אם הוא איסור מדאורייתא או מדרבנן. ודעת רבי אליעזר זילבר (קובץ ישורון חלק יב עמ' רמב) שהוא איסור דאורייתא עיי"ש.

ראיה מרגלי דבורים ומעור קיבה

והנה בענין שערות, נראה פשוט שדינן כעצמות היבשות, שאין בהן טעם ולא לחלוחית כלל. עוד ראיה להתיר מה שאינו ראוי למאכל כלל מדברי התוספות (עבודה זרה סט. ד"ה ההוא), שהקשו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבות בו, ותיירץ רבינו תם: דודאי רגלי הדבורים, כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים, דהא העצמות טהורים, דתנן (י"ד פ"ד מ"ו) עצמות החמור טהורים, ורגלי הדבורים

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגב כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקר והנעלה מחכמי ורבני כולל באר ישראל

הרה"ג משה זאב נוסביום שליט"א להולדת הבן

יזכה לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

בעניין צביעה באוכלין

בבית משפחת כהן יש מקפידים לשתות בסעודת השבת רק מים וסודה, ולרגל שמחה משפחתית כשהגיעו אורחים רבים וביניהם ילד שאוהב לשתות מיץ מוגז בטעם אבטיח, אך בעקבות קפידתם לשתות רק מים וסודה לא היה להם לספק את רצונו של הילד, עד שהבריק במוחו של אחד המארחים מה הבעיה?! הרי ניתן לקחת כוס סודה ולשפוך לתוכה קצת יין אדום או צבע מאכל ובכך יתרצה וינוח רצונו, אך כמובן שהמשתתפים שהיו יראי שמים התחילו לדון בפולמוס ההלכתי בדיון צביעה באוכלין, האם הדבר מותר בשבת קודש? תשובה:

הנה נפסק בשו"ע (סי' ש"כ סעי' י"ט) 'אין צביעה באוכלין' ובדרכי משה שם כתב שלכאורה המקור לדיון זה הוא מהמשנה בשבת (קל"ט:): 'נותנים ביצה במסננת של חרדל' ובכך החלבונו נשאר למעלה והחלמונו יורד למטה וצובע את החרדל.

ולכאורה קשה על זה מהגמרא (שבת דף ע"ה.) שהשוחר בשבת חייב לדעת רב משום שני טעמים: א. מפני נטילת נשמה. ב. מפני שצובע את בית השחיטה בדם וניחא ליה בכך שרואים את האדמומיות שהשחיטה בוצעה כעת והבשר טרי. ואם כן עולה מהנ"ל לכאורה סתירה, האם יש צביעה באוכלין או לא.

ומתוך האור זרוע (סי' ס"ג הובא בב"ה"ל סי' ש"כ סעי' י"ט) שאין כוונת הגמרא לחייב על צביעת בשר הבהמה אלא על צביעת עור בית השחיטה, דצובע עורות אסור מדאורייתא, אמנם לרש"י שכותב בפירוש שהכוונה לצובע בשר בית השחיטה (שם תחילת ע"ב), א"כ חזרה הקושיה למקומה. ומתוך הפרי מגדים (אשל אברהם סי' כ"ה) שמכיוון שכוונת השוחט למכור לאחרים ורוצה שיתקיים הצבע עדיין אינו בגדר מאכל.

והנשמת אדם (סי' ק"א) תירץ שהיות שדרך השוחטים לצבוע את הבשר ממילא מתחייב חטאת, משא"כ ביצה מכיון שאין הדרך לצבועה ממילא מותר לכתחילה, ויוצא מדבריו שאם הוא אומן שדרך האומנים לצבוע כך או במקרה שהדרך לצבוע בו כך יהיה חייב, ואם אין הדרך לצבוע כך מותר.

וצ"ב בדברי המשנ"ב (סי' ב"י) שהעתיק מהנשמת אדם דיש להימנע ליתן יין אדום בין לבן אם כוונתו לגוונו, וקק דע"פ הנשמ"א שכתב בהדיא דכוונתו לאסור רק במוכרי יין שדרך צביעה, היה צריך לפרט ולהגביל את דבריו שמדובר רק בדבר שהדרך לצבוע בו (ארחות שבת פ"ז הערה א') ולכאורה איברא צ"ל שבזמן החיי אדם היה הדרך לצבוע בין, או שכוונתו על אומן שדרכו בכך, ולכא' משמע כן מהמשנ"ב (סי' שכ"א סי' ס"ח) שמותר לשים ביצה במשקה בארשט לצורך הגוון ואין שיטה חולקת, אבל יש המבינים את המשנ"ב שם כפשוטו (אפי' שלא משמע כן מש"ס ופוס') שאם מתכוין לשם צבע אסור.

ומ"מ אלו ואלו מודים שדבר שאין כוונתו כלל לצבע כגון קפה ותה אין בהם חשש צביעה כלל, אבל השע"צ (סי' ש"ח סי' ס"ח) כותב שאם אפשר עדיף לשים את התה או הקפה ואח"כ את המים לחוש לדעת היעירות דבש הסובר שיש צביעה באוכלין [משא"כ שם קודם את הצבע ואח"כ את המים לא ניכר כ"כ הצביעה (רב פעלים ח"ג סי' י"א)]

והשתא דאיתא להכי שיש עצה לשים קודם את מין הצובע, אע"פ שאין לסמוך ע"כ שיש צובע מדינא, לדעת החיי אדם בצבע מאכל שהדרך לצבוע בו יהיה מותר, ובדבר שאין דרך לצבוע כגון יין אדום ששופך ממנו קצת למים או סודה - אם כוונתו שיגבר תאבונו בראיית הצבע ודאי שיש אפשרות להקל בפרט בעצה הנ"ל שישפוך קודם את היין ואח"כ יוסיף את המים [ועיי' בשבט הלוי ח"י סי' נ"ו שמיקל אף ביותר מזה].

העולה לדינא:

א. השופך יין בסודה לטעם מותר לכתחילה, ועדיף שישפוך קודם את היין.

ב. השופך יין לסודה רק לצורך צביעת המשקה - מעיקר הדין מותר וכנ"ל, אבל יש החוששים כחיי אדם שאוסר וממילא יחמיר או שישפוך תחילה את היין.

ג. לעררב צבע מאכל בסודה היות שדרכו בכך יש לאסור.

לבשל אחר חצות לצורך שבת

השנה שחל תשעה באב ביום חמישי, כך שמיד עם צאת הצום יש צורך להיערך לכבוד שבת קודש. האם מותר לאחר חצות היום של תשעה באב לאפות ולבשל לצורך השבת, כדי להקל על ההכנות הנדרשות לאחר סיום הצום, או שיש להמתין עד לצאת הצום ורק אז להתחיל בהכנות לשבת?

ת. כתב המגן אברהם (סי' תקנ"א ס"ק כח) שמותר לשחוט לצורך שבת בתשעה באב לאחר חצות. וכן מותר להכין כל צרכי סעודת שבת בבישול ואפייה.¹³

קידוש לבנה בתשעה באב שחל ביום חמישי

השנה, שתשעה באב חל ביום חמישי, אימתי הוא הזמן הראוי לומר קידוש לבנה?

ת. במשנה ברורה (סי' תכו ס"ק) כתב שכאשר חל תשעה באב ביום חמישי ימתינו לקדש הלבנה במוצאי שבת, אולם מנהג העולם לקדש הלבנה מיד במוצאי תשעה באב.¹⁴

אכילה לפני קידוש הלבנה

במוצאי תשעה באב, האם יש להקדים ולשבור את הצום תחילה, כדי לקדש את הלבנה מתוך יישוב הדעת ושמחה, או שנכון יותר לומר קידוש לבנה מיד לאחר תפילת ערבית קודם אכילה, ורק לאחר מכן לאכול?

ת. יש אומרים שצריך לטעום קודם קידוש הלבנה כדי שלא יהיה שרוי בצום.¹⁵ ויש שכתבו שאין חייבים להקפיד לאכול קודם קידוש הלבנה, אולם הרוצה לאכול, יטעם רק מעט ולא ירבה לאכול מקודם.¹⁶

ריקודים לאחר קידוש לבנה במוצאי תשעה באב

האם גם במוצאי תשעה באב רוקדים לאחר קידוש לבנה, או שמא כיון שנוהגים עדיין מנהגי אבילות, אין לרקוד?

ת. נוהגים לרקוד אחר קידוש לבנה גם במוצאי תשעה באב.¹⁷

וזה"ל: שאלתי לחברים אם כך הייה עושה מהרח"ו זלה"ה ואמרו שהיה מברך אז במוצאי תשעה באב, ולא הזכיר בדבריו שהיה טועם לפני כן, וכן כתב בספר עבודת הקודש שלו (מורה באצבע אות רל"ט) אחר ערבית והוא לילה ירחיך כל ידיו ופניו, וילבש מנעלים של עור ויברך ברכת הלבנה שהוא זמן הראוי לבשר הגאולה ולברך הלבנה העלוונה ולומר דוד מלך ישראל חי וקיים עכ"ל. וכן הוא בסידור יעב"ץ במוצאי ת"ב מקדשין אותה אחר נעילת מנעל ושינוי בגדים נאים. עוד כתב הש"ח יצחק, כי אף החושש לדברי השבות יעקב, היינו דווקא לטעום מעט שלא להיות שרוי בתענית, אבל לילך לאכול תחלה ארוחת הערב זאת לא צוה השבות יעקב, וגם אין היתר לדבר למלא כריסו תחלה ולילך לקבל פני השכינה דמהאי טעמא צריכים למימרא מעומד, וגם יש לחוש שתחטפנו שינה שהמאכל מביא את השינה כדאיתא בפרק קמא דיומא (י"ח), ובפרט ע"י חולשת הצום כי בריכים חלש מצום עכ"ל. לכן למעשה אין חייבים לטעום, ומכל מקום הטועם לא ימלא כריסו יותר מדי.

17. כתב הרמ"א (סי' תכו ס"ה) ולכך עושין שמחות וריקודין בקידוש החדש ודגומת שמחת נשואין. ובדרכי משה (שם ס"ה) כתב: דוע' כי כל עניינים אלו שצריכין להיות בשמחה בקידוש החדש וענין הריקודים יש לו סוד גדול בדרך הקבלה, וכבר הארכתי בו תודה לאל בפירוש האגדות שלי במסכת סנהדרין וכתבתי שכולם הם ענייני שמחת נשואין שהאשה חוזרת מתחדשת לבעלה כמ"ל לעיל סימן ת"ז (אות א) בשם א"ח (ראי חזק חזק סי' תנ"ד). והוא סוד קידוש החדש. והמשכיל יבין. והיינו שהריקוד לאחר קידוש לבנה אינו בגדר ריקוד של שמחה, אלא שמחצוה לריקוד היא על שם הריקודים שהיו לעתיד ודגומת שמחת נשואין מפני שישראל עתידין לחזור ולהתדבק בקב"ה כמו הלבנה המתחדשת עם החמה. וכן נהג הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי תשעה באב שחל בשבת עמ' יד). וז"ל בתשובות ונהגות (תש"א סי' יד), אך כתב דהנהיגים לקדש הלבנה קודם תשעה באב לא יקדו. ובהליכות שלמה (תפילה פרק טו הערה 38) הביא מהגרש"א שכשמקדשין קודם תשעה באב המנהג שאין מזמרים טובים מאורות. אולם בשו"ת ישא יוסף (הגר"י אפרתי ח"ב סי' קלה) הביא שמחילה היה נוהג הגר"ש אלישיב לקדש קודם תשעה באב והיה שר טובים מאורות בפה בלא ריקדה, ואח"כ שינה וקדש במוצאי ט"ב, וכתב שבמוצאי ת"ב אפשר לרקוד. ויש שהקלו אפילו לאכל בתוך שנת האבל (ראי אשה ישראל פ"א הערה ג) שלמי מועד (סוף פ"ד).

קובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מן האבלות, אינו רואה סימן ברכה. ולכאורה לפי זה היה מקום לחוש גם לגבי הפעלת קייטנה בתשעה באב, והיה מקום להתיר רק כאשר עיקר ההכנות נעשו קודם תשעה באב, באופן שהשכר נבלע גם בפעולות שנעשו לפני הצום, בדומה לדיון 'הבלעה' המבואר לגבי שחר שבת (סימן שו סוף ד), או לקבל את הכסף בדרך של מתנה וללא התחייבות מוקדמת לשכר, כעין המבואר עוד במשנה ברורה (סי' ס"ח ס"ט). אולם למעשה נראה להתיר, מפני שהפעלת קייטנה לילדים בתשעה באב אינה נועדה לצורך רווח גרידא, אלא יש בה צורך מצוה, שכן היא מסייעת להורים לעבור את יום הצום בצורה רגועה יותר ומאפשרת להם להתפנות לאבלות היום, וממילא אין לראות בה מלאכה רגילה הנעשית לצורך פרנסה בלבד. לכן, מותר להפעיל קייטנה בתשעה באב בתשלום, ואין לחשוש שבלש כן לא יראו סימן ברכה. אודות, כיון שהדבר נעשה לצורך מצוה ולתועלת הציבור, יש מקום לומר שזיכו לראות בו ברכה והצלה.

13. קובץ מבית לוי (תשעת הימים עמ' כב) בשם הגר"ש וואזנר. וכ"כ בהליכות אבן ישראל (עמ' שענ).

14. כתב ברמ"א (סי' תקנ"א ס"ה) נוהגים לא לקדש הלבנה עד אחר ט"ב באב. והטעם, מפני שהעם שרויין בצער ואבילות (לכוש שם ס"ד). ודעת הרמ"א (סי' תכו ס"ב) שאין מקדשין את הלבנה במוצאי תשעה באב, ובבאר היטב (שם סק"ה) כתב דהאר"י ז"ל כתב (פרי עץ חיים שער חן השבועות עמ' תקמ"ב) דיש לקדש במוצאי תשעה באב, כי במוצאי תשעה באב נולד בן דוד ומבשרים ללבנה ולישראל עשתידיים להתחדש. וכן במשנ"ב (שם סק"ה) הביא דעת אחרונים הסוברים שמותר לקדש במוצאי תשעה באב, ומוזר נראה שמנהג האר"י היה לקדש בכל אופן במוצאי תשעה באב.

15. במשנ"ב (סי' תכו סק"ה) כתב דצריך לטעום קודם, אולם במוצאי יו"ט מתוך ששמחין שיצאו בדימוס מקדשין הלבנה אף קודם שייטעמו. וכתב עוד שבמוצאי ט"ב אב צריך לזיהר שלא לקדש בלי מנעלים. ובשער הציון (סק"ה) כתב מהאליה ריבך שאם יש לו לקדש בציבור יכול לקדש עמהם אף שלא טעם משום 'כרוב עם הדרת מלך'.
16. מקור הדין לטעם קודם הוא בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' יא) שכתב שהמנהג לטעום מעט קודם קידוש הלבנה. אולם בשו"ת שו"י יצחק (הגר"י וייס א"ב ורבי ס' קצה) הוכיח שמה שהצריך טעימה קודם היא דעת חידו, ושלושה אינתי עולם לא חששו לזה, והם הברכי יוסף (סי' תקנ"א אות ח), שהמנהג לברך ברכת הלבנה במוצאי ט"ב באב, וכתב הרב המקובל מהר"י צמח בהגהותיו

יט. אם נפלו התפילין מידו על השולחן וכדו' אין צריך להתענות וכן אם נפלו על הארץ פחות מגובה שלשה טפחים גם כן אין צריך להתענות, אף שכל פחות משלשה כלבוד דמי, וכן אם ראה שנפלו תפילין מידו של חבירו אין צריך להתענות, אמנם אפילו במקום שאומרים שאין צריך להתענות יתן פרוטה לצדקה משום בזיון התפילין (כה"ח סק"י).

כ. וכשמתענה איכא מחלוקת אחרונים אי צריך להתענות באותו יום שנפל או לא, אך אם כבר טעם באותו יום או שהתפילין נפלו בשבת אז לכולי עלמא יתענה למחרת ויקבל עליו התענית במנחה שלפניו (שם סק"י).

כא. בזמנינו שירדה חולשה בעולם נוהגים שאין מתענים כלל אלא פודה את התענית בצדקה כשיעור סעודה של יום רגיל (פסקי בשם), וכל שכן אם הוא צורבא דרבנן ועל ידי התענית יבא למעט בלימוד התורה, שאין צריך להתענות אלא יתן צדקה לכפר על עון נפילת התפילין (כה"ח שם), וכן אפשר לפדות התענית בלימוד חמש רצופות וכדו', דהיינו שיוסיף בלימודו מהרגלו, כמו שמובא במדרש שאם חטא אדם מה יעשה ויחיה שיוסיף בלימודו (פסקי בשם).

כבוד התפילין

כב. יש להקפיד לקבל את התפילין מיד לאחר חליצתן ולהניחם בתוך נרתיקם, שאין זה מכבוד התפילין שיהא מונח כך שלא מקופל מחוץ לנרתיקם (בן איש חי), ומכבוד התפילין היא נמי שלא להוציא זבל או לכלוך בידיו כשהוא מלובש בתפילין, אפילו באופן שהתפילין מכוסה בבגדיו משום דאיכא בזיון לתפילין שעליו (מ"ב סי' מא סק"א).

תפילין בתוך המזוודה או על הקרקע

כג. מותר להשים התפילין בתוך מזוודה ולהשימו על גבי קרקע, אלא שיש לזהר לנהוג בהם בכבוד שלא לשבת על המזוודה וכן שלא לזרוק בכוח ממקום למקום וכדו', אך להשימם התפילין על גבי הקרקע בנרתיקם בלבד אסור, אם לא שהנרתיק מחזיק חללו טפח (ביה"ל סי' מג ד"ה ומניח).

כד. אמנם מפני גודל קדושת התפילין איכא חסידים ואנשי מעשה שנוהרים שלא להכניסם בתוך המזוודה כלל, אבל צריך לזהר שלא יבוא לידי בזיון יותר גדול על ידי שמזיזים התפילין ממקום למקום בלא כבודו הראוי.

תפילין על גבי הספסל

כה. מותר לשבת על גבי הספסל שמתחתיו שמו תפילין באופן שיש ביניהם חלל טפח, אמנם בעל נפש ראוי להחמיר שלא לשבת גם באופן כזה אם לא בשעת הדחק כי 'תפילין יש לזהר בקדושתן מאוד', אך אם הספסל מחובר לקרקע מותר לשבת עליו ואין צרכים להחמיר כלל (מ"ב סי' מ סק"א), אמנם להשים תפילין על הספסל עצמו אסור לשבת עליה אפילו שהספסל מחובר לקרקע (פסקי בשם).

כו. ספסל שמפוצל במושביו נחשב כל המושבים כספסל אחד ואסור להניח תפילין על מושב אחד ולשבת על השני (שם), אמנם אם הספסל בנוי באופן שמחובר ביחד רק מלמטה אבל מלמעלה הם נפרדים ממש, כיון שכל כסא בנפרד הוא אפשר להקל ולשבת אפילו אם שמו תפילין בכסא השני (שו"ת שבה"ל ח"ג סי' יח).

מונחים בקופסא, וליכא איסורא של היסח הדעת ואיסור הפחה (א"א מבוטשאטש).

י. אך אם אווזון התפילין בידו אסור לישן בהם שחיישנן שמא יפלו מידו (שו"ע), אם לא שהתפילין מונחים בנרתיקם דאז מותר לישן בהם אפילו אווזון בידו, דאפילו שיפלו על הארץ אין חשש כל כך (רמ"א) ודוקא כשהנרתיק מחזיק טפח שאז חשוב הנרתיק חציצה להפסיק בינו להקרקע (מ"ב).

להניח טלית או סידור על התפילין

יא. יש לזהר שלא להניח הטלית על התפילין שקדושת התפילין חמורה מציצית לכן יניח התפילין בכיס אחד והטלית בכיס אחר שאז שרי אפילו אם הטלית מונח במקצת על התפילין כיון שיש הפסק כיס (שע"ת סק"א).
יב. וכן יש לזהר שלא להניח סידור על התפילין באותו כיס, וכן להיפך שאין להניח תפילין על סידור, משום שלענין שבועה בנקיטת חפץ מצינו שחמור סידור מתפילין, ולכן יש לזהר כשחולצין התפילין שאין להניחם על הסידור (שע"ת סי' כח).

טלית התפילין

יג. אסור לתלות התפילין על יתד או על מדף, בין שתולה הבתים והרצועות תלויים למטה ובין שתולה הרצועות והבתים תלויים למטה מפני שהוא דרך בזיון (שו"ע סי' מ), אמנם מותר לאחוזה הבתים בידו באקראי והרצועות יהא תלויות למטה, אבל לא להיפך לאחוזה הרצועות בידו והבתים יהא תלויות דאסור אפילו באקראי בעלמא (מ"ב סק"ב).

יד. לצורך הנחת תפילין מותר אפילו לאחוזה הרצועות והבתים יהיו תלויים באויר משום שהוא לצורך הנחתן (שם), ומיהו המדקדקים במצוות נזהרים שגם בהנחת תפילין שהבתים לא יהא תלויים באויר, אלא תופסים הבתים והרצועות תלויות ונכון לכתחילה לזהר בזה (כה"ח סק"א).

טו. מובא באשל אברהם מבוטשאטש (סי' קנד) נכון לזהר לתחוב הרצועות של הראש בתוך החגורה, כדי שלא יהא מעין תולה תפילין ח"ו.

טלית התפילין בנרתיקם

טז. מעיקר הדין מותר לתלות התפילין כשהם בנרתיקם (שו"ע), מכל מקום מובא בשם הגה"ק מהר"ש מבעלזא זיע"א שראוי להחמיר בזה מצד גודל קדושת התפילין, שלא לתלות התפילין אפילו כשהם בנרתיקם, שמי שאינו נזהר מזה הוא קשה לפרנסה (טעמי המנהגים).
יז. ומפני גודל קדושת התפילין, נזהרים חסידים ואנשי מעשה לאחוזה נרתיק התפילין בזרוע ידם דווקא, ולא לאחוזה התפילין בידיות של הנרתיק וכדו', שנראה אז כמו שסוחבים משא.

נפל התפילין מידו

יח. אם נפל התפילין מידו לארץ מנהג העולם להתענות ואפילו אם נפלו בשוגג ודוקא כשנפלו בלא נרתיקם, אבל אם שנפלו בנרתיקם אינם מתענים אלא יתן פרוטה לצדקה (מ"ב סק"א), אמנם ברצועות אין קפידא אם נפלו לארץ (כה"ח סק"ה), מכל מקום יש לזהר ולהקפיד שלא יגררו על הארץ אפילו בזמן הנחת תפילין וחליצתן, משום שיש בהם קדושה (א"א מבוטשאטש שם).

גודל ומעלת קדושת התפילין

א. וז"ל הרמב"ם (פ"ד הי"ד): חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה כדי שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחת, שקדושת התפילין גדולה יותר מקדושת הציץ שהיה על מצחו של כהן גדול, שהציץ אין בו אלא שם אחד ובתפילין יש בהם כ"א שמות הויה בשל ראש וכמותן יש בשל יד.
ב. ומוסיף הרמב"ם (שם הכ"ה) וז"ל: קדושת התפילין קדושתן גדולה, שכל זמן שהתפילין בראשו ועל ידיו של אדם, הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר במחשבות רעות, אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק.

שיחת חולין בתפילין

ג. יש לזהר שלא לדבר דברים בטלים בתפילין, דמלבד האיסור עצמו של דברים בטלים בא על ידי זה לידי היסח הדעת (מ"ב סי' ל"ז סק"י), והיא סגולה לאריכת ימים כמ"ש בקיצור שו"ע (סי' ס"א) שכל הזהיר במצוות תפילין לנהוג בהם בקדושה, ולא לדבר בהם דברי הבלים ושיחת חולין, 'מאריך ימים ומובטח שהוא בן עולם הבא'.

אכילה ושתייה בתפילין

ד. הנכנס לאכול סעודת קבע צריך לחלוץ התפילין, משום שאינו רשאי לילך בסעודה בתפילין, ואחר כך כשחוזר ומניחן חוזר ומברך על התפילין, כיון דאידחי ליה ממצות תפילין באותו שעה (ביה"ל סי' מ, ועי' ששאר בצ"ע לדעת הרמ"א).

ה. לאכול אכילת עראי עם התפילין פסק השו"ע (סי' מ' ס"ח) שמותר, אבל המשנ"ב (סק"ט) מסתפק בזה דאולי השו"ע מיייר דווקא לאלו שמניחים תפילין כל היום שלא הטריחוהו לחלוץ כשאוכל אכילת עראי, אבל בזמנינו שמניחים התפילין רק בשעת קריאת שמע ותפילה אפשר שיש לו לחלוץ גם לאכילת עראי.

ו. אנשי מעשה נוהגים כמו ההסתפקות של המ"ב בזמנינו אין לאכול אכילת עראי וכן אין לשנות שתיית עראי בתפילין (פסקי בשם), וכן מובא בספה"ק דגל מחנה אפרים (פר' במדבר) בשם הבעש"ט הק' שאין ללמוד ממעשי הצדיק כשהוא עושה מעשה קטנות, כמו שאם רואים שהצדיק שותה קאו"ע בטלית ותפילין, עיי"ש.

שינה בתפילין

ז. כל זמן שאדם לבוש בתפילין בראשו או בזרועו אסור לישן בהם אפילו שינת עראי דגזרין שמא יבא להפיח בהם (שו"ע סי' מד), אבל הרואה חבירו שנרדם עם התפילין אין צריך להקיצו כל זמן שלא נרדם טובא ונשתקע בשינה, משום שאיכא אופנים שאפשר להקל לישן בהם שינת עראי כמובא בשו"ע (עטרת זקנים).
ח. להלכה למעשה אין להקל לישון שינת עראי בשום אופן, משום שמצוה מן המובחר הוא שיהא בדעתו תמיד על התפילין ושלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחת (כה"ח ומ"ב), ופשטות ההלכה אין שיעור לשינת עראי (מג"א), ויש אומרים שהוא כדי הילוך מאה אמות ושיעורו הוא כדקה (מ"ב).

ט. ברם לישון עם תפילין באופן שהתפילין אינם מונחים במקומם כהלכתם מותר אפילו שינת קבע, משום שאז נחשב התפילין כאילו

האם קטן נאמן להעיד על עצמו שנעשה בר מצוה לענין צירופו למנין

הפוסקים אם מי שהוא בן שלש עשרה הרי הוא בחזקת גדול או שיש להמתין עליו עד שנדע שהביא ודאי שתי שערות.

ולפי האמור מסקנתו היא שלכתחילה בודאי ראוי שלא לסמוך על עדות הנער עצמו שאומר שכבר מלאו לו שלש עשרה שנה, אלא צריכים אנו לשמוע זאת מאביו של הילד שמעיד כן על בנו או מפי אנשים אחרים גדולים ששמעו זאת מן האב. רק בשעת הדחק כאשר אי אפשר לחזר אחר איש אחר מחמת טורח הצבור, יכולים לסמוך על עדות הנער עצמו להשלימו לעשרה.

אלא שכיון שכל סיבת ההיתר היא מדין ספק ספיקא יש להעיר לדברי המשנה ברורה (סי' נה סקכ"ד) שכתב שאף המתירים לצרף קטן למנין לא התירו אלא לצרף קטן אחד בלבד ולא שני קטנים ולפי זה יש להזהר שלא לצרף שני נערים יחד שאין אנו בקיאים בגילם למנין עשרה אף בשעת הדחק.

ומצאנו עוד מי שפסק להתיר לצרף קטן שמסופקים אנו אם בא לכלל שנים למנין עשרה. הלא הוא הגאון רבי חיים סופר זצ"ל מרבני הונגריה וכפי שכתב בספרו קול סופר (מס' מגילה אות תקע) להתיר לצרף ילד שמסופקים אנו בגילו למנין עשרה.

הרב סופר דייק זאת מדברי המשנה (מגילה פ"ד מ"ג) האומרת שאין פורסין את שמע ואין עוברין לפני התבה וכו' ואין מזמנין בשם בפחות מעשרה. לכאורה צריכים היו חכמינו לומר בלשון 'אין מזמנין בשם אלא בעשרה' ומכך שאמרו שאין מזמנין בשם 'פחות מעשרה' יש לדייק ולומר שרק אם בודאי יש פחות מעשרה אין מזמנים בשם אבל במקרה שאחד מהם הוא ספק קטן ספק גדול רשאים לזמן בשם וכן הוא לגבי הצטרפותו למנין ושאר דברים שבקדושה.

כן מצאנו שפסק בנו הגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל בשו"ת תורת חיים (סי' נה סק"ב) על סמך דברי אביו והן מחמת דין ספק ספיקא שהלא גם קטן ממש מצאנו שיש פוסקים המתירים לצרפו למנין על כל פנים בשעת הדחק וכפי שכתבנו לעיל.

העולה לדינא:

נחלקו הפוסקים אם יכולים אנו לסמוך על ילד שאנו מסופקים בגילו והוא מעיד על עצמו שכבר נעשה בר מצוה לענין צירופו למנין עשרה לתפילה ולאמירת שאר דברים שבקדושה שהוא מדרבנן. לדעת הבית עובד לא ניתן לצרפו למנין על סמך עדותו אמנם לדעת הכף החיים רשאים אנו לסמוך עליו באם דעתו מיושבת עליו והוא ירא שמים ובטוח בעצמו, וכן הורו להקל הגאון רבי חיים סופר ובנו והגאון רבי שלמה זלמן אויערבך והאדמו"ר רבי מנשה קליין ואילו הגאון רבי עובדיה יוסף כתב להקל בשעת הדחק ורק ילד אחד ולא שניים.

על עצמו בזה.

ובאמת תמיהה כעין זו מצאנו שהתחבט בה הגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בספרו כף החיים (סי' נה אות נח) ובדבריו הביא תחילה את שפסק הגאון רבי יהודה שמואל אשכנזי זצ"ל בסידורו בית עובד (דינים השייכים לאמירת קדיש אות ט) שאין לסמוך על הנער המעיד על עצמו שהגיע לגיל מצוות ולצרפו למנין על פיו ולא כפי שנהגו לצרף את הקטן על פי עדות עצמו כי אין לצרפו עד שיעיד עליו אביו או אנשים גדולים אחרים.

הוסיף על דבריו הכף החיים וכתב שנראה לומר שאם הנער מיושב בדעתו וירא ה' אזי אכן נאמן הוא לענין זה להצטרף לעשרה וכפי המנהג, ואין כל סיבה לחשוש חלילה שהילד משקר במקום שאין לו כל הנאה עצמית מכך. ומכל מקום צריך לשאול את פי הילד אם בטוח הוא שנעשה גדול ואינו מסופק בדבר ורק לאחר מכן מצרפים אותו למנין.

כך מוצאים אנו שפסק להלכה בספר אשי ישראל (פרק טו סעי' ט) שם הוסיף ששמע מהגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל שהסביר שאין לחשוש שהילד משקר אודות גילו כיון שעתידי הדבר להתגלות וכמו כן מפחד הילד לשקר שמא ישמע מכך אביו ויגער בו ועל כן רשאים אנו להאמינו ולצרפו למנין.

גם הגאון רבי מנשה קליין האדמו"ר מאונונגוואר זצוק"ל בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סימן יח) בא ליישב את מנהג העולם לסמוך על קטן המעיד על עצמו שהגדיל וכפי שקורה רבות שנכנס ילד לבית הכנסת ומצרפים אותו למנין לאחר ששואלים את פיו אם נעשה בר מצוה ואומר הן, כי כלל בדינו שדבר שעתידי להתגלות אין אנשים משקרים בו ובודאי לגבי הצטרפותו למנין שהוא גילוי דעת בעלמא ומדרבנן בלבד שבודאי יכולים אנו להאמינו ובפרט אם הוא ילד טוב וכשר.

הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ד אורח סימן י) מיישב את מנהג העולם לסמוך על קטן אודות גילו מכיוון שונה. לדבריו מכיון שיש פוסקים הסוברים שאפילו קטן ממש מצטרף למנין לכן יכולים אנו לסמוך על עדות עצמו מדין ספק ספיקא לקולא, ספק שמא כבר הגיע לכלל שנים ואף אם נאמר שעדיין קטן הוא שמא הלכה כאותם פוסקים המתירים לצרף קטן למנין עשרה.

מסיבה זו שונה דין הצטרפותו למנין מדין מינויו לשליח ציבור כיון שבזה הכל מודים שרק מי שהוא גדול ממש רשאי לגשת לפני העמוד, אלא שנהלכה שנהלכנו.

מעשים שבכל יום ערב ובוקר וצהריים כאשר מתקבצים יהודים לבתי הכנסת כדי לעמוד ולהתפלל במנין, והנה ארע שנאספו תשעה יהודים לבית התפילה ואחר קריאתם אחר עשירי למנין בא ילד אחד וטען על עצמו שהוא גדול ונעשה בר מצוה מזה כמה ימים. הנאספים המה ראו כן תמהו כי לא ידעו ולא שמעו שחגג אותו קטן את שמחת הבר מצוה אך הילד למולם טען בתוקף שגדול הוא וחייב במצוות, וכאן הבן שואל האם יכולים אנו לסמוך על העדות שמעיד הילד על עצמו שנעשה גדול ולצרפו למנין או שצריכים אנו לעדותו של אביו או קרובים אחרים שיעידו על גילו ואילו הילד אינו נאמן על עצמו כלל היות ולצד שהוא קטן הרי פסול הוא לעדות? תשובה: שאלה זו נוגעת באופן כללי כלפי כל הדינים הנוהגים בגדול דוקא, כבדיני נדרים והקדש, חליצה וקידוש החודש וכהנה רבות, ומגודל האריכות בחילוקי הדינים ביניהם נבואה כעת לדון רק בנידון הצטרפותו למנין על פי עדות עצמו אם יכולים אנו להאמינו אם לאו ובדרך אגב נלמד גם לשאר הדינים.

הנה במסכת קידושין (סג:) מצאנו שהאב נאמן להעיד על בנו שהוא בן שלש עשרה שנים לנדרים ולחרמים ולהקדשות ולערכים אבל לא למכות ולעונשין. מדברים אלו למד הגאון הרוגוצ'ובי רבי יוסף ראזין זצ"ל בספרו צננת פענח (הל' נדרים פ"א ה"ג) שהבן עצמו ודאי שאינו נאמן להעיד אודות גילו כלל ורק האב נאמן עליו לגבי איסורים בלבד ולא לעונשים.

גם בספר משנה ברורה משמע שרק האב נאמן להעיד על גילו של בנו ולא כל אדם אחר וכמו כן הבן עצמו אינו נאמן, וכפי שכתב בהלכות תענית (סי' תקע"א סק"ה) שקטן בן י"ג שנים ויום אחד וקטנה בת י"ב שנים ויום אחד שקבלו על עצמן תענית נדרן קיים. ובסוף דבריו הדגיש שהאב הוא שנאמן להעיד על שנותיהם אפילו אם הילד נראה קטן בגילו לפי מראהו ואילו אדם אחר אינו נאמן אלא אם כן יש שני עדים. הרי שמשמע מדבריו שהילד גם כן אינו נאמן להעיד על עצמו.

אלא שיש לחלק ולומר ששונה דין נדרים שהוא דאורייתא מדין הצטרפות למנין שהוא רק מדרבנן שיתכן שאף הילד נאמן להעיד

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com